

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра міжнародних відносин

**Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»**

Освітня програма 291.00.02 «Регіональні студії»

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему:
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ В ПЕРІОД
КРИЗИ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТ.**

**Студента 2 курсу
денної форми навчання
Рекуненка Богдана Ігоровича**

**Науковий керівник:
доктор політ. наук, доцент
Кондратенко О. Ю.**

Київ – 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження	9
1.2. Методологія дослідження	12
РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ	16
2.1. Історичні та геополітичні чинники формування зовнішньої політики Японії	16
2.2. Актуальні територіальні суперечки Японії у першій чверті ХХІ ст.	24
2.3. Відносини з ключовими регіональними акторами: США, Китай, Південна Корея	34
2.4. Вплив глобальних криз (COVID-19, війна в Україні, зростання напруженості в АТР) на зовнішню політику Японії	46
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХІ СТ.	60
3.1. Розвиток партнерства з провідними країнами АТР	60
3.2. Політика щодо війни в Україні та відносини з РФ	72
3.3. Співпраця з Європейським Союзом.	79
3.4. Участь Японії в міжнародних організаціях та глобальних ініціативах	83
3.5. Перспективи трансформації зовнішньої політики Японії: оборонна доктрина, економічна та кібербезпека, дипломатія «м'якої сили»	90
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	103

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСЕАН	Асоціація держав Південно-Східної Азії
АТР	Азійсько-Тихоокеанський регіон
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ЄС	Європейський Союз
КНДР	Корейська Народно-Демократична Республіка
КНР	Китайська Народна Республіка
МЗС	Міністерство закордонних справ
НАТО	Організація Північноатлантичного договору
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ПРО	Протиракетна оборона
РК	Республіка Корея
РФ	Російська Федерація
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
США	Сполучені Штати Америки
ACD	Active Cyber Defense (Активна кібероборона)
ACSA	Acquisition and Cross-Servicing Agreement (Угода про взаємне надання матеріально-технічних засобів і послуг)
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation (Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво)
ARF	ASEAN Regional Forum (Регіональний форум АСЕАН)
BRI	Belt and Road Initiative (Ініціатива «Один пояс, один шлях»)
CPTPP	Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (Всеосяжна та прогресивна угода про Транстихоокеанське партнерство)
DBP	Defense Buildup Program (Програма розбудови оборони)
DFFT	Data Free Flow with Trust (Вільний потік даних з довірою)
EPA	Economic Partnership Agreement (Угода про економічне партнерство)
ESPA	Economic Security Promotion Act (Закон про сприяння економічній безпеці)
FOIP	Free and Open Indo-Pacific (Вільний та відкритий Індо-Тихоокеанський регіон)
G7	Group of Seven (Група семи)
G20	Group of Twenty (Група двадцяти)

JDSC	Joint Declaration on Security Cooperation (Спільна декларація про співробітництво в галузі безпеки)
JICA	Japan International Cooperation Agency (Японське агентство міжнародного співробітництва)
MOFA	Ministry of Foreign Affairs (Міністерство закордонних справ)
NDS	National Defense Strategy (Національна оборонна стратегія)
NSS	National Security Strategy (Стратегія національної безпеки)
NTS	Non-Traditional Security (Нетрадиційна безпека)
ODA	Official Development Assistance (Офіційна допомога розвитку)
OSA	Official Security Assistance (Офіційна допомога у сфері безпеки)
PKO	Peacekeeping Operations (Операції з підтримання миру)
Quad	Quadrilateral Security Dialogue (Чотиристоронній діалог з питань безпеки)
RAA	Reciprocal Access Agreement (Угода про взаємний доступ)
SDF	Self-Defense Forces (Сили самооборони)
SPA	Strategic Partnership Agreement (Угода про стратегічне партнерство)
TPP	Trans-Pacific Partnership (Транстихоокеанське партнерство)
UHC	Universal Health Coverage (Загальне охоплення послугами охорони здоров'я)

ВСТУП

У першій чверті ХХІ століття Японія опинилася в епіцентрі фундаментальної трансформації глобального порядку та зіткнулася з найбільш складним безпековим середовищем з часів Другої світової війни. Цей період характеризується глибокою кризою глобальної безпеки, обумовленою двома основними системними тисками: по-перше, безпрецедентним військовим та економічним піднесенням Китайської Народної Республіки, що фундаментально змінює матеріальний баланс сил в Індो-Тихоокеанському регіоні; і, по-друге, повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України у 2022 році, яка стала «системним шоком» для всієї міжнародної спільноти.

У цьому безпрецедентно складному середовищі Японія, як ключовий регіональний актор, прагне не лише адаптуватися, але й активно формувати новий міжнародний порядок. Вона змушена кардинально переглядати свою повоєнну пацифістську ідентичність, підтримуючи та зміцнюючи свій наріжний альянс із США, водночас диверсифікуючи безпекові зв'язки з іншими країнами-однодумцями, такими як Австралія, Індія та країни Європи, і розширюючи економічну співпрацю в рамках своєї стратегії «Вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (FOIP).

З огляду на те, що Японія залишається однією з найпотужніших економік та провідною технологічною державою, її зовнішньополітична трансформація здійснює суттєвий вплив на світову систему міжнародних зв'язків. Рішення Токіо, кодифіковані у знакових стратегічних документах 2022 року – зокрема, подвоєння оборонного бюджету та придбання «можливостей контрудару» – знаменують собою найбільш рішучий відхід від повоєнної політики і стали предметом гострих наукових дебатів щодо причин, змісту та кінцевої мети цієї трансформації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу цієї багатовекторної трансформації. Зростання зовнішньополітичної могутності Японії та низка як внутрішньоазійських (піднесення КНР, загроза з боку КНДР), так і загальносвітових політичних процесів (війна в Україні, криза COVID-19) безпосередньо впливають на розвиток глобальної безпекової архітектури.

Особливої актуальності тема дослідження набуває для національних інтересів України. По-перше, Японія виступає ключовим членом G7 та однією з провідних демократій світу, яка зайняла чітку позицію на підтримку суверенітету та територіальної цілісності України, приєднавшись до міжнародного санкційного режиму проти Російської Федерації. Комплексне дослідження японської політики щодо війни в Україні надає розуміння механізмів та потенціалу економічного й політичного тиску на державу-агресора.

По-друге, саме війна в Україні стала одним із вирішальних каталізаторів, що стимулював кардинальний перегляд оборонної доктрини самої Японії у 2022 році. Японські еліти відкрито артикулювали зв'язок між подіями в Європі та безпекою в Азії за формулою «Україна сьогодні – це Східна Азія завтра». Розуміння цієї залежності є критично важливим для української дипломатії.

По-третє, Японія є одним із потенційно найбільших донорів та технологічних партнерів для повоєнної відбудови України. Дослідження її нових зовнішньополітичних інструментів, таких як «Офіційна допомога у сфері безпеки» (OSA) та стратегії економічної і кібербезпеки, є актуальною прикладною основою для розробки державних стратегій залучення японських інвестицій та технологій.

Підсумовуючи, у період найгострішої кризи безпеки, зовнішня політика Японії перетворилася з предмету суто академічного інтересу на стратегічно-прикладний чинник для формування зовнішньої політики та забезпечення національних інтересів України.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Японії.

Предмет дослідження – основні напрямки, механізми трансформації та зміст зовнішньої політики Японії в умовах кризи глобальної безпеки першої чверті XXI століття.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі трансформації та основних напрямків зовнішньої політики Японії в умовах кризи глобальної безпеки першої чверті XXI століття.

Відповідно до поставленої мети, були сформульовані такі завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки, джерельну базу та визначити методологію дослідження;
- дослідити еволюцію та чинники формування зовнішньої політики Японії;
- розкрити територіальні суперечки Японії у першій чверті XXI ст.
- проаналізувати взаємини Японії з ключовими регіональними акторами – США, Китаєм та Південною Кореєю;
- оцінити вплив глобальних криз першої чверті XXI ст. на трансформацію зовнішньополітичного курсу Японії;
- відтворити розвиток партнерства Японії з провідними країнами АТР;
- дослідити політику Японії щодо війни в Україні;
- проаналізувати відносини Японії з Європейським Союзом;
- дослідити специфіку участі Японії у міжнародних організаціях та глобальних ініціативах;
- здійснити прогностичний аналіз перспектив трансформації зовнішньої політики Японії.

Теоретичне значення дослідження полягає у вирішенні виявленої наукової проблеми, а саме – подоланні суттєвої фрагментації у сучасних дослідженнях політики Токіо. Існуючий науковий доробок має тенденцію до вузької спеціалізації, розглядаючи нову оборонну доктрину, стратегію економічної безпеки або дипломатичні ініціативи (як-от FOIP чи політика щодо України) як окремі, ізольовані феномени. Натомість, ця робота пропонує комплексний синтетичний аналіз, який об'єднує ці, на перший погляд, різні вектори політики.

Практичне значення одержаних результатів полягає у наданні системного аналізу зовнішньополітичної стратегії ключового партнера України в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, що має пряму користь для українських державних установ.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, переліку наукових скорочень, трьох розділів, підрозділів до них, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 133 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Аналіз зовнішньої політики Японії в умовах фундаментальної трансформації глобального порядку першої чверті ХХІ століття є однією з найбільш динамічних та дискусійних тем у сучасних міжнародних дослідженнях. Науковий доробок з цієї проблеми є значним, проте характеризується високим ступенем теоретичної та тематичної фрагментації. Академічний дискурс, що намагається пояснити рушійні сили та логіку сучасної японської стратегії, традиційно групується навколо трьох основних парадигм міжнародних відносин: реалізму, лібералізму та конструктивізму.

Найбільш впливова школа, що домінує в аналізі знакових стратегічних документів Японії 2022 року, спирається на парадигму реалізму та неореалізму. Прихильники цього підходу, зокрема провідні аналітики, такі як Крістофер Джонстоун (Johnstone, 2023), Джеффрі Хорнунг (Hornung, 2023) та Стівен Нейджі (Nagy, 2023), інтерпретують дії Токіо як класичну, хоч і дещо запізнілу, реакцію «балансування» (balancing) у відповідь на чіткі системні загрози. Згідно з цією перспективою, головним драйвером змін є не внутрішня ідеологія, а фундаментальна зміна матеріального балансу сил в Індो-Тихоокеанському регіоні, а саме військове та економічне піднесення Китайської Народної Республіки. Дослідники цієї школи розглядають Стратегію національної безпеки (NSS) 2022 року як документ «прагматичного реалізму» (Nagy, 2023), де рішення про подвоєння оборонного бюджету та придбання «можливостей контрудару» є прямим «внутрішнім балансуванням» проти загроз з боку КНР та КНДР. Водночас розбудова мережі безпекових партнерств, як-от з Австралією, аналізується як «зовнішнє балансування». Критична оцінка цього підходу виявляє його обмеженість: реалізм потужно пояснює, чому Японія змінюється (системний тиск), але не здатен повноцінно пояснити, чому ця реакція була такою повільною протягом десятиліть і чому вона набула саме такої специфічної форми, що глибоко обмежена внутрішніми нормами.

Друга, ліберально-інституціоналістська школа, зосереджується на ролі Японії як «глобального громадянина» та її відданості мультилатералізму і зміцненню «міжнародного порядку, заснованого на правилах». Дослідники, що працюють у цій парадигмі, як-от Тетсуя Ватанабе (Watanabe, 2018), аналізують велику стратегію Японії «Вільний та відкритий Індो-Тихоокеанський регіон» (FOIP) не стільки як військову противагу, скільки як ліберальний проєкт з розбудови «міжнародних суспільних благ». Вони вказують на лідерство Японії в G7, особливо в консолідації відповіді на агресію РФ проти України, та її ключову роль у порятунку Транстихоокеанського партнерства (CPTPP) як доказ прихильності інституціоналізму. Проте, ця школа виявляється майже безсилою пояснити жорсткий поворот у сфері безпеки 2022 року, зокрема придбання «Томагавків» чи створення нового, орієнтованого на безпеку, інструменту «Офіційної допомоги у сфері безпеки» (OSA).

Третя, конструктивістська школа, стверджує, що поведінка Японії визначається не стільки матеріальними силами чи інститутами, скільки її унікальною, соціально сконструйованою «пацифістською ідентичністю» та «антимілітаристською культурою». Класичні роботи Пітера Катценштейна (Katzenstein, 1996) та Томаса Бергера (Berger, 1998) найкраще пояснюють, чому Японія так довго чинила опір ремілітаризації. Конструктивісти звертають увагу на дискурс японської політики. Наприклад, Ендрю Орос (Oros, 2014) аналізує, чому трансформаційна стратегія прем'єра Абе отримала назву «Проактивний пацифізм» (Sekkyokuteki Heiwashugi), а не «проактивна оборона». Це свідчить про спробу еліт реінтерпретувати існуючу ідентичність, а не зруйнувати її. Водночас конструктивізм, блискуче пояснюючи обмеження та гальмування, погано пояснює причину та раптовість кардинальних змін у 2022 році, недооцінюючи потужність зовнішніх системних шоків.

Критичний огляд цих наукових шкіл дозволяє ідентифікувати чітку дослідницьку лаку. Більшість існуючих досліджень, особливо тих, що з'явилися після 2022 року, є вузькоспеціалізованими. Вони, як правило, аналізують або нову оборонну доктрину, або політику економічної безпеки, або дипломатію FOIP, або політику щодо України. Зокрема, як

зазначають Щепанська, Барбасевич та Войцеховська (Szczepanska, Barbasiewicz, and Voytsekhovska, 2024), аспект надання Офіційної допомоги розвитку (ODA) Україні залишається «менш дослідженим аспектом» зміни японської політики. Відтак, головна дослідницька лакуна, яку покликана заповнити дана робота, – це відсутність комплексного синтетичного дослідження, яке б об'єднало зовнішні стимули та внутрішні фільтри для пояснення цілісної, багатовекторної стратегії Японії, розглядаючи її оборонні, дипломатичні та економічні ініціативи як інтегровані компоненти єдиної відповіді на глобальну кризу безпеки.

Аналіз наукових джерел підтверджує, що проблематика розвитку українсько-японських відносин перебуває в полі зору багатьох дослідників. Вітчизняні науковці, зокрема В. Алексєєва, О. Велика, А. Гетьманчук, Л. Гордієнко, В. Лисак і Т. Іванець, С. Пронь, С. Шергін, В. Удовік, висвітлювали стан двосторонньої співпраці.

Важливим внеском є аналіз ключових напрямів взаємодії, проведений безпосередньо послами України в Японії (М. Дашкевичем (2016), Ю. Костенком (2004), М. Куліничем (2011), С. Корсунським (2021), а також їхніми японськими візаві.

Значний інтерес для розуміння контексту становлять праці японських та іноземних авторів, присвячені сучасній архітектурі міжнародних відносин. Зокрема, Ш. Гіроакі (2023) розглядає стратегію офіційної допомоги як інструмент зовнішньополітичного курсу Токіо. Й. Окабе пропонує зважену оцінку сучасного стану японсько-українських відносин, відновлюючи їхню історію у спільній роботі з О. Квасницею та Ю. Дзябком (2021). Підходи японської дипломатії до різних світових регіонів детально викладено в монографічному дослідженні «Зовнішня політика Японії у ХХІ ст.: спадкоємність і зміни» (2020).

Для вирішення поставлених завдань дослідження спирається на широку та диверсифіковану джерельну базу, яку можна систематизувати за кількома типами. Першу та найважливішу групу складають офіційні доктринальні та стратегічні документи Японії, що є першоджерелами для аналізу. До них належать ключові

документи, що фіксують зсув 2022 року: Стратегія національної безпеки (NSS) , Національна оборонна стратегія (NDS) та Програма розбудови оборони (DBP). Для відстеження еволюції офіційної оцінки загроз використовуються щорічні видання «Оборонної білої книги Японії» та «Дипломатичної блакитної книги Японії». Другу групу формують міжнародні двосторонні та багатосторонні документи, що демонструють формалізацію нових партнерств, насамперед текст Угоди про взаємний доступ (RAA) між Японією та Австралією 2022 року. Третя група охоплює офіційні документи, що окреслюють нові політичні ініціативи та інструменти. Сюди належать програмні документи МЗС Японії щодо стратегії «Вільного та відкритого Індो-Тихоокеанського регіону» (FOIP), зокрема «Новий план» прем'єра Ф. Кішіди 2023 року; правові рамки нової програми «Офіційної допомоги у сфері безпеки» (OSA) ; та Закон про сприяння економічній безпеці 2022 року. Четверту групу складають виступи та заяви офіційних осіб, зокрема програмні промови прем'єр-міністрів Ш. Абе та Ф. Кішіди. П'яту групу становить наукова, експертна та фахова література, що включає як фундаментальні монографії згаданих вище наукових шкіл, так і актуальні аналітичні звіти провідних світових (CSIS, IISS, RAND) та японських (NIDS, JIA) аналітичних центрів. Шоста група джерел – це матеріали періодичної преси (The Diplomat, Nikkei Asia та ін.), що використовуються для фіксації негайної політичної реакції на кризові події.

Підсумовуючи викладене, стан наукової розробки теми є надзвичайно динамічним, але теоретично та тематично фрагментованим, що підтверджує актуальність та наукову новизну даної роботи. Зібрана джерельна база є репрезентативною, диверсифікованою та достатньою для вирішення поставлених завдань.

1.2. Методологія дослідження

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у магістерському дослідженні було сформовано розгалужену методологічну базу. Теоретичною основою роботи слугує поєднання підходів сучасної теорії міжнародних відносин, зокрема неореалізму та елементів конструктивізму і неоліберального

інституціоналізму. Неореалістичний підхід було обрано як провідний аналітичний ракурс, оскільки він дозволяє інтерпретувати зовнішню політику Японії крізь призму боротьби за виживання держави в умовах анархічного міжнародного середовища та зростаючих загроз. З позицій неореалізму, ключові зміни – як-от нарощення військового потенціалу, перегляд оборонних доктрин, посилення союзницьких зобов'язань – пояснюються раціональною реакцією Токіо на перекося балансу сил і прагненням забезпечити національну безпеку в ситуації невизначеності. Зокрема, стрімке посилення Китаю та ядерні провокації КНДР трактуються як системні стимули, що штовхають Японію до силового зміцнення і жорсткішого стримування.

Водночас, одним лише реалістичним підходом неможливо вичерпно пояснити всі аспекти зовнішньої політики Японії. Тому в роботі враховано ідеї неоліберального інституціоналізму – для аналізу участі Японії в міжнародних організаціях, багатосторонніх угодах та ініціативах. Цей підхід допомагає зрозуміти, як через механізми співробітництва (наприклад, форум АСЕАН+ або саміти G7) Японія прагне зменшити ризики конфліктів і вирішувати глобальні проблеми спільно з партнерами. Так, союз США–Японія та нові мінілатеральні формати на кшталт Quad розглядаються не лише як альянси сили, а і як інституційні мережі, що підвищують довіру і координують політику країн-однодумців. Крім того, використано окремі положення теорії конструктивізму, аби врахувати роль ідей, норм та ідентичностей. З конструктивістського погляду, зовнішня політика Японії великою мірою обумовлена її унікальною стратегічною культурою (повоєнний пацифізм, принципи ненападу, самовизначення як мирної держави) – і зміни в цій політиці відбуваються тоді, коли трансформуються самі ідеї та суспільні настрої. Як відзначають деякі аналітики, широкомасштабна агресія Росії проти України стала для японців шоком, що послабив колишні табу на сферу безпеки. Отже, синтез зазначених теоретичних перспектив – реалістичної та ліберально-конструктивістської – надає можливість більш цілісно осягнути мотиви і механізми зовнішньополітичних рішень Японії у сучасних умовах.

Для досягнення мети та завдань дослідження застосовано комплексний підхід, що поєднує загальнонаукові (філософські), загальнотеоретичні та прикладні (емпіричні) методи.

Серед загальнонаукових методів ключову роль відіграють аналіз та синтез. Метод аналізу використовується для деконструкції джерельної бази, зокрема для виокремлення ключових положень, тез та змін у формулюваннях в офіційних стратегічних документах. Метод синтезу, навпаки, застосовується для узагальнення отриманих даних та формування цілісних висновків про єдину логіку та взаємозв'язок між, на перший погляд, різними напрямками політики. Також застосовуються методи індукції (при переході від аналізу конкретних політичних кроків, як-от підписання угоди RAA, до ширших висновків про стратегію «мережевої безпеки») та дедукції.

На загальнотеоретичному рівні застосовуються методи, визнані в теорії міжнародних відносин та політичній науці. Центральне місце посідає історико-описовий та історико-генетичний методи, які є ключовими для підрозділу 2.1. Вони дозволяють простежити генезис та еволюцію повоєнної зовнішньополітичної ідентичності Японії – від пасивної «доктрини Йошіди» до концепції «проактивного пацифізму». Системний підхід дозволяє розглядати зовнішню політику Японії не як набір ізольованих дій, а як цілісну адаптивну систему, що реагує на зміни (стимули) у глобальному та регіональному безпековому середовищі. Незамінним є порівняльний аналіз, який систематично застосовується в підрозділі 2.4 для порівняння політики Японії до і після 2022 року.

На прикладному (емпіричному) рівні використовуються специфічні методи політологічного дослідження. По-перше, контент-аналіз. Цей метод, що полягає в об'єктивному, систематичному та кількісному описі змісту комунікації, систематично застосовується для аналізу офіційного дискурсу в підрозділах 2.4 та 3.5. Проводиться якісний аналіз Оборонних білих книг та Стратегій нацбезпеки (2013 vs 2022) для об'єктивної фіксації зміни у частоті та конотації ключових концептів: «Китай» (трансформація від «партнер, що викликає занепокоєння» до «найбільший стратегічний виклик»), «Росія» (від «партнер»

до «сильне занепокоєння у сфері безпеки»), а також поява нових концептів («контрудар» , «економічна безпека»). По-друге, івент-аналіз (аналіз подій). Цей метод, що фіксує дискретні події взаємодії між акторами («хто що зробив кому») , використовується в підрозділі 2.4 для відстеження послідовності дій «подія-реакція» в режимі реального часу. Аналізуються конкретні кризові події-тригери (напр., вторгнення РФ 24.02.2022; китайські ракетні запуски в серпні 2022) та негайна політична реакція Токіо (запровадження санкцій, заяви МЗС). По-третє, метод кейс-стаді (аналіз окремих випадків). Розділ 3 структурно являє собою серію поглиблених, контекстуально насичених кейс-стаді. Кожен підрозділ (3.1, 3.2, 3.3, 3.5) є окремим «кейсом», що ілюструє конкретний компонент зовнішньополітичної відповіді Японії: розбудова мережі «квазіальянсів» (на прикладі Угоди RAA з Австралією), формування політики щодо війни в Україні, або впровадження нових інструментів (OSA та економічна безпека).

У висновках до цього розділу необхідно відзначити, що обрана синтетична методологія є оптимальною для досягнення мети та завдань магістерської роботи, оскільки вона дозволяє створити комплексну, а не редукціоністську, картину складної зовнішньополітичної трансформації Японії. Водночас, слід усвідомлювати певні обмеження. Прикладні методи мають свої недоліки: контент-аналіз несе ризик суб'єктивності інтерпретації при кодуванні тексту, івент-аналіз залежить від повноти та можливої упередженості джерел, а метод кейс-стаді має обмеження щодо широкої генералізації висновків. Попри ці обмеження, які враховуються в ході дослідження, запропонований методологічний апарат є найбільш придатним, оскільки він забезпечує необхідний інструментарій для багатофакторного та науково обґрунтованого аналізу заявленої проблеми та формує міцну теоретичну основу для наступних розділів.

РОЗДІЛ 2

ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ

2.1. Історичні та геополітичні чинники формування зовнішньої політики Японії

Зовнішня політика Японії є складним і багатогранним феноменом, який зазнав суттєвих трансформацій упродовж різних історичних періодів. Від політики ізоляціонізму (сакоку) у період Едо до активної участі в глобальних політичних і економічних процесах у сучасності, зовнішньополітичний курс Японії відображає її прагнення адаптуватися до змінних міжнародних обставин. Ця еволюція зумовлена не лише внутрішніми факторами, такими як економічні реформи чи політичні перетворення, а й зовнішніми – геополітичними змінами, військовими конфліктами та глобалізацією. У цьому розділі розглядаються основні етапи та концептуальні засади зовнішньої політики Японії, їхні історичні корені, трансформації та вплив на сучасний міжнародний порядок.

Рання історія Японії – це суміш фактів і легенд. Народ Ямато стверджує, що походить від богині Аmaterасу, а імператорська родина є її прямими нащадками (Morton & Olenik, 2005). Виходячи з цього, міфологічна історія Японії підкреслює унікальність народу і краю. Тим не менш, археологи та антропологи визнають, що перші мешканці Японії прибули з Азійського материка та з навколишніх островів (Feigenblatt, 2012). Отже, народ Ямато насправді є сумішшю іммігрантів, які з часом асимілювалися, а потім пройшли тривалий період ізоляції від світу, що призвело до дуже згуртованої та однорідної культури. В Японії є важливі меншини, такі як стародавні айни, а також рюкосці. Як наслідок, Японія є нацією, побудованою на дуже успішній асиміляції різноманітних груп. Асиміляція є ключовим фактором національної історії Японії і частково пояснює акцент на винятковості Японії.

Середньовічна Японія зазнала великого впливу китайської культури, з якої вона запозичила свою систему писемності, конфуціанство, а також важливі філософські концепції, такі як буддизм (Ashizawa, 2008). Це особливо можна простежити в період Хейан, коли китайську культуру активно наслідували, а

витончені сади та придворні сукні були схожі на китайські аналоги. Цей період плідного культурного обміну був асиметричним, оскільки Японія була меншою і слабшою державою, а Китай був регіональною наддержавою, а також її культурним ядром. Кілька спроб вторгнення Китаю, а також внутрішні соціально-політичні зміни в Японії призвели до тривалого періоду ізоляції під час наступних сьогунатів (Morton & Olenik, 2005). Японія проводила політику активної та свідомої ізоляції, під час якої вона досягла надзвичайного ступеня однорідності та розвинула потужний національний дух.

У період правління сьогунату Токугава Японія проводила політику сакоку, яка передбачала майже повну ізоляцію від зовнішнього світу. Контакти із зарубіжними країнами були суворо обмежені, і лише кілька портів, таких як Нагасакі, залишалися відкритими для торгівлі з Китаєм та Нідерландами. Ця політика сприяла збереженню внутрішньої стабільності, але водночас ізолювала Японію від технологічного й економічного прогресу Заходу. Основною концептуальною засадою цієї політики було прагнення до національної самодостатності та запобігання зовнішньому впливу, який міг би загрожувати соціальному й політичному порядку країни.

Сьогунат вів дуже обмежену торгівлю, але фактично закриття країни для європейського впливу. Початкове збільшення кількості навернених у християнство було сприйняте сьогунатом як серйозна загроза, і в результаті християни зазнали переслідувань. Зрештою, Японія продовжувала свою політику ізоляції, і єдина значуща взаємодія була з королівством Рюкю (сучасна Окінава), яке потрапило в японську сферу впливу (Morton & Olenik, 2005).

Реставрація Мейджі в другій половині XIX ст. стала переломним моментом у зовнішньополітичному курсі Японії. Відновлення імператорської влади супроводжувалося модернізацією країни за західним зразком, що включало активне відкриття до світу. Японія підписала численні нерівноправні договори із західними державами, що стимулювало прагнення до ревізії цих угод і зміцнення міжнародного статусу країни. Концептуальна база зовнішньої політики в цей період спиралася на ідею «фукоку кьохей» («збагачувати країну, зміцнювати

армію»), яка передбачала економічну модернізацію та військову експансію як засоби забезпечення національного суверенітету.

Було запроваджено безліч реформ, спрямованих на перетворення країни на сучасну національну державу за європейським зразком. Армія була створена за зразком пруської армії, а також сейм (парламент). Інші установи, такі як військово-морський флот, були створені за зразком британського флоту, а система університетів також була перероблена, щоб нагадувати європейські. Японські студенти подорожували до Європи, щоб дізнатися про західні технології та науку. Колишня феодальна аристократія Японії була перетворена на аристократію за зразком британської. Служба державі стала основною функцією аристократії, і підвищення до рангу перства було можливим як на основі земельних володінь, так і на основі заслуг (Morton & Olenik, 2005).

Найважливіші реформи періоду Мейджі стосувалися саме ідейного надбання, а не фізичних технологій. Були прийняті наукові методи, і, що найважливіше, політики підтримали західне уявлення про систему незалежних національних держав. Іншими словами, стара трибунарна система, заснована на розмитих кордонах та ієрархічних відносинах між націями, була замінена ідеєю суверенних національних держав, що діють у міжнародному контексті. Російсько-японська війна 1904 року ще більше посилила перехід до нової парадигми та ознаменувала поворотний момент у розвитку політики зовнішніх відносин у Японії. Перемога Японії показала, як прийняття західних ідей і методів може перетворити Японію на велику державу, здатну стояти на рівних з європейськими державами (Feigenblatt, 2007a).

Слід зазначити, що міжнародні норми того часу не передбачали невтручання у справи слабших країн і були фактично нав'язані духом колоніалізму та імперіалізму. Японія підхопила імперіалістичний вагон і почала нарощувати свій військовий і дипломатичний вплив в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Початкове встановлення протекторату в Кореї супроводжувалося прямим правлінням Японії на їх територіях, а також призвело до кінця династії Лі. Нова видатна позиція Японії в Азії була продемонстрована в кількох дипломатичних і збройних конфліктах з Китаєм, колишньою провідною регіональною державою.

Японія відмовилася від своїх традиційних шанобливих відносин з імперським Китаєм і змусила укласти кілька нерівноправних договорів, які передбачили екстериторіальність і навіть окупацію Тайваню (Fenby, 2008).

У період Тайсьо і раннього Сьова Японія продовжувала розширювати свій вплив, що зрештою призвело до політики агресивного імперіалізму. Основним завданням зовнішньої політики стало забезпечення доступу до ресурсів і територій, необхідних для підтримки зростаючої економіки. Зокрема, ідея «Східноазійської співдружності процвітання» стала основою для виправдання японської експансії в Азії (Feigenblatt, 2007a).

У цей період японська активність на міжнародному рівні збільшилася, а також були докладені спільні зусилля для збереження природних ресурсів для країни. Іншим важливим фактором в цей час було утримання західних держав на відстані, що вважалося можливим лише за умови сильної та наполегливої зовнішньої політики в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. У цей момент Японія переживала важливу кризу ідентичності. Через періоди зв'язку розвитку із Заходом багато японських політиків почали ототожнювати свою країну із Заходом і намагалися відмежуватися від Сходу. З іншого боку, інші японські вчені та політики виступали за більшу співпрацю та інтеграцію із Сходом (Vix, 2000).

У цей період зовнішня політика базувалася на концепціях расової переваги та геополітичної експансії, що зрештою пізніше призвело до конфронтації з іншими світовими державами у Другій світовій війні. Зростаючий вплив Японії в її околицях перетворився на імперіалізм європейського зразка з важливою відмінністю: він не містив дискурс «тягара білої людини». Навпаки, японці доклали зусиль, щоб передати західним державам посилене повідомлення, стверджуючи міць і силу азійських націй. Тим не менш, період, який безпосередньо передував Другій світовій війні, був відзначений суперечностями політики співпраці та інтеграції з рештою Азії, а також одночасною політикою домінування в регіоні. З огляду на це, японський уряд неоднозначно ставився до своєї позиції в Азії. Ця амбівалентність частково зумовлена змінами, започаткованими в періоді Мейджі, та ідентифікацією країни з розвиненими державами Заходу (Smith, 1997).

Отже, початковий дух інтеграції «Східноазійської співдружності процвітання», запропонований Японією, став просто способом просування японського колоніалізму та панування в регіоні. Співпраця з іншими азійськими націями перетворилася на зневагу Японії до інших азіатів, зокрема до китайців. Це частково пояснює звірства, скоєні японцями під час Другої світової війни. Японці зневажали слабкість і уявну відсталість інших азійських народів і тому хотіли дистанціюватися від них. Вони також використали це як аргумент того, чому Японія мала не лише владу, але й обов'язок колонізувати інші азійські країни. У результаті, Японія створила власну версію «тягара білої людини» (Feigenblatt, 2007a).

Друга половина XX століття стала періодом кардинальних змін у міжнародній системі відносин. Після Другої світової війни Японія, яка зазнала нищівної поразки, постала перед необхідністю фундаментально змінити свій зовнішньополітичний курс. Створення нової зовнішньої політики залежало від низки історичних та геополітичних чинників, які визначали як внутрішній розвиток країни, так і її позицію в міжнародному співтоваристві. З огляду на це, розуміння еволюції японської зовнішньої політики у цей період потребує аналізу таких ключових аспектів, як вплив післявоєнного порядку, «холодна війна», регіональна безпека та економічний розвиток країни.

Після поразки японського мілітаризму в Другій світовій війні від держав антифашистської коаліції, Сполучені Штати Америки, спираючись на свою військову й економічну потугу, стали основним фактором, що визначав розвиток зовнішньої політики Японії, зокрема в період американської окупації країни (1945-1952 рр.). Під контролем американської військової адміністрації були проведені важливі реформи, спрямовані на демілітаризацію та демократизацію державних і суспільних інститутів Японії.

США відіграли вирішальну роль у відновленні Японії після війни. 8 вересня 1951 року Японія підписала мирні угоди з 48 країнами – колишніми військовими супротивниками, окрім СРСР і комуністичних країн. Того ж дня була укладена угода про безпеку з США, згідно з якою Японія потрапила під захист Сполучених Штатів. Відповідно до Адміністративної угоди від 28 лютого

1952 року, США отримали право розміщувати свої збройні сили на території Японії та навколо неї, якщо це буде необхідно для забезпечення миру і безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. На території Японії були створені численні військово-морські і військовоповітряні бази США, а американські збройні сили отримали доступ до понад 600 військових об'єктів (Шевчук та ін., 2016).

Як наслідок, Японія потрапила в сферу впливу США, що значно посилило американську присутність в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. У нових міжнародних умовах Вашингтон сприяв відновленню японської промислової потужності та перетворенню Японії на потенційного союзника США в цьому регіоні. Основним напрямком післявоєнної політики національної безпеки Японії, що полягав у швидкому економічному розвитку, значному обмеженні військових витрат і тісному союзі з США, стала так звана «доктрина Йошіди» (за ім'ям Прем'єр-міністра Японії та голови Ліберальної партії в 1946-1954 рр.).

У 50-х роках XX століття Японії вдалося налагодити відносини з азійськими країнами. Так, 9 червня 1952 року була підписана мирна угода між Японією та Індією, у листопаді 1954 року – мирний договір і двостороння угода про репарації та економічне співробітництво з Бірмою, а в 1956 році – репараційні угоди з Філіппінами та Індонезією. Крім того, Японія стала членом кількох провідних міжнародних організацій. У 1952 році вона приєдналася до Міжнародного валютного фонду та Всесвітнього банку. Після тривалих переговорів у вересні 1955 року Японія стала членом Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, а 18 грудня 1956 року була прийнята до Організації Об'єднаних Націй (Шевчук та ін., 2016).

На початку 1970-х років доктрина Йошіди була трансформована в традиційну доктрину національних інтересів, що включала: внутрішньосоціальні (суспільну безпеку), військові (національну безпеку) та зовнішньополітичні (мир і стабільність у світі) аспекти. У цей період Японія досягла значного економічного зростання, яке в історії країни отримало назву «золотий вік» або «японське економічне диво». Зміцнення економічних позицій країни вплинуло на її відносини зі США. 17 червня 1971 року було досягнуто угоди щодо повернення Японії адміністративних прав на острови Рюкю

(Окінава) у 1972 році, які після Другої світової війни перебували під американським управлінням (Vix, 2000).

З приходом до влади уряду Т. Міккі Японія продовжувала орієнтуватися на зміцнення союзницьких відносин з США. Проте під час прем'єрства Т. Фукуди одним із пріоритетів зовнішньої політики стало активне розширення співпраці з країнами АСЕАН, такими як Філіппіни, Таїланд, Малайзія, Сінгапур та Індонезія.

Вище згадана потреба Америки в сильній Японії доповнювала потребу Японії у міцних відносинах зі Сполученими Штатами для доступу до ринків та для балансування материкового Китаю і Радянського Союзу (Ellis, 2009). Викрадення Північною Кореєю японських громадян та агресивна анти-японська риторика ще більше підкреслили необхідність міцних відносин зі Сполученими Штатами. Як наслідок, Ліберально-демократична партія Японії сформувала міцний альянс зі Сполученими Штатами, що включав торгівлю, військові бази та тісну дипломатичну співпрацю. Це означає, що зовнішня політика Японії протягом більшої частини Холодної війни була тісно пов'язана із зовнішньою політикою Сполучених Штатів (Ryang, 2010). Однак існують деякі відмінності, які слід зазначити. Перша - це акцент Японії на міжнародній співпраці у розвитку як невід'ємній частині зовнішньої політики. Японія докладала зусиль для зміни свого іміджу як колишньої агресивної військової сили на мирну економічну силу. Тому дипломатія почала включати проекти співпраці як у промисловості так і в основній допомозі розвитку. Тісні зв'язки між бюрократією, урядом і бізнесом зробили можливими такі узгоджені зусилля. Торговельні місії були тісно пов'язані із зовнішньополітичними цілями і намагалися просувати як позитивний імідж Японії так і розвиток японської промисловості. Це призвело до знаменитої моделі «літаючих гусей», у якій японські промисловості розширилися в Південно-Східну та Східну Азію і передали технології та ноу-хау цим країнам. Внаслідок цієї політики японські прямі інвестиції потрапили в економіку регіональних країн, що розвиваються і менш цінні галузі перемістилися з Японії до цих країн заради нижчих витрат (Sakamoto, 2008).

Японія була сильним прихильником регіонального розвитку. Офіційна допомога розвитку Японії, прямі іноземні інвестиції та технологічний трансфер

мали дуже позитивний вплив на економіку регіональних сусідів. Це був спосіб зміцнення регіонального впливу Японії через використання м'якої сили замість традиційних джерел жорсткої сили таких як сильна армія (Togo, 2005).

Японія розвинула тісні стосунки з регіональними урядами такими як уряд Малайзії під керівництвом прем'єр-міністра Махатіра так само як і з Таїландом та Сінгапуром. У центрі цих відносин була економічна інтеграція та взаємний розвиток. Японія стала регіональним економічним лідером і інші країни залежали від японського капіталу та ноу-хау для розвитку своїх власних промисловостей. У висновку, регіональний вплив Японії зростав завдяки економічним причинам так само як і завдяки її м'якій силі (Feigenblatt, 2007a).

Повоєнна зовнішня політика Японії була переважно спрямована на економічну співпрацю і зосереджена на безпековому альянсі зі Сполученими Штатами. Взаємодія Японії з іншими регіонами світу такими як Латинська Америка та Близький Схід здебільшого наслідувала приклад Америки та зосереджувалася на економічних питаннях

Розпад СРСР та завершення «холодної війни» зробили Японію одним з найвпливовіших центрів сили в регіоні, що, безумовно, спонукало її до активнішої зовнішньої політики щодо своїх сусідів і стратегічних партнерів.

У 90-х роках ХХ століття Японія проводила обережну зовнішню політику, зосереджуючись на підтримці традиційних зв'язків. Співпрацюючи з більшістю країн і будучи найбільшим фінансовим донором гуманітарних програм ООН, Японія в середині 1990-х років почала активніше працювати над здобуттям інструментів політичного впливу на міжнародній арені. З 1979 року, коли Генеральна Асамблея ООН вперше порушила питання про розширення Ради Безпеки та почався процес реформування ООН, Японія стала однією з основних країн, що активно лобіюють можливість отримання постійного членства в Раді Безпеки ООН (Шевчук та ін., 2016).

Початок 2000-х років ознаменувався новим етапом у формуванні зовнішньополітичного курсу Японії. Одним із основних напрямків стало поглиблення взаємовигідного співробітництва з країнами Євразії, включаючи держави Північної, Центральної та Східної Європи, Каспійсько-Центрально-

Азійського регіону та країни Південно-Східної Азії. При цьому відносини з США, Китаєм, Республікою Корея та Російською Федерацією залишалися важливими пріоритетами японської зовнішньої політики (Шевчук та ін., 2016).

У висновку можна зазначити, що зовнішня політика Японії зазнала значних трансформацій та еволюцій концептуальних засад зовнішньої політики, від ізоляціонізму періоду Едо до активної участі у глобальних процесах у сучасності. Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як геополітичні зміни, модернізація та військові конфлікти, сприяв трансформації її курсу. Ця еволюція продемонструвала адаптивність Японії до змінних міжнародних обставин.

У другій половині XX століття зовнішня політика Японії зазнала кардинальних змін, зумовлених наслідками Другої світової війни, американською окупацією та «холодною війною». Під впливом США Японія перетворилася на економічного гіганта і ключового союзника у Азійсько-Тихоокеанському регіоні, реалізуючи політику безпеки, що базувалася на тісному партнерстві з Вашингтоном. Основним фокусом стало швидке економічне зростання, обмеження військових витрат та просування мирного іміджу через дипломатію та співпрацю (Morton & Olenik, 2005).

У післявоєнний період Японія активно сприяла регіональному розвитку через інвестиції, технологічний трансфер та допомогу розвитку, що підсилило її роль економічного лідера в Азії. Завдяки політиці «м'якої сили», країна закріпилася як впливовий центр у регіоні, а співпраця з АСЕАН та іншими партнерами сприяла інтеграції та взаємному розвитку.

Після закінчення «холодної війни» Японія активізувала міжнародну діяльність, зокрема в ООН. На початку XXI століття її зовнішня політика набула глобального масштабу, поєднуючи традиційні зв'язки з США та Китаєм із розвитком партнерства в Євразії та інших регіонах.

2.2. Актуальні територіальні суперечки Японії у першій чверті XXI ст.

Територіальні суперечки є важливим аспектом зовнішньої політики будь-якої держави. У випадку Японії ці суперечки набувають особливого значення через історичні, політичні та економічні чинники, а також через їх вплив на

відносини з сусідніми країнами. Протягом десятиліть Японія залишалася втягнута в кілька складних територіальних конфліктів, які все ще не мають остаточного вирішення. Ці суперечки стосуються не лише суверенітету над певними островами, а й більш широких геополітичних інтересів у регіоні. У цьому підрозділі розглядаються три основні територіальні суперечки, що тривають до сьогодні: з Росією, Китаєм та Південною Кореєю.

Суперечка з Китаєм за острови Сенкаку

Спір між Японією і Китаєм, щодо приналежності островів Сенкаку (Дяоюйдао) виник у 1971 р., коли КНР офіційно заявив про приналежність островів до своєї території. Про свої претензії на володіння островами роком раніше оголосила й Республіка Китай (Тайвань). Це сталося не за довго після того як у 1968 р. Економічна і соціальна комісія ООН для Азії і Тихого океану опублікувала доповідь, в якій повідомлялося про значні поклади нафти довкола архіпелагу Сенкаку (Дяоюйдао). Самі ж острови на момент до 1972 року знаходилися під адміністративним управлінням Сполучених Штатів як частина окупованої території Японії, що надавалася їм за результатами Другої світової війни. Відповідні положення зафіксовані в тексті Сан-Франциського мирного договору підписаного у вересні 1951 року. Однак через те що, жодна із соціалістичних країн не була долучена до розробки умов договору і не підписала його, КНР офіційно не визнає положень Сан-Франциської угоди (Шилак, 2013).

Острови Сенкаку, відомі в Китаї як Діаоюдао, є групою з восьми невеликих незаселених островів і рифів у Східно-Китайському морі. Вони розташовані на відстані близько 400 км на захід від японського острова Окінава та приблизно 300 км на схід від китайського узбережжя провінції Фуцзянь. Незважаючи на свій невеликий розмір, ці острови мають надзвичайно важливе стратегічне та економічне значення, що робить суперечку між Японією та Китаєм надзвичайно складною.

Японія стверджує, що острови Сенкаку були включені до її території в 1895 році відповідно до міжнародного права. Уряд Японії тоді офіційно оголосив про анексію островів, стверджуючи, що вони були «нічийною землею» (*terra nullius*). Однак Китай наполягає, що острови історично належали Китаю і були включені

до складу китайських територій ще за часів династії Мін (1368–1644). Китайські документи тих часів згадують острови як частину морських маршрутів китайських рибалок (Шилак, 2013).

Ситуація ускладнилася після Другої світової війни, коли острови опинилися під адміністрацією США відповідно до Сан-Франциського мирного договору 1951 року. У 1972 році контроль над Сенкаку був повернутий Японії разом з Окінавою. Китай заперечив це рішення, заявивши, що острови були «незаконно передані» без належного врахування китайської позиції (McDevitt & Lea, 2013).

Острови Сенкаку оточені багатими рибними ресурсами, які є важливими для обох країн, особливо з урахуванням зростаючого попиту на морепродукти в Азії. Більше того, геологічні дослідження, проведені у 1970-х роках, виявили потенційні поклади нафти і природного газу в районі островів. Ці ресурси роблять регіон ще привабливішим для економічної експансії.

Для Японії контроль над островами гарантує збереження риболовних угідь і можливість розвідки природних ресурсів. Для Китаю ж володіння Сенкаку означає не тільки економічну вигоду, але й символ відновлення національної гідності після епохи колоніалізму та втрати територій у XIX–XX століттях.

Острови Сенкаку розташовані в стратегічно важливому регіоні Східно-Китайського моря. Контроль над ними дає країнам перевагу в контролі морських шляхів і зон виключної економічної діяльності. Особливо це важливо в контексті загострення відносин між США та Китаєм, адже Японія є ключовим союзником США у регіоні. Американська сторона неодноразово заявляла, що острови Сенкаку підпадають під дію американо-японського договору про безпеку, що означає можливість військової підтримки Японії у разі конфлікту. Китай, зі свого боку, розглядає цей регіон як частину свого національного суверенітету, що тісно пов'язано з його інтересами у розширенні впливу в Тихоокеанському регіоні (Швед, 2022).

Напруженість різко зросла у вересні 2010 року, коли японська берегова охорона затримала китайське рибальське судно поблизу островів Сенкаку. Капітан судна був заарештований, що спричинило масові протести в Китаї та

тимчасове замороження дипломатичних відносин. Хоча капітана пізніше звільнили, інцидент показав, наскільки напруженими стали відносини між країнами (Шилак, 2013).

У вересні 2012 року японський уряд викупив три з п'яти островів у приватного японського власника, щоб націоналізувати їх. Цей крок був спрямований на запобігання їхній купівлі ультраправими організаціями, однак у Китаї це викликало бурхливу реакцію. Почалися масові антияпонські демонстрації, а китайські судна почали регулярно патрулювати води навколо островів (McDevitt & Lea, 2013).

У листопаді 2013 року Китай оголосив про створення зони ідентифікації протиповітряної оборони (ADIZ) у Східно-Китайському морі, що охоплює територію навколо островів Сенкаку. Японія та її союзники, включаючи США, відразу засудили цей крок, назвавши його спробою підірвати статус-кво в регіоні.

На сьогоднішній день Сенкаку/Діаоюдао залишаються під контролем Японії. Китай регулярно надсилає свої судна і літаки в район островів, що спричиняє постійне напруження між країнами. Японія, у свою чергу, посилює свою військову присутність у регіоні та співпрацює зі США у питаннях безпеки.

Дипломатичні спроби вирішити суперечку поки що не дали результатів. Китай наполягає на спільному управлінні ресурсами, проте Японія відкидає такі пропозиції, вважаючи це підризом свого суверенітету.

Суперечка з Південною Кореєю за Ліанкури

Територіальна суперечка між Японією та Південною Кореєю за Ліанкури є однією з найбільш емоційно заряджених та тривалих у регіоні. Ліанкурові скелі – також відомі як Докдо або Токто корейською, і Такешима японською – це група невеликих островів у Японському морі, які обидві країни вважають частиною своїх територій. Острови стали національним символом для обох країн, а суперечка щодо них є постійною перепоною у двосторонніх відносинах. Південна Корея окупувала їх у червні 1954 року і з того часу має адміністративний контроль над ними, хоча Японія відмовляється визнати претензію Південної Кореї на них.

Сеул підтримує невеликий підрозділ берегової охорони на одному з островів і виплачує рибалці на восьминогів та його дружині, щоб вони проживали там постійно. За майже 60 років корейською стороною було збудовано маяк, майданчик для гвинтокрила, казарми, два невеликі заводи з очищення води та телефонні вежі. Південнокорейські туристи можуть відвідати ці місця, коли погодні умови дозволяють порту приймати пором, який пришвартовується на причалі, що знаходиться на меншому з двох островів (McDevitt & Lea, 2013).

Японські претензії на цю територію беруть свій початок з 1905 року, коли Токіо анексувало острови відповідно до міжнародного правового положення *terra nullius*, що означає, що вони анексують незаселені землі. Корейці, з іншого боку, стверджують, що острови вперше були включені до корейської династії Сілла в 512 році н.е. Корейці також вказують на різноманітні земельні обміри та карти, які були складені в наступні століття і які, насправді, демонструють Докдо (у його точному географічному положенні) як корейську територію (McDevitt & Lea, 2013).

Запитання про суверенітет стало дуже заплутаним після капітуляції Японії в 1945 році та протягом наступних шести років американської окупації. Окупаційні органи ніколи не розбиралися повністю, хто має суверенітет, а коли у 1951 році був підписаний Договір про мир між США та Японією, це питання залишилося без відповіді. Сьогодні Сполучені Штати не займають офіційної позиції щодо суверенітету Докдо/Такешіми (Pollmann, 2015).

Конфлікт між Японією та Кореєю не лише про самі території. Обидві країни вважають право власності на Ліанкури підставою для претензій на виключно економічну зону (EEZ) на прилеглі води. Йдеться про економічні претензії на приблизно 16 600 квадратних морських миль моря та морського дна, включаючи території, які можуть містити близько 600 мільйонів тонн газогідрату (природного газу в конденсованій напівтвердій формі). Газогідрат є потенційним джерелом енергії наступного покоління, яке можна перетворити на зріджений природний газ, якщо буде доступна відповідна технологія. Острови також оточені родючими риболовними районами, і тому їх економічне значення для обох країн зросло: обидві сторони хвилюються через виснаження рибних запасів у інших

частинах світу, що підвищує цінність хороших риболовних районів поруч з домом. Отже, риболовля перетворилася на важливий ресурс та внутрішню політичну проблему для обох країн (Hunt, 2016).

Для стороннього спостерігача у двох країн є всі підстави подолати цей на перший погляд дрібний територіальний конфлікт і досягти угоди щодо розподілу ресурсів в цій зоні. Однак для південнокорейців у питанні «Докдо» є емоційний елемент, заснований на історичній пам'яті. Цей націоналістичний наратив порівнює втрату Докдо зі законністю японського колоніального правління. Згідно з деякими аналітиками, корейці вважають, що поки у них є ефективна юрисдикція, немає сенсу ризикувати втратою островів, звертаючись до Міжнародного суду (ICJ) за пропозицією Токіо, яка лунала вже декілька разів. Вони також стверджують, що, погоджуючись передати справу до Міжнародного суду, вони будуть здаватися такими, що поступаються, вважаючи, що японські претензії на острови є обґрунтованими (Pollmann, 2015).

Суперечка між Японією і Південною Кореєю за острови Ліанкури (Докдо/Такешіма) в XXI столітті набрала нових обертів, ставши важливим елементом геополітичних відносин у Східній Азії. Події цього періоду характеризуються періодичними дипломатичними конфліктами та посиленням націоналістичних настроїв.

Напруження зросло у 2005 році, коли префектура Шімане в Японії запровадила офіційний «День Такешіми», який щорічно відзначається 22 лютого, тому що це була 100-та річниця анексії островів Японією. Ця подія викликала сильну реакцію в Південній Кореї, де її сприйняли як спробу Японії посилити свої претензії на острови. Корейці провели масові акції протесту, а уряд Південної Кореї офіційно засудив цей крок. У цей період Південна Корея почала розширювати свою інфраструктуру на островах. Було побудовано додаткові об'єкти для розміщення поліції, а також поліпшено пристані для кораблів. Ці заходи підкреслили фактичний контроль Кореї над територією (McDevitt & Lea, 2013).

У серпні 2012 року президент Південної Кореї Лі Мьон Бак став першим корейським главою держави, який відвідав острови Докдо. Цей крок викликав

обурення з боку Японії, яка заявила протест і відкликала свого посла з Сеула. Візит спровокував нову хвилю напруженості у відносинах між країнами. У відповідь на візит японські громадські організації та офіційні структури провели численні акції протесту. У Кореї, своєю чергою, відбулася серія націоналістичних демонстрацій, під час яких підкреслювалася історична належність островів до корейської території.

2014 року уряд Японії оголосив про включення інформації про острови Такешіма до шкільних підручників як території, що належать Японії. Це викликало протест уряду Південної Кореї, який розцінив цей крок як спробу «викривлення історії». У 2019 році Японія подала черговий протест проти використання островів Докдо у військових навчаннях Південної Кореї. У відповідь Сеул посилив свої позиції, заявивши, що не буде вести переговори з цього питання. Того ж року конфлікт загострився через інші питання (наприклад, компенсацію корейським робітникам часів японської окупації), що додатково ускладнило діалог між країнами (Hunt, 2016).

У 2021 році на офіційному веб-сайті Олімпійських ігор у Токіо японська карта позначила острови Такешіма як японську територію. Це викликало черговий протест з боку Південної Кореї. Корейські політики закликали до бойкоту Ігор, хоча це не реалізувалося. У 2022 році Південна Корея провела чергові військові навчання в районі островів, що включали залучення морських і повітряних сил. Японія засудила ці дії як провокаційні.

Уряд Японії продовжує щорічно включати острови до списку територій, які «підлягають поверненню». Це викликає регулярні дипломатичні протести Південної Кореї, проте жодна зі сторін не демонструє готовності до компромісу.

У ХХІ столітті суперечка за Ліанкури/Докдо/Такешіма стала символом глибоких історичних і політичних розбіжностей між Японією і Південною Кореєю. Хоча обидві країни є союзниками США і мають спільні інтереси в регіональній безпеці, їхній конфлікт навколо островів продовжує ускладнювати двосторонні відносини. Будь-яке вирішення цієї суперечки ускладнене націоналістичними настроями в обох країнах, що змушують уряди займати

жорсткі позиції. Дипломатичний діалог на цьому етапі обмежений, і перспективи врегулювання залишаються туманними.

Суперечка з РФ за Північні території

Найбільш відомою територіальною суперечкою Японії є конфлікт з Росією щодо Північних територій/Курильських островів. Після закінчення Другої світової війни Японія була змушена відмовитися від прав на численні території, включаючи Північні території. Однак питання належності чотирьох південних островів Курильської групи (Ітуруп, Кунашир, Шикотан і Хабомай) залишилося спірним.

Відомо, що вперше Курильські острови були відкриті російським мореплавцем В. Атласовим у 1691 році, після чого вони були нанесені на карту Російської імперії. До XVIII століття жодна держава не висувала територіальних претензій щодо цих островів. Ситуація змінилася в другій половині XIX століття, коли Японія відмовилася від політики самоізоляції. У 1855 році була підписана перша угода, яка закріпила Південні Курили за Японією, тоді як правовий статус острова Сахалін залишався невизначеним, що спричиняло конфлікти між японцями та росіянами, які спільно освоювали ці території (Грачевська, 2012).

Для врегулювання ситуації в 1875 році був укладений Петербурзький договір: Росія передала Курили Японії, отримавши натомість виключні права на Сахалін. Проте після російсько-японської війни 1904–1905 років Японія захопила частину Сахаліну, порушивши умови договору. Як наслідок, у період з XVIII століття до початку XIX століття країни намагалися врегулювати спірні питання щодо територій через двосторонні угоди. Однак постійні перегляди домовленостей та укладення нових договорів свідчили про недотримання раніше досягнутих умов, що спонукало сторони шукати компроміси та нові моделі управління територіями (Грачевська, 2012).

Після Другої світової війни проблема «північних територій» загострилася. Відповідно до Сан-Франциського мирного договору Японія відмовилася від цих територій. Згідно з домовленостями Ялтинської конференції, укладеними між Великобританією, СРСР і США, Південні Курили мали увійти до складу Радянського Союзу. У серпні 1945 року радянські війська окупували ці острови.

Однак відмова СРСР підписати мирний договір із Японією у 1951 році дозволила останній вважати «Північні території» своєю власністю, що ще більше ускладнило розв'язання цієї проблеми.

Острови Курильського архіпелагу мають величезне стратегічне значення. По-перше, вони забезпечують контроль над водами Охотського моря, яке Росія розглядає як частину своєї виключної економічної зони. Через це море проходять важливі маршрути російського флоту, зокрема для підводних човнів із ядерною зброєю. Для Японії володіння островами означало б посилення контролю над своїми північними рубежами та збільшення риболовецьких і енергетичних ресурсів.

Північні території/Курили також є важливим пунктом у контексті ширших міжнародних відносин. Для США, які підтримують Японію, цей конфлікт є інструментом стримування Росії в Тихоокеанському регіоні. Для Китаю суперечка представляє інтерес як частина ширшої конкуренції за вплив у Східній Азії.

Суттєву роль під час нормалізації російсько-японських відносин відіграли переговори між делегаціями обох країн у квітні–травні 1956 року. Їхнім результатом стало підписання двох важливих угод: «Конвенції про рибальство у відкритому морі в північно-західній частині Тихого океану» та «Угоди про співпрацю при порятунку людей на морі». У цих документах зазначалося, що вони набудуть чинності лише після підписання мирної угоди між СРСР і Японією або відновлення дипломатичних відносин (Грачевська, 2012).

Розпочате співробітництво сприяло тому, що у жовтні 1956 року була підписана Декларація, яка передбачала завершення стану війни та відновлення консульських і дипломатичних відносин між країнами. Окрему увагу в цьому документі було приділено питанню «північних територій». Зокрема, Декларація зазначала: «СРСР, зважаючи на бажання Японії та враховуючи інтереси японської держави, погоджується передати Японії острови Хабомаї та Шикотан за умови, що їх фактична передача відбудеться після укладення мирного договору між СРСР і Японією». Однак ці положення так і не були реалізовані. У січні 1960 року Японія підписала з США угоду про взаємне співробітництво та гарантії

безпеки. У відповідь Радянський Союз заявив, що передача островів можлива лише за умови виведення американських військ із території Японії та укладення радянсько-японської мирної угоди (Резніченко, 2009).

В подальші роки ніяких кроків щодо вирішення територіального питання не було зроблено. Значною мірою цьому сприяла позиція Японії, яка наполягала на поверненні під її суверенітет не двох островів, про що йшлося раніше, а всіх чотирьох островів Південних Курил. В останні десятиліття «холодної війни» відносини між державами майже не розвивалися.

На початку 90-х р. XX ст. розпочинається новий етап у російсько-японських відносинах в цілому, та в пошуках вирішення територіальних суперечок зокрема. Сторони намагалися шукати шляхи до компромісу. Проте, протягом майже наступних двох десятиліть, вирішення питання «північних територій» не досягло значних успіхів, крім намірів і декларацій. Однак результати виявились невтішними, декларації так і не були реалізовані (Грачевська, 2012).

Загострення територіальної суперечки між Японією та Росією відбулося в липні 2009 року, коли Верхня палата японського парламенту одноголосно ухвалила закон, що включає острови Ітуруп, Шикотан, Кунашир і архіпелаг Хабомаї до складу Японії. Раніше цей закон було схвалено нижньою палатою парламенту Японії. У відповідь державна дума РФ виступила із засудженням цього рішення японського парламенту щодо Курильських островів.

Ситуація ще більше ускладнилася після 2022 року, коли Японія приєдналася до санкцій проти Росії через її агресію в Україні. Росія у відповідь заявила про припинення переговорів щодо Курильських островів, звинувативши Токіо у «недружніх діях».

Північні території/Курильські острови є не лише символом територіальних претензій, а й важливим економічним ресурсом. Води навколо архіпелагу багаті на рибу, зокрема цінні види морепродуктів. Крім того, існують припущення про значні запаси нафти, газу і рідкоземельних металів у цій зоні.

З політичної точки зору, контроль над Курилами є питанням національного престижу як для Японії, так і для Росії. Для Росії ці острови уособлюють

перемогу у Другій світовій війні, а також гарантують стратегічну оборону на східних рубежах. Для Японії повернення Північних територій – це частина боротьби за історичну справедливість.

Геополітичний конфлікт між Японією і Росією має широкий міжнародний контекст. США підтримують Японію, надаючи їй військову підтримку в регіоні та стимулюючи її активнішу роль у стримуванні Росії і Китаю. У свою чергу, Росія використовує Курили як важливий інструмент для зміцнення своєї позиції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Китай, спостерігаючи за конфліктом, отримує вигоду від поглиблення розбіжностей між Росією і Японією. Водночас Китай підтримує Росію в рамках ширшого стратегічного партнерства проти впливу США у регіоні.

Розв'язання суперечки за Північні території/Курильські острови виглядає малоімовірним у найближчому майбутньому. Обидві сторони займають жорсткі позиції, які базуються на національних інтересах і внутрішній політичній динаміці. У Росії будь-які поступки щодо Курил зустрічаються негативно, тоді як у Японії питання островів залишається частиною політичного порядку денного.

Мирне врегулювання вимагає компромісу, який на даному етапі виглядає неможливим. Конфлікт за Північні території/Курили – це більше, ніж суперечка за територію. Це історичний, економічний і геополітичний вузол, що відображає складність міжнародних відносин у Східній Азії та вплив глобальної конкуренції між великими державами.

2.3. Відносини з ключовими регіональними акторами: США, Китай, Південна Корея

Відносини з США

Японія та США підтримують тісний альянс у XXI столітті, що базується на спільних демократичних цінностях, взаємних економічних інтересах і спільних цілях у сфері безпеки. Ці відносини значно розширилися, щоб охопити питання оборони, економічної конкуренції, технологічних інновацій та глобальних викликів, таких як зміна клімату.

Ключовим елементом японсько-американських відносин залишається їхній міцний безпековий альянс, який значно розвинувся з часів Холодної війни. У відповідь на зростаючі загрози з боку Північної Кореї та регіональні амбіції Китаю Японія зміцнює свої військові можливості та тісніше інтегрується зі стратегіями США.

До початку другого десятиліття XXI століття американо-японський альянс став стабільною та сформованою структурою, і, за словами західних експертів, був найстійкішим з усіх військових союзів США з іншими країнами. Тодішній держсекретар США, Гіллари Клінтон, у своїй статті «Тихоокеанське століття Америки» назвала цей альянс «наріжним каменем миру та стабільності в Азійсько-Тихоокеанському регіоні». Подібна оцінка була дана й у доповіді Ради з міжнародних відносин США 2014 року, де союз з Японією визначався як «основний елемент політики безпеки Вашингтона в Східній Азії» (Михайлов, 2022).

Однією з ключових подій в розвитку цього альянсу в другому десятилітті XXI століття стало посилення співпраці в галузі протиракетної оборони (ПРО). Однією з основ для цього стало ухвалення Японією у 2010 році нового плану розвитку Сил самооборони, який передбачав збільшення військового потенціалу, придбання сучасних оборонних систем, технологій спостереження та захисту території від можливих ракетних атак. В основному в якості головної загрози в документі згадувалася Північна Корея, але також зазначався Китай як потенційний суперник через «зростаючу активність і розширення військової діяльності на морі» (Шевчук та ін., 2016).

Зміцнення співпраці з США залишалося важливим напрямом для японського уряду після приходу до влади нового прем'єр-міністра, Шіндзо Абе, у 2012 році. Головним завданням стало збільшення військової потужності та можливість зміни військової політики Японії, включаючи перегляд 9-ї статті Конституції, яка обмежувала Японію від застосування сили як засобу вирішення міжнародних суперечок (Швед, 2022).

Збройні сили Японії також планувалися з урахуванням міжнародної ситуації. Окрім розвитку ракетно-ядерної програми Північної Кореї, Китай

активно вів мілітаризацію в безпосередній близькості до Японії, заявляючи про необхідність «виходу на новий стратегічний рівень з США та Росією» щодо ядерних озброєнь, а також розвиваючи всі види звичайних озброєнь, від великих десантних кораблів до винищувачів.

Співпраця розвивалася як у двосторонньому, так і в багатосторонньому форматі. У травні 2014 року Японія підписала програму партнерства з НАТО, щоб посилити практичне співробітництво в таких сферах, як боротьба з піратством, ліквідація наслідків катастроф і надання гуманітарної допомоги.

У липні-серпні 2014 року в районі острова Кюсю відбулися навчання ВМС Японії, США та Індії. Офіційно повідомлялося, що учасники відпрацьовували методи боротьби з піратами і розвиток антитерористичної співпраці, проте можна припустити, що основною метою була демонстрація сили перед Китаєм і практичне втілення концепції «ромба безпеки», запропонованої Шіндзо Абе. Згідно з цією концепцією, планувалося зміцнити військові зв'язки з Індією та Австралією з метою «забезпечення безпеки морських комунікацій» та протистояння зростаючій потужності Китаю (Михайлов, 2022).

США також збільшували свою військову присутність у японських водах: у 2014 році було ухвалено рішення про додаткове розміщення двох бойових кораблів з системами ПРО на базі Йокосуке, що стало першим таким збільшенням з 1992 року. Крім того, активно розвивався напрямок співпраці у сфері безпеки в космосі. У жовтні 2014 року були оголошені плани Японії та США спільно здійснювати спостереження за космосом для стримування можливих атак з боку Китаю. Деталі цієї співпраці з огляду на її чутливість не були оприлюднені (Михайлов, 2022).

Значущими подіями стали перегляд пацифістської конституції Японії у 2015 році, що дозволив обмежену колективну самооборону, та зобов'язання збільшити військові витрати до 2 % ВВП до 2027 року. Ці зусилля перетворили Японію на ключового союзника США у підтримці стабільності в Індо-Тихоокеанському регіоні, що підтверджується спільними військовими навчаннями та співпрацею у сфері кібербезпеки та космічних технологій.

Важливим аспектом японсько-американських відносин є економічна співпраця. Японія залишається одним із найбільших інвесторів у США, а двостороння торгівля є основою їхнього партнерства. Останніми роками основна увага приділяється технологічній співпраці, зокрема у галузях виробництва напівпровідників, штучного інтелекту та зеленої енергетики. Такі ініціативи, як альянс «Chip 4», підкреслюють прагнення обох країн забезпечити ланцюги постачання та спільний розвиток інновацій.

Обидві країни надають великого значення співпраці у боротьбі зі зміною клімату як частині своєї глобальної місії. У 2021 році було оголошено про кліматичне партнерство, спрямоване на розвиток зелених технологій та декарбонізованої інфраструктури у країнах, що розвиваються. Посилення екологічної політики Японії, частково завдяки співпраці зі США, підкреслює роль альянсу у вирішенні глобальних викликів, які не стосуються військової сфери.

«Ребрендинг» регіону з «Азійсько-Тихоокеанського» на «Індо-Тихоокеанський» у межах дипломатичних ініціатив Японії підкреслює її роль як стратегічного союзника США у стримуванні впливу Китаю. Участь Японії у багатосторонніх групах безпеки, таких як «Чотиристоронній діалог з питань безпеки» (Quad), свідчить про її зростаючу залученість у регіональні та глобальні справи. Альянс також відіграє важливу роль у реагуванні на кризи, такі як вторгнення Росії в Україну, де Японія надає значну гуманітарну допомогу та дотримується західних санкцій (Швед, 2022).

Попри міцність альянсу, він стикається з викликами, серед яких – громадська думка в Японії щодо розширення військових обов’язків та балансування економічних зв’язків із Китаєм. Майбутнє японсько-американських відносин залежатиме від того, як обидві країни впораються з цими складнощами, продовжуючи вирішувати спільні інтереси у сферах безпеки, інновацій та глобальної стабільності.

Підсумовуючи викладене, відносини між Японією та США у XXI столітті трансформувалися з переважно безпекового альянсу у багатогранне партнерство, спрямоване на вирішення регіональних і глобальних викликів. У міру адаптації

обох держав до нових геополітичних реалій їхній альянс залишатиметься важливим елементом формування Індो-Тихоокеанського регіону та світового порядку.

Відносини з КНР

Японія та Китай, дві з найбільш впливових та економічно потужних країн Азії, мають складні та багатогранні відносини, які формуються історичними спадщинами, економічною взаємозалежністю, геополітичною конкуренцією та регіональними проблемами безпеки. XXI століття відзначилося як можливостями для співпраці, так і численними джерелами напруженості, оскільки обидві країни орієнтуються у все більш взаємопов'язаному, але конкурентному глобальному середовищі.

Історичний контекст відносин Японії та Китаю є суттєвим для розуміння динаміки їх сучасних взаємодій. Протягом століть обидві нації впливали одна на одну культурно, політично та економічно. Проте їхні стосунки були спотворені періодами конфлікту, особливо під час XIX та XX століть. Найзначнішим з цих конфліктів була Друга китайсько-японська війна (1937-1945), яка призвела до широкомасштабних руйнувань у Китаї та залишила глибокі шрами у двосторонніх відносинах. Японське вторгнення та окупація Китаю створили спадщину недовіри і ворожнечі, яка переслідувала ці відносини протягом десятиліть.

У післявоєнний період Японія та Китай почали відновлювати свої дипломатичні зв'язки. У 1972 році Японія та Китай формально нормалізували відносини під керівництвом японського прем'єр-міністра Какуея Танаки та китайського прем'єра Чжоу Еньлая, що стало поворотним моментом у їхніх стосунках. Проте військові злочини, скоєні Японією, залишалися чутливим питанням, і напруженість періодично відновлювалася в наступні десятиліття, особливо з приводу ставлення Японії до пам'яті про війну, зокрема питань, пов'язаних з «жінками для втіхи», Нанкінською різнею та відвідуваннями святилища Ясукуні японськими лідерами (Пина, 2022).

Попри ці історичні виклики, XXI століття принесло нові можливості для обох націй взаємодіяти один з одним більш конструктивними способами,

зумовленими в основному економічними міркуваннями та змінюючим глобальним порядком.

Одним з найзначніших розвитком у відносинах між Японією та Китаєм у XXI столітті стало зростання економічної взаємозалежності. На початку 2000-х років швидке економічне зростання Китаю перетворило його на другу за величиною економіку світу, тоді як Японія зберігала свої позиції однієї з провідних економік світу. Ця економічна трансформація створила численні можливості для двосторонньої співпраці, особливо в торгівлі, інвестиціях та регіональній економічній інтеграції (Fenby, 2008).

Китай став найбільшим торговим партнером Японії, а Японія є одним з найбільш важливих джерел прямих іноземних інвестицій для Китаю. Торговельні відносини між двома країнами розвивалися, Японія експортує машини, автомобілі та технології до Китаю, в той час як Китай експортує електроніку, текстиль та споживчі товари до Японії. Обидві нації також отримують вигоду від тісної економічної співпраці в таких галузях, як виробництво, технології та розвиток інфраструктури (Пина, 2022).

XXI століття також стало свідком поглиблення економічних зв'язків через багатосторонні ініціативи. Японія та Китай є ключовими гравцями в регіональних економічних організаціях, таких як форум Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АРЕС), і вони працювали разом для просування вільної торгівлі та економічної інтеграції в регіоні. Одним із прикладів є обговорення угоди про тристоронню вільну торгівлю (ФТА) між Китаєм, Японією та Кореєю, які спрямовані на просування економічної співпраці та торгівлі серед трьох найбільших економік Східної Азії (Швед, 2022).

Проте економічна взаємозалежність між Японією та Китаєм також зробила їхні відносини вразливими до політичних і безпекових напружень. Суперечки щодо питань, таких як острови Сенкаку, історична пам'ять та зростаюча військова наполегливість Китаю можуть загрожувати економічній співпраці. Вплив цих напружень на двосторонню торгівлю та інвестиції викликає занепокоєння, особливо з огляду на зростаючий економічний і стратегічний вплив Китаю (Шилак, 2013).

Окрім економічної співпраці, на відносини між Японією та Китаєм значно впливають геополітичні суперництва та питання безпеки. Підйом Китаю як глобальної держави призвів до зростання конкуренції з Японією, особливо у сферах регіонального впливу та військових можливостей.

Зростаюча військова агресивність Китаю, особливо його зростаюча військово-морська присутність у Східному і Південному Китайських морях, викликала занепокоєння в Японії. Японія відповіла, зміцнивши власні оборонні можливості, зокрема, збільшивши витрати на оборону, посиливши військовий альянс зі Сполученими Штатами та взявши участь у спільних військових навчаннях з іншими регіональними партнерами. Це призвело до дилеми безпеки, коли обидві нації інвестують у військову модернізацію та намагаються забезпечити свої інтереси в умовах невизначеної регіональної безпекової обстановки (Пина, 2022).

Альянс Японії зі Сполученими Штатами також відіграє ключову роль у її безпековій позиції. Японо-Американський договір про безпеку, який передбачає взаємну оборону у випадку збройної атаки, залишається основоположним елементом стратегії безпеки Японії. Проте зростаючий вплив Китаю в регіоні, особливо через ініціативи, такі як ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI), викликав занепокоєння в Японії щодо зміни балансу сил у Східній Азії.

Ще однією областю геополітичної конкуренції є вплив обох країн у глобальних установах. Підйом Китаю як глобальної держави супроводжується його зростаючою участю в міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі та Всесвітня організація охорони здоров'я. Японія, яка тривалий час була важливим гравцем у цих установах, часом стикається з конкуренцією з Китаєм за лідерські позиції та вплив, особливо в таких сферах, як допомога в розвитку та зміна клімату.

Внутрішні політичні фактори також впливають на відносини між Японією та Китаєм. У обох країнах на ці відносини часто істотно впливають політичне керівництво та громадська думка. В Японії консервативні політичні лідери особливо чутливі до питань, пов'язаних з історичною пам'яттю, наслідками війни та територіальними спорами. Часті візити японських прем'єр-міністрів до

святині Ясукуні, де поховані військові злочинці, стали джерелом напруження з Китаєм, оскільки ці візити сприймаються як символ небажання Японії повністю зіткнутися з її воєнним минулим. В Китаї націоналістичні настрої часто підсилюються урядом, особливо в часи напруженості з Японією. Китайський уряд часто використовує анти-японську риторичку, щоб мобілізувати громадську підтримку й зміцнити свої позиції з таких питань, як острови Сенкаку. Анти-японські протести часом спалахували в Китаї, відображаючи широке обурення через історичні образи та територіальні спори (Пина, 2022).

Попри ці напруження, обидва уряди визнають важливість обережного управління двосторонніми відносинами, з огляду на їхню економічну взаємозалежність та необхідність регіональної стабільності. В результаті, і Японія, і Китай намагалися стабілізувати свої відносини шляхом дипломатичних контактів, високих візитів та співпраці в многосторонніх форумах.

Незважаючи на виклики у своїх відносинах, Японія та Китай знайшли спільну мову з ряду глобальних питань, особливо тих, що стосуються стійкості навколишнього середовища та зміни клімату. Обидві країни стикаються з істотними екологічними проблемами, такими як забруднення повітря, зміна клімату та виснаження природних ресурсів. У останні роки в обох країнах все більше усвідомлюють, що вирішення цих проблем вимагає співпраці.

Японія була лідером у технологіях охорони довкілля та інноваціях у сфері чистої енергії, а Китай все більше звертається до Японії за експертизою в таких сферах, як відновлювальна енергія, енергоефективність та охорона навколишнього середовища. Обидві країни брали участь у міжнародних переговорах по зміні клімату, зокрема у Паризькій угоді, і зобов'язалися працювати разом над зменшенням викидів вуглецю та сприянням сталому розвитку (Швед, 2022).

На додаток до екологічної співпраці, Японія та Китай також спільно працювали над питаннями, такими як громадське здоров'я, реагування на надзвичайні ситуації та регіональний розвиток. Обидві країни внесли свій вклад у гуманітарну допомогу та зусилля з надання допомоги постраждалим, особливо

після природних катастроф, таких як землетрус у Сичуані 2008 року та землетрус і цунамі Тохоку в Японії у 2011 році.

Дивлячись у майбутнє, відносини між Японією та Китаєм, ймовірно, залишатимуться комбінацією співпраці та конкуренції. З одного боку, економічна взаємозалежність між обома країнами, як вважається, продовжуватиме поглиблюватися, оскільки обидві нації визнають важливість підтримання стабільних і продуктивних торговельних та інвестиційних зв'язків. З іншого боку, геополітичні напруження, особливо щодо територіальних суперечок та військової конкуренції, ймовірно, будуть і надалі спричиняти виклики.

Майбутнє відносин між Японією та Китаєм також буде сформоване ширшим геополітичним контекстом, включаючи роль США, зростання регіональних сил, таких як Індія, та зростаючий вплив Китаю на глобальних теренах. Зміни в динаміці світової влади та зростання націоналізму в обох країнах також відіграватимуть важливу роль у формуванні їх двосторонніх відносин.

У висновку, ХХІ століття стало свідком того, як Японія та Китай орієнтуються в складних і часто напружених відносинах, які характеризуються як економічною співпрацею, так і геополітичною суперництвом. Як дві з найбільш потужних націй Азії, їхні відносини продовжуватимуть бути одними з найзначніших в регіоні та світі, з потенціалом формувати майбутнє Східної Азії та глобальну геополітику. Викликом для обох націй буде знайти способи керувати своїми розбіжностями, розвивати спільні інтереси та уникати конфліктів, сприяючи стабільному та процвітаючому регіональному порядку.

Відносини з Південною Кореєю

Японія та Південна Корея, дві з найрозвиненіших економік Східної Азії та стратегічні союзники США, мають відносини сповнені суперечностей. Незважаючи на спільні інтереси в безпеці, культурний обмін і географічну близькість, їхні двосторонні відносини часто визначаються незгодами, а не співпрацею. Основними факторами цієї динаміки є спадщина історії, політичний опортунізм, зміни в економічних пріоритетах та різні підходи до регіональної геополітики.

В основі японсько-південнокорейських відносин лежить важка історична спадщина, яка походить від японської колонізації Кореї (1910–1945). Протягом цього періоду Корея зазнала значної економічної експлуатації, культурного пригнічення та порушень прав людини, включно з використанням корейських жінок як «жінок для втіхи» для японських солдатів. Ці скарги залишаються невирішеними в свідомості багатьох південнокорейців. Хоча Японія неодноразово вибачалася за свої колоніальні дії, критики стверджують, що цим зусиллям бракує щирості та вони не відповідають емоційним і символічним відшкодуванням, яких вимагає Південна Корея (Hunt, 2016).

Різні тлумачення історії зберігають ворожнечу, при цьому історичні суперечки часто політизуються в обох країнах. Південна Корея, зокрема, продовжує висвітлювати ці питання як опорний момент у внутрішній політиці, тоді як консервативні фракції Японії чинять опір перегляду або посилення минулих вибачень. Історичні суперечки про пам'ятники, підручники та символи, такі як святилище Ясукуні, загострюють ці напруги, забезпечуючи те, що рани історії залишаються постійною перешкодою (Pollmann, 2015).

В Південній Кореї антияпонська риторика є потужним інструментом для внутрішньої політичної мобілізації. Як зазначається в документі, південнокорейські політичні партії, зокрема під час періодів інтенсивної виборчої конкуренції, використовують історичні образи проти Японії, щоб активізувати підтримку виборців. Ця стратегія апелює до національної гордості та виборців, які все більше залучені до ідеологічних дискусій.

Хоча історичні напруження забезпечують привід для такої риторики, поведінка політичних акторів Південної Кореї часто формується внутрішніми факторами, а не щирим фокусом на Японії. Слабкі та нестабільні партійні системи в Південній Кореї, які характеризуються частим ребрендингом і залежністю від харизматичних лідерів, заохочують експлуатацію емоційно резонуючих питань, таких як антияпонські настрої. Політики використовують це як об'єднуючу наративу у ситуації, коли політичні платформи в іншому випадку є фрагментованими або недостатньо розвиненими (Hunt, 2016).

Японія, навпаки, демонструє відносну байдужість до антияпонської риторики Південної Кореї. Японська політична дискусія надає пріоритет внутрішньому економічному відновленню, демографічним викликам та проблемам безпеки, пов'язаним з Китаєм та Північною Кореєю, замість образ Південної Кореї. Ця байдужість підриває потенційні примирливі наміри, продовжуючи цикл нехтування та ворожості.

У другій половині XX століття Японія була найбільшим торговим партнером Південної Кореї та критично важливим джерелом інвестицій і технологічного переносу. Однак у XXI столітті відбулися драматичні зміни в економічних партнерствах Південної Кореї. Китай став найбільшим торговим партнером Південної Кореї, обсяги торгівлі перевищили ті, що з Японією та Сполученими Штатами. Цей економічний зсув зменшує важливість Японії в стратегічних розрахунках Південної Кореї. Поворот Південної Кореї до Китаю відображає більш широкі регіональні тенденції, а також прагнення зменшити залежність від Японії. Економічні зв'язки з Китаєм надають суттєві переваги без історичних тяжків, які ускладнюють відносини з Японією. Цей поворот також підкріплює впевненість Південної Кореї у оскарженні Японії з історичних і політичних питань, оскільки економічні наслідки тепер менш значні, ніж у попередні десятиліття (Feigenblatt, 2007a).

Спільні занепокоєння щодо безпеки—особливо ті, що пов'язані з ядерними амбіціями Північної Кореї та активністю Китаю—створюють очевидну логіку для співпраці між Японією та Південною Кореєю. Обидві країни сильно покладаються на Сполучені Штати як на стратегічного союзника і мають значну військову присутність США. Однак їх двосторонні відносини в сфері безпеки залишаються недостатньо розвиненими в порівнянні з їхніми індивідуальними зв'язками з США.

Однією з причин цього є різні сприйняття загроз і підходи до політики. У той час як Японія вважає Китай своїм основним стратегічним конкурентом, в Південній Кореї панує загроза з боку Північної Кореї. Невизначеність Південної Кореї щодо повного зближення з Японією в питаннях безпеки також походить з історичної недовіри і її розвиваючих економічних зв'язків з Китаєм. Унаслідок

цього тристороння співпраця між Японією, Південною Кореєю та США часто зазнає перешкод через двосторонні суперечності.

Попри політичні та історичні спори, культурний обмін між Японією та Південною Кореєю процвітає в XXI столітті. Корейська хвиля («Hallyu»), що охоплює К-поп, драми та фільми, користується величезною популярністю в Японії. Аналогічно, японські культурні експортні продукти зберігають вплив у Південній Кореї. Ця культурна взаємодія підкреслює парадокс у двосторонніх відносинах: поки політичні напруження існують, зв'язки між людьми та взаємна культурна оцінка продовжують зростати. На жаль, лише культурний обмін не може вирішити глибші структурні та історичні проблеми, що лежать в основі двосторонніх напруг. Проте він надає платформу для сприяння взаєморозумінню та зменшенню ворожнечі на суспільному рівні (Pollmann, 2015).

У висновку, відносини між Японією та Південною Кореєю у XXI столітті є яскравим прикладом складних взаємодій історичних образ, політичного прагматизму та змінюваних геополітичних і економічних умов. Хоча історичні суперечки щодо колоніальної спадщини Японії та військових дій залишаються постійним джерелом напруги, ці питання часто посилюються внутрішніми політичними динаміками в Південній Кореї та викликають байдужість в Японії. Зміна економічних пріоритетів на користь Китаю та різні питання безпеки ще більше ускладнюють перспективи близьких зв'язків. Проте, відносини не позбавлені надії. Спільні культурні зв'язки, взаємна залежність від США як стратегічного партнера і спільні занепокоєння щодо стабільності в регіоні відкривають можливості для потенційного примирення. Для того, щоб виникла справжня співпраця, обидві країни повинні віддати перевагу діалогу та обрати прогресивний підхід, який збалансуватиме вимоги історії з можливостями майбутнього. Без таких зусиль розкол між Японією та Південною Кореєю, ймовірно, збережеться, підриваючи їх спільні інтереси у швидко змінюваному ландшафті Східної Азії.

2.4. Вплив глобальних криз (COVID-19, війна в Україні, зростання напруженості в АТР) на зовнішню політику Японії

Зовнішня політика та політика безпеки Японії в першій чверті 21-го століття – це історія глибокої, хоча й поступової, трансформації. Вийшовши з холодної війни, стратегічна позиція Японії значною мірою визначалася «доктриною Йошіди» – великою стратегією, яка надавала пріоритет економічній відбудові та зростанню, довіряючи національну безпеку альянсу зі Сполученими Штатами. Цей підхід, що характеризувався низьким міжнародним профілем та конституційними обмеженнями на військову силу, став предметом тривалого академічного та політичного дискурсу, відомого як дебати про «нормальну країну», які ставили питання, коли і як Японія може позбутися своєї унікальної повоєнної ідентичності, щоб взяти на себе безпекові обов'язки, співмірні з її економічною потужністю. На рубежі тисячоліть ця еволюція вже тривала. Зміна геополітичного ландшафту, позначена піднесенням Китайської Народної Республіки (КНР) як регіональної держави та постійною ядерною та ракетною загрозою з боку Північної Кореї, вже почала підривати основи доктрини Йошіди. Наступні адміністрації, зокрема адміністрації Коїдзумі Джюнічіро та Абе Шіндзо, ініціювали низку реформ, що сигналізували про чіткий, хоча й обережний, рух до більш проактивної та орієнтованої на безпеку зовнішньої політики.

Цей контекст є вирішальним для розуміння впливу серії глобальних криз, що сталися у 2020-х роках. Центральним аргументом цього аналізу є те, що збіг пандемії COVID-19, вторгнення Росії в Україну у 2022 році та посилення геополітичної напруженості в Азійсько-Тихоокеанському регіоні не змінив докорінно напрямок стратегічної еволюції Японії. Натомість ці кризи діяли як потужні, взаємопов'язані каталізatori, що забезпечили політичне обґрунтування, суспільний консенсус та стратегічну нагальність для драматичного прискорення та консолідації цієї трансформації. Вони слугували тим, що теоретики міжнародних відносин називають «фокусуючими подіями» – критичними моментами, які привертають увагу громадськості та еліти, долають тривалі внутрішньополітичні обмеження та створюють політичні вікна для значних змін. Цей процес завершився формальним формулюванням нової, інтегрованої великої

стратегії в Стратегії національної безпеки (СНБ) 2022 року, яка синтезує дипломатичні, економічні та військові інструменти влади у спосіб, безпрецедентний для повоєнної історії Японії.

Ці кризи не діяли ізольовано; вони створили потужний зворотний зв'язок, де кожна подія посилювала сприйняту серйозність інших, створюючи кумулятивний ефект, значно більший за суму його частин. Пандемія COVID-19 почалася з того, що різко виявила крихкість глобальних ланцюгів постачання та підкреслила глибоку економічну залежність Японії від Китаю, переформатувавши економічне питання у критичну вразливість національної безпеки. Згодом вторгнення Росії в Україну стало моторошною демонстрацією того, що велика держава може, всупереч міжнародному праву, в односторонньому порядку спробувати змінити статус-кво силою. Цей акт агресії був негайно та відкрито накладений на вже існуючі побоювання щодо намірів Китаю стосовно Тайваню, кристалізувавшись у потужний та поширений наратив: «Україна сьогодні може стати Східною Азією завтра». Економічні вразливості, виявлені пандемією, тепер розглядалися через жахливу призму потенційного військового конфлікту. Блокада або війна за Тайвань спровокували б не лише кризу безпеки, а й економічну катастрофу, що значно перевищувала б збої в ланцюгах постачання 2020 року. Як наслідок, війна в Україні ретроактивно посилила стратегічну важливість уроків економічної безпеки, засвоєних з COVID-19, тоді як пандемія надала конкретний, відчутний приклад того, якого роду суспільні та економічні руйнування може спричинити майбутній регіональний конфлікт. Ця потужна синергія створила переважний політичний імпульс для всеосяжного перегляду безпеки, що одночасно стосувався як економічних, так і військових аспектів – цілісний підхід, який був формально кодифікований у знаковій СНБ 2022 року.

На початку 2020 року, коли пандемія COVID-19 охопила весь світ, японський уряд запровадив одні з найсуворіших у світі заходів прикордонного контролю. Ця політика, яка швидко стала відомою в народі як відродження сакоку («політика закритої країни» періоду Едо), передбачала майже повну заборону на в'їзд іноземних громадян. Важливо, що ці заходи часом створювали

дворівневу систему, яка забороняла в'їзд до Японії навіть іноземним резидентам з довгостроковим статусом, тоді як японським громадянам дозволялося подорожувати за кордон і повертатися за умови дотримання карантину (Vogt & Qin, 2022).

Академічний аналіз свідчить, що цей підхід був не просто заходом громадської охорони здоров'я, а політичною стратегією «пандемічного відчуження». Управління пандемією з боку уряду значною мірою покладалося на добровільне самообмеження, а не на юридично закріплені локдауни, і в цьому контексті іноземці дискурсивно конструювалися як потенційний ризик для здоров'я та порядку нації – загроза для санітизованого «національного тіла». Ця політика проводилася попри значну критику та очевидні економічні втрати, особливо для освітнього та бізнесового секторів, що свідчить про те, що гегемонна норма сек'юритизації «іншого» може за умов кризи переважати більш прагматичні економічні інтереси. Деякі вчені стверджують, що тодішній прем'єр-міністр Абе свідомо використовував цю популістську стратегію для підвищення своїх падаючих рейтингів громадської підтримки (Vogt & Qin, 2022). Хоча це була переважно внутрішня політика, такий підхід мав значні зовнішньополітичні наслідки, проєктуючи образ замкнутості, що різко контрастував з одночасними та дуже активними зусиллями Японії брати участь у міжнародній дипломатії в галузі охорони здоров'я через інші канали (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2022).

Найглибшим і найтривалішим впливом пандемії COVID-19 на стратегічне мислення Японії стало те, як вона перетворила абстрактний ризик надмірної залежності від орієнтованих на Китай ланцюгів постачання на відчутну національну кризу. У лютому 2020 року, коли Китай запровадив локдауни, імпорт Японії з КНР впав майже вдвічі порівняно з попереднім роком. Це раптове припинення порушило потік широкого спектру проміжних та готових товарів, паралізувавши японські заводи та роздрібну торгівлю. Найбільш тривожним стало те, що це створило критичний дефіцит товарів першої необхідності, включаючи захисне медичне обладнання, таке як маски, що виявило небезпечну вразливість у момент національної надзвичайної ситуації (Тео, 2020).

Реакція уряду була швидкою та стратегічною. У межах свого пакету екстреної економічної підтримки у квітні 2020 року він виділив 220 мільярдів єн на субсидування японських виробників для перенесення виробництва товарів високої вартості або критичного значення з Китаю назад до Японії, а ще 23,5 мільярда єн було виділено на допомогу фірмам у диверсифікації їхніх виробничих баз до третіх країн, особливо в Південно-Східній Азії. Ця ініціатива, зумовлена кризою, була не окремою реакцією, а потужним прискорювачем вже існуючої тенденції: піднесення економічної безпеки до рівня основного стовпа національної безпеки. Пандемія надала остаточний доказ необхідності політики, спрямованої на досягнення автономної економічної структури через посилення стійкості ланцюгів постачання. Цей зв'язок був інституціоналізований у квітні 2020 року зі створенням нового економічного відділу в Секретаріаті національної безпеки, що формально інтегрувало економічну державну політику до вищого рівня апарату прийняття рішень з питань безпеки Японії. Це заклало основу для центрального місця цієї концепції в програмі «Нова форма капіталізму» адміністрації Кішіди та її остаточної кодифікації як ключової мети в СНБ 2022 року (Government of Japan, 2021).

Здавалося б, парадоксальним кроком, Японія, попри власні труднощі з повільним внутрішнім розгортанням вакцинації та низьким початковим рівнем вакцинації порівняно з іншими країнами G7, стала одним з провідних світових донорів вакцин проти COVID-19 (Center for Strategic and International Studies, 2021). Це був не акт простого альтруїзму, а розрахована та свідомо державна політика, особливо зосереджена на Південно-Східній Азії. Вакцинна дипломатія Японії була розроблена для досягнення подвійної мети: по-перше, для зміцнення її давнього іміджу відповідального учасника та провідного постачальника гуманітарної допомоги; і по-друге, для активної протидії зростаючому впливу Китаю в регіоні (Sasakawa Peace Foundation USA, 2022).

Токіо вміло представило свої пожертви вакцин як аполітичні, справедливі та засновані на гуманітарних потребах – наратив, призначений для різкого контрасту з ініціативою Пекіна «Шовковий шлях здоров'я». Вакцинна дипломатія Китаю була ускладнена зростаючим міжнародним скептицизмом

щодо ефективності його вакцин Sinovac та Sinopharm, а також уявленнями, що його допомога супроводжувалася політичними умовами. Японія скористалася цією можливістю, використовуючи свій вплив у межах Чотиристороннього діалогу з безпеки (Quad) для сприяння справедливому розподілу вакцин та позиціонування себе як надійного, прозорого партнера. Ця ініціатива слугувала високоефективним, практичним застосуванням стратегії Японії «Вільний та відкритий Індो-Тихоокеанський регіон». Вона використовувала м'яку силу для зміцнення стратегічних партнерств з ключовими країнами АСЕАН, такими як В'єтнам, Індонезія та Філіппіни, пропонуючи їм надійну альтернативу Китаю та зміцнюючи принципи правопорядку. Одночасно, провідна роль Японії в глобальному механізмі COVAX та її значні фінансові внески до міжнародних організацій охорони здоров'я, включаючи Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ), ще більше посилили її міжнародну присутність та авторитет як ключового гравця у глобальному управлінні (Suzuki, 2023).

Криза COVID-19, по суті, змусила докорінно переосмислити концепцію національної безпеки в японському політичному істеблішменті. Вона остаточно зруйнувала традиційні бар'єри, що довго відокремлювали економічну політику від оборонної. Основна передумова доктрини Йошіди полягала в прагненні до економічного процвітання, передаючи жорстку безпеку на аутсорсинг Сполученим Штатам. Пандемія з жорстокою ясністю продемонструвала, що невійськова подія – вірус – може паралізувати національну економіку, розірвавши ланцюги постачання товарів першої необхідності, виявивши критичну вразливість, яку традиційні військові можливості були безсилі усунути. Це призвело до явного переосмислення стійкості ланцюгів постачання, технологічної автономії та навіть громадського здоров'я не як простих промислових чи соціальних політик, а як основних компонентів національної безпеки. Глобальна реакція на пандемію, особливо геополітична конкуренція, властива вакцинній дипломатії, ще раз продемонструвала, що інструменти м'якої сили можуть бути використані для стратегічної вигоди. Це поєднання економічних, технологічних та медичних питань з традиційними проблемами безпеки є самою суттю підходу «всеосяжної національної потужності», який

відстоює СНБ 2022 року. Пандемія стала критичним каталізатором, який перетворив цю інтегровану концепцію безпеки з теоретичної ідеї на відчутну та нагальну політичну необхідність.

Реакція Японії на повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року була надзвичайно швидкою, рішучою та однозначною. Однак ця рішуча позиція стосувалася не стільки Росії. Вона була переважно зумовлена глибоко вкоріненими побоюваннями щодо Китаю та стабільності в Індо-Тихоокеанському регіоні. Наратив, який прем'єр-міністр Кішіда Фуміо та інші високопосадовці негайно та послідовно артикулювали – «Україна сьогодні може стати Східною Азією завтра» – став центральним інструментом для формування як внутрішнього, так і міжнародного консенсусу щодо драматичної зміни політики Японії.

З точки зору Токіо, агресія Росії була не далеким європейським конфліктом, а прямим і фундаментальним нападом на міжнародний порядок, що склався після Другої світової війни. Вона являла собою кричуще порушення принципів суверенітету, територіальної цілісності та заборони одностороннього застосування сили для зміни кордонів – норм, які Японія розглядає як основу власної безпеки та процвітання. Побоювання в Токіо полягали в тому, що успішне завоювання України Росією, зустрінуте слабкою або розділеною міжнародною реакцією, створило б небезпечний прецедент, який міг би заохотити Пекін до аналогічних дій проти Тайваню. Тому рішуча підтримка Японією України та її участь у режимі санкцій були задумані як вирішальний акт сигналізації стримування Китаю, демонструючи, що будь-яка така агресія в Індо-Тихоокеанському регіоні буде зустрінута єдиною та каральною відповіддю міжнародної спільноти (Brown, 2023).

Контраст між реакцією Японії на дії Росії у 2014 та 2022 роках не може бути більш разючим, що підкреслює масштаб стратегічного зсуву. Після анексії Криму Росією у 2014 році реакція Японії була стриманою, а її санкції широко характеризувалися як переважно символічні. У той час адміністрація Абе активно прагнула дипломатичного зближення з Москвою, сподіваючись вирішити давню суперечку щодо Північних територій і, що критично важливо,

культивувати Росію як потенційну противагу зростаючій могутності Китаю (Ма, 2025).

У 2022 році цей розрахунок був повністю перевернутий. Японія діяла в унісон зі своїми партнерами по G7, запровадивши безпрецедентний та всеосяжний режим санкцій проти Росії. Ці заходи включали заморожування активів сотень російських фізичних та юридичних осіб, включаючи президента Володимира Путіна та російський центральний банк; обмеження транзакцій та ізоляцію ключових російських банків від системи SWIFT; скасування статусу «найбільшого сприяння» для Росії в торгівлі; та запровадження заборон на експорт товарів подвійного призначення. Крім того, у знаковому для бідної на ресурси нації кроці, Японія зобов'язалася поступово відмовитися від імпорту російського вугілля та нафти. Це рішуче зближення із Заходом ознаменувало остаточний крах попередньої політики Японії щодо Росії. Двосторонні відносини швидко погіршилися, Росія офіційно визнала Японію «недружньою» країною та формально припинила переговори про мирний договір, включаючи переговори щодо Північних територій (Brown, 2023).

Вторгнення в Україну стало «грубим дзвінком-пробудженням» для японського безпекового істеблішменту та потужною «фокусуючою подією» для всієї нації. Вісцеральні образи конфлікту та явне порушення міжнародних норм мобілізували раніше обережну громадськість та розколоту політичну еліту, створивши рідкісний та потужний консенсус для драматичних політичних змін.² Ця хвиля підтримки, з опитуваннями, що показували до 86 % громадськості на користь санкцій проти Росії, надала адміністрації Кішіди політичний капітал для подолання давніх повоєнних табу (Brown, 2023).

Цей консенсус був безпосередньо спрямований на розробку Стратегії національної безпеки (СНБ) 2022 року, Стратегії національної оборони (СНО) та Програми нарощування оборони (ПНО). Ці документи закріпили кілька знакових рішень, які були б політично неприйнятними лише кілька місяців тому. Найважливішими з них були історичне зобов'язання майже подвоїти оборонні витрати до 2 % ВВП до 2027 року, що відповідає стандартам НАТО, та рішення про придбання «можливостей для контрудару» – ракет великої дальності, здатних

вразжати цілі на території супротивника – вперше в повоєнну епоху (Government of Japan, 2022). Війна також надала відчутні, застережливі уроки. Логістичні невдачі Росії та труднощі з бойовою стійкістю підкреслили нагальну потребу Японії інвестувати у власну стійкість, запаси боєприпасів та відродження вітчизняної оборонної промисловості – все це стало центральними стовпами нових стратегічних документів (Tatsumi, 2023).

Війна в Україні та подальший міжнародний режим санкцій виявили гострі вразливості в енергетичній безпеці Японії. Як нація, що значною мірою залежить від імпорту, Японія у 2021 році отримувала з Росії приблизно 9 % свого скрапленого природного газу (СПГ), 4 % сирої нафти та 13 % вугілля. Глобальний стрибок цін на енергоносії, використання Росією свого енергетичного експорту як зброї та політичний імператив приєднатися до санкцій G7 створили серйозну політичну дилему (Koga, 2024). Хоча Японія взяла на себе зобов'язання G7 щодо поступової відмови від російського вугілля та нафти, вона одночасно прагнула захистити свої національні інтереси, зберігши свої частки в ключових спільних проєктах СПГ, таких як «Сахалін-2», щоб уникнути негайного та катастрофічного дефіциту енергії. Ця енергетична криза надала потужний новий імпульс для двох ключових внутрішньополітичних змін. По-перше, вона додала сильний безпековий вимір до стратегії «Зеленої трансформації» (GX) Японії, переосмисливши перехід до відновлюваної енергетики не лише як екологічну мету, а й як імператив національної безпеки. По-друге, вона драматично прискорила політично суперечливі дебати про перезапуск парку зупинених атомних електростанцій Японії, які все частіше розглядаються як життєво важливий інструмент для зменшення залежності від імпорту та забезпечення стабільного енергопостачання (Ward & Sakaguchi, 2022).

Українська криза надала японським політикам унікальну можливість переформатувати рух країни до більш міцної військової позиції. Десятиліттями будь-які спроби розширити роль Сил самооборони (ССО) або переглянути тлумачення Статті 9 зустрічали сильну внутрішню опозицію, що ґрунтувалася на пацифістських нормах та історичній пам'яті, і часто зображувалася критиками як повернення до правого мілітаризму. Однак вторгнення Росії надало зовнішній,

однозначний випадок порушення великою державою Статуту ООН та нападу на суверенну націю. Японські лідери вміло скористалися цим моментом, представляючи свою відповідь не в термінах ремілітаризації чи націоналізму, а як необхідний внесок у підтримку «міжнародного порядку, заснованого на правилах» та глобального миру. Концепція «проактивного пацифізму», вперше сформульована за часів Абе, тепер була використана для виправдання послаблення військових обмежень як необхідного для міжнародного співробітництва та колективної безпеки. Явно пов'язуючи оборону України з потенційною обороною Тайваню та самої Японії, уряд успішно перетворив дебати з абстрактної суперечки про конституційне право на конкретну та нагальну дискусію про національне виживання в новому небезпечному світі. Ця стратегічна комунікація запозичила мову миру та міжнародного права, дозволивши уряду стверджувати, що придбання можливостей для контрудару та подвоєння оборонного бюджету були не актами агресії, а необхідними заходами для стримування війни та збереження миру, тим самим нейтралізуючи значну частину традиційної внутрішньої опозиції.

Хоча кризи 2020-х років діяли як прискорювачі, фундаментальним рушієм стратегічної еволюції Японії протягом останніх двох десятиліть була зміна безпекового ландшафту в її власному регіоні. Стратегічна конкуренція з Китаєм, що піднімається, ескалація загрози тайванського конфлікту та постійна небезпека, яку становлять програми озброєнь Північної Кореї, формують стійкий структурний тиск, що змусив Токіо докорінно переосмислити свою позицію в галузі національної безпеки.

Основним і найважливішим фактором, що формує політику безпеки Японії, є піднесення Китаю. Це не нове явище, а центральний стратегічний виклик, який спонукав Японію до поступового відходу від повоєнного пацифізму (Токуо Foundation for Policy Research, 2023). Стратегія національної безпеки Японії 2022 року відкрито визначає зовнішню позицію та військову діяльність Китаю як «безпрецедентний і найбільший стратегічний виклик» миру та безпеці Японії. Ця оцінка ґрунтується на швидкій та непрозорій військовій модернізації Китаю, його використанні примусової економічної політики та все більш наполегливих діях

для оскарження статус-кво в Східно-Китайському та Південно-Китайському морях (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2022).

Критичним поштовхом до цієї трансформації стало посилення територіальної суперечки щодо островів Сенкаку/Дяюйдао, особливо після зіткнення у 2010 році китайського траулера з суднами японської берегової охорони та подальшої націоналізації островів Японією у 2012 році (Sato, 2025). Відповідь Китаю – тривала кампанія морських та повітряних вторгнень на територію та у води, що адмініструються Японією – була сприйнята в Токіо як перша пряма загроза територіальній цілісності Японії з 1945 року. Це призвело до фундаментальної переорієнтації оборонної позиції Японії, змістивши фокус з північної загрози часів холодної війни на оборону її південно-західних островів та спонукавши до розробки власних можливостей протидії доступу/блокування зони (A2/AD) в регіоні (International Institute for Strategic Studies, 2025).

Паралельно з реакцією на піднесення Китаю відбулася революційна зміна в політиці Японії щодо Тайваню. Десятиліттями Токіо дотримувалося суворої політики «стратегічної невизначеності», віддзеркалюючи політику Сполучених Штатів. У 1972 році Японія офіційно визнала КНР, але підтримувала міцні, неофіційні економічні та культурні зв'язки з Тайванем, уникаючи при цьому будь-яких явних зобов'язань щодо оборони острова з метою стабілізації відносин з Пекіном (Fukuda, 2023).

Однак, у міру зростання військових можливостей Китаю та посилення його риторики щодо Тайваню, ця невизначеність поступилася місцем новій, хоча й неофіційній, стратегічній ясності. Високопосадовці Японії, від прем'єр-міністрів до міністрів оборони, тепер відкрито та неодноразово заявляють, що «мир і стабільність Тайваню безпосередньо пов'язані з Японією» (Hornung, 2022). Ця еволюція зумовлена суворим геополітичним усвідомленням: успішна анексія Тайваню Китаєм, силою чи примусом, докорінно та безповоротно підірве власну безпеку Японії. Такий результат розмістив би Народно-визвольну армію всього за 110 кілометрів від найзахіднішого острова Японії Йонагуні, що значно ускладнило б оборону островів Сенкаку та всього ланцюга Рюкю (Fukuda, 2023). Це також дало б Китаю панівне становище над життєво важливими морськими

шляхами, якими проходить значна частина енергетичних та торговельних потоків Японії, і потенційно могло б призвести до розпаду системи альянсів США, що гарантувала регіональну стабільність протягом десятиліть. Це посилене відчуття загрози призвело до глибшої, хоча й неофіційної, дипломатичної взаємодії з Тайбеєм і, що найважливіше, стало центральним фокусом посиленого тристороннього оборонного планування та координації між Японією та Сполученими Штатами на випадок потенційного конфлікту в Тайвані (Kim, 2023).

Хоча Китай є довгостроковим стратегічним викликом, ядерні та ракетні програми Північної Кореї, що розвиваються, становлять «найсерйознішу та безпосередню загрозу» національній безпеці Японії (Ministry of Defense of Japan, 2025). Провокації Північної Кореї стали частішими та технологічно складнішими. Розробка та випробування нових систем – включаючи гіперзвукові глайдери, міжконтинентальні балістичні ракети (МБР) на твердому паливі та ракети, здатні до нерегулярних, низьковисотних траєкторій – явно розроблені для ухилення та подолання існуючих мереж протиракетної оборони (National Institute for Defense Studies, 2017).

Ця постійна та еволюціонуюча загроза була основним виправданням для багатомільярдних інвестицій Японії протягом десятиліть у багатошарову систему протиракетної оборони (ПРО). Ця система складається з верхнього рівня перехоплення, що забезпечується есмінцями, оснащеними системою «Іджіс», у морі, та нижнього рівня, термінальної фази оборони, що забезпечується наземними батареями PAC-3 (Ministry of Defense of Japan, 2025). Виклик з боку Північної Кореї також слугує потужним і постійним стимулом для зміцнення тристороннього співробітництва у сфері безпеки між Японією, Сполученими Штатами та Республікою Корея (РК) (Lew, 2025). Нещодавні угоди про обмін даними попередження про ракетні запуски Північної Кореї в режимі реального часу та інституціоналізація регулярних тристоронніх військових навчань є прямою відповіддю на цю спільну загрозу (U.S. Department of State, 2025).

Ці окремі регіональні загрози – довгостроковий виклик з боку Китаю, гострий ризик тайванського конфлікту та безпосередня небезпека з боку Північної Кореї – більше не розглядаються в окремих політичних напрямках.

Натомість вони зливаються в єдине, інтегроване сприйняття загрози, що вимагає цілісної, багатодоменної оборонної позиції. Рішення про придбання «можливостей для контрудару» є яскравим прикладом цього концептуального злиття. Хоча публічно це виправдовується як засіб стримування ракетного нападу з боку Північної Кореї, ці ракети великої дальності є не менш, а то й більш актуальними для нанесення ударів по цілях на материковому Китаї в рамках ширшого конфлікту, наприклад, через Тайвань. Аналогічно, поточне зміцнення військових можливостей на південно-західних островах Японії, позиція, спочатку розроблена у відповідь на суперечку щодо Сенкаку з Китаєм, тепер відкрито розуміється як розвиток критичної інфраструктури для потенційного тайванського конфлікту, враховуючи географічну близькість островів. Зростаюче військове співробітництво між Росією та Північною Кореєю, у поєднанні з поглибленням стратегічної координації між Росією та Китаєм, ще більше розмиває межі між театрами дій та супротивниками. Це зближення означає, що оборонне планування Японії переходить від специфічного для загрози до орієнтованого на можливості та географічно інтегрованого. Інвестиції в ракети дальнього радіусу дії, кіберзахист, космічну обізнаність та розвідувальні можливості розроблені для того, щоб бути ефективними проти всіх потенційних супротивників у складному та взаємопов'язаному східноазійському театрі, що відображає набагато складніше та інтегрованіше стратегічне мислення, ніж у минулому (International Institute for Strategic Studies, 2025).

Збіг глобальних криз у першій чверті 21-го століття прискорив та консолідував трансформацію японської зовнішньої політики та політики безпеки, яка назривала десятиліттями. Ці події не відбувалися ізольовано, а посилювали одна одну в каскадній послідовності стратегічних потрясінь. Пандемія COVID-19 виявила глибокі економічні вразливості, які стали б катастрофічними у військовому конфлікті. Війна в Україні потім надала моторошно реалістичний сценарій того, як такий конфлікт може спалахнути, зруйнувавши ілюзію стабільних відносин між великими державами після холодної війни та породивши внутрішню політичну волю в Японії готуватися до найгіршого сценарію. Весь цей час тривалі та посилюючі геополітичні напруження в

Азійсько-Тихоокеанському регіоні – зумовлені піднесенням Китаю, ескалацією ризику щодо Тайваню та провокаціями Північної Кореї – забезпечували основний та непохитний стратегічний імператив для всієї цієї трансформації.

Стратегія національної безпеки 2022 року є вінцем цього процесу. Це формальна кодифікація нової японської великої стратегії, остаточний розрив з реактивною та економічно орієнтованою позицією минулого (Government of Japan, 2023). Ця нова стратегія характеризується трьома основними стовпами. Перший – це проактивна позиція, яка прагне активно формувати регіональне та глобальне безпекове середовище, а не просто реагувати на нього. Другий – це інтеграція всіх інструментів національної потужності, що безшовно поєднує дипломатичні ініціативи, такі як ВВІТР та лідерство в G7, економічні інструменти, такі як стійкість ланцюгів постачання та захист технологій, та докорінно посилену армію, оснащену можливостями для контрудару та підкріплену подвоєним оборонним бюджетом. Третій – це стратегія багаторівневих альянсів, яка передбачає «подвоєння ставок» на незамінний альянс зі Сполученими Штатами, одночасно будуючи міцну мережу безпекових партнерств з «країнами-однодумцями», включаючи Австралію, Індію, Велику Британію та ключові європейські країни, створюючи решітчасту архітектуру безпеки для підтримки правопорядку (Yamamoto, 2025).

Японія, що виходить з цього горнила криз, незворотно змінилася. Вона вийшла за межі дебатів про «нормальну країну», щоб утвердитися як ключовий та проактивний актор у сфері безпеки, повністю залучений до стратегічної конкуренції, що визначає Індо-Тихоокеанський регіон. Хоча попереду залишаються значні виклики, зокрема довгострокові обмеження, пов'язані зі скороченням населення та величезним фіскальним тиском, стратегічний напрямок для Японії тепер твердо та чітко визначений (Munich Security Conference, 2025).

У висновку до другого розділу можемо зазначити, що аналіз еволюції зовнішньополітичного курсу Японії засвідчує фундаментальну трансформацію парадигми національної безпеки, що полягає у відході від традиційної «доктрини Йошіди» та переході до стратегії «проактивного миру» та реалізму. Якщо у другій

половині XX століття Токіо спирався на розмежування економіки та безпеки, делегуючи оборонні функції Сполученим Штатам, то сучасні геополітичні реалії зробили таку модель нежиттєздатною. Каталізаторами цих змін стали не лише поступові структурні зрушення, такі як піднесення Китаю та ракетна загроза з боку КНДР, а й раптові глобальні кризи – пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії в Україну, які діяли як «фокусуючі події», що легітимізували непопулярні раніше оборонні реформи.

Важливою тенденцією стало концептуальне злиття економічної та військової безпеки. Пандемія COVID-19 викрила критичну вразливість ланцюгів постачання та залежність від Китаю, трансформувавши економічні питання в категорію національної безпеки. Своєю чергою, російська агресія проти України зруйнувала ілюзію стабільності міжнародного порядку, спроєктувавши європейський безпековий сценарій на Індो-Тихоокеанський регіон через призму потенційного конфлікту навколо Тайваню. Це призвело до безпрецедентного рішення про подвоєння оборонних витрат та набуття спроможностей для контрудару, що закріплено у Стратегії національної безпеки 2022 року.

Регіональна дипломатія Японії характеризується складною дихотомією. З одного боку, відбувається поглиблення інтеграції зі США та формування мережевої архітектури альянсів (Quad, партнерство з НАТО), спрямованої на стримування ревізіоністських амбіцій Китаю та Росії. З іншого боку, відносини з найближчими сусідами залишаються обтяженими історичною спадщиною та територіальними суперечками, які виступають інструментами націоналістичної мобілізації та перешкоджають створенню ефективного тристороннього безпекового альянсу з Південною Кореєю, попри наявність спільних загроз.

Отже, зовнішня політика Японії на сучасному етапі втратила реактивний характер і набула ознак глобальної стратегічної суб'єктності. Токіо більше не обмежується роллю «економічного гіганта та політичного карлика», а активно формує безпекове середовище, використовуючи інструменти як «м'якої сили», так і «жорсткої сили», що свідчить про завершення епохи післявоєнного самообмеження та адаптацію країни до умов жорсткої геополітичної конкуренції.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХІ СТ.

3.1. Розвиток партнерства з провідними країнами АТР

Перша чверть 21-го століття характеризується глибокою трансформацією глобального безпекового ландшафту, що змусило Японію до відповідної еволюції її зовнішньої політики. Безпекове середовище навколо Японії офіційно описується як дедалі суворіше, що визначається появою нових загроз, таких як кібератаки, та фундаментальним зсувом у глобальному балансі сил. Ця складна та невизначена стратегічна ситуація призвела до усвідомлення в політичних колах Токіо ключового факту: мир і безпеку нації більше не може гарантувати одна держава, діючи ізольовано. У відповідь Японія розпочала свідоме, довгострокове стратегічне переналаштування, відходячи від своєї історично реактивної та пасивної зовнішньополітичної позиції до більш рішучої та конструктивної ролі у формуванні регіонального порядку (Government of Japan, 2014). Ця стратегічна переорієнтація ґрунтується на двох фундаментальних доктринах: принципі «Проактивного внеску в мир» та великому стратегічному баченні «Вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (FOIP).

Політика «Проактивного внеску в мир», офіційно прийнята в першій в історії Японії Стратегії національної безпеки у 2013 році, знаменує собою остаточний відхід від повоєнної «доктрини Йошіди», яка надавала пріоритет економічній відбудові під безпековою егідою Сполучених Штатів (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2013). Доктрина Йошіди, хоч і відіграла важливу роль у повоєнному економічному диві Японії, ставала все більш неспроможною у складнішу геополітичну епоху, що призвело до міжнародної критики «дипломатії чекової книжки» Японії під час криз, таких як війна в Перській затоці 1991 року (Envall, 2020). Нова доктрина, навпаки, вимагає, щоб Японія «відігравала ще більш проактивну роль у досягненні миру, стабільності та процвітання» у співпраці з міжнародним співтовариством. Вона концептуально переосмислює роль Японії з «споживача безпеки» на «постачальника безпеки». Цей доктринальний зсув був підкріплений низкою значних правових та інституційних

реформ, проведених під час другого уряду Абе Шіндзо (2012–2020), які включали переосмислення конституційного права на колективну самооборону, створення нових інституцій національної безпеки та скасування давньої заборони на експорт зброї. Ці реформи забезпечили необхідні інструменти для більш заангажованої та дієздатної зовнішньої та безпекової політики, фактично прагнучи перетворити національну безпекову ідентичність Японії з «політико-військового карлика» на проактивну та відповідальну регіональну державу (Barias, 2015).

Доповненням до цього нормативного зсуву є бачення «Вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (FOIP), вперше сформульоване прем'єр-міністром Абе у 2016 році. FOIP надає широке географічне та концептуальне підґрунтя для проактивної дипломатії Японії (Ministry of Defense of Japan, 2023). Це бачення охоплює величезний, взаємопов'язаний стратегічний простір, що простягається на «Два континенти» (швидкозростаючу Азію та високопотенційну Африку) та «Два океани» (Тихий та Індійський), що фундаментально розширює горизонти японської зовнішньої політики (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2019). Стратегія ґрунтується на трьох основних стовпах: по-перше, просування та встановлення верховенства права, свободи судноплавства та вільної торгівлі; по-друге, прагнення до економічного процвітання, переважно через посилення фізичної та інституційної зв'язності; і по-третє, прихильність до миру та стабільності, що просувається через допомогу у розбудові потенціалу в таких сферах, як правоохоронна діяльність на морі. Геостратегічна логіка FOIP чітко пов'язана із забезпеченням життєво важливих для Японії морських шляхів сполучення (SLOCs), від яких залежить її економічне виживання, та просуванням стабільного, заснованого на правилах міжнародного порядку як «глобального суспільного блага» (Rajon, 2020).

Це поєднання доктринальної мети та стратегічного бачення вимагає зовнішньої політики, зосередженої на свідомій побудові мережевої архітектури регіональної безпеки. Замість того, щоб покладатися виключно на свій наріжний альянс зі Сполученими Штатами, Японія зараз створює решітку взаємопов'язаних відносин з різноманітним набором однодумців-партнерів по

всьому Азійсько-Тихоокеанському регіону (Poling, 2019). Цей підхід можна розглядати як форму «тактичного хеджування», витонченої стратегії, що використовує тимчасову невизначеність для створення стратегічної глибини, підвищення гнучкості політики та управління невизначеністю, що виникає внаслідок мінливої політики великих регіональних держав. Партнерства, що формуються в цих рамках, є не просто транзакційними; вони багатосарові, адаптовані до конкретного стратегічного контексту кожного партнера та розроблені для взаємного посилення. Вони є основним механізмом, за допомогою якого Японія реалізує свою проактивну зовнішню політику, сплітаючи стійку мережу держав, відданих спільному баченню стабільного та процвітаючого регіонального порядку (Koga, 2019).

Партнерство між Японією та Австралією є найбільш розвиненими та глибоко інституціоналізованими безпековими відносинами для Японії поза межами її альянсу зі Сполученими Штатами, функціонуючи як незамінний південний якорь її індо-тихоокеанської стратегії (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2023). Розвиваючись від міцної дружби до «Особливого стратегічного партнерства», ці відносини побудовані на міцному фундаменті спільних універсальних цінностей – включаючи демократію, права людини та верховенство права – та глибокій узгодженості стратегічних інтересів у підтримці стабільного, відкритого та заснованого на правилах регіонального порядку (National Institute for Defense Studies, 2014). Це партнерство стало наріжним каменем регіональної політики Токіо, створюючи мінілатеральний вузол, що посилює колективне стримування та забезпечує важливе хеджування проти стратегічних невизначеностей у складному безпековому середовищі.

Траєкторія цього партнерства була позначена низкою знакових угод, які поступово кодифікували та поглиблювали співпрацю у сфері безпеки та оборони. Фундаментальним моментом стала Спільна декларація про співробітництво в галузі безпеки (JDSC) між Японією та Австралією 2007 року, новаторський документ, який вперше встановив формальну рамку для співпраці у сфері безпеки (National Institute for Defense Studies, 2014). Визнаючи посилення стратегічних викликів у регіоні, JDSC була значно оновлена у жовтні 2022 року.

Нова декларація зобов'язує обидві нації консультуватися одна з одною щодо непередбачених обставин, які можуть вплинути на їхній суверенітет та регіональні безпекові інтереси, а також розглядати варіанти реагування, тим самим піднімаючи стратегічний діалог на безпрецедентний рівень. Вона також чітко зобов'язує обидві сторони зміцнювати свої колективні можливості стримування, сигналізуючи про спільну рішучість проактивно формувати своє безпекове середовище (Minister for Foreign Affairs of Australia, 2024).

Спираючись на це політичне зобов'язання, найважливішим операційним розвитком стало підписання Угоди про взаємний доступ (RAA) між Японією та Австралією. Укладена в січні 2022 року та набувши чинності в серпні 2023 року, RAA є першою такою угодою про статус збройних сил, яку Японія підписала з будь-якою країною, окрім Сполучених Штатів, що підкреслює унікальний та винятковий характер партнерства (Australian Department of Defence, 2022). Хоча RAA не є пактом про взаємну оборону, що зобов'язує сторони до бойових дій, це всеосяжна правова та логістична рамка, яка спрощує процедури для розгортання сил на території одна одної. Вона спрощує в'їзд та виїзд, митні процедури та транспортування зброї та припасів, тим самим уможлиблюючи більш часті, масштабні та складні спільні військові навчання та операції (Parliament of Australia, 2022). Ретельний восьмирічний переговорний процес, необхідний для подолання складних правових перешкод, зокрема занепокоєння Австралії щодо застосування в Японії смертної кари, підкреслює глибоку політичну волю та відданість обох сторін у створенні справді операційного партнерства. Успішне укладення RAA слугує потужним прецедентом. Пройшовши через значні конституційні та політичні чутливості, властиві такій угоді, Японія створила життєздатний правовий та політичний шаблон, який можна було б адаптувати для майбутніх угод з іншими ключовими партнерами з безпеки, такими як Філіппіни та Велика Британія, тим самим розширюючи свій інструментарій для передової оборонної дипломатії (Wilkins, 2021).

Відчутні результати цього інституціоналізованого партнерства очевидні у розширенні масштабів та складності двосторонньої та багатосторонньої військової співпраці. RAA сприяла збільшенню темпу складних спільних навчань,

таких як навчання Yama Sakura, масштабне командно-штабне тренування, спрямоване на підвищення взаємосумісності для великих бойових операцій (Australian Department of Defence, 2024). Ці навчання все частіше стають тристоронніми, за участю Сполучених Штатів, та багатосторонніми, включаючи таких партнерів, як Філіппіни, тим самим сплітаючи тіснішу мережу оборонної співпраці в усьому регіоні (Australian Department of Defence, 2024). Відносини також трансформувалися з переважно економічної взаємодоповнюваності – де Австралія була ключовим постачальником ресурсів, а Японія – промисловим гігантом – до відносин, що визначаються глибокою інтеграцією у сфері безпеки та оборонної промисловості. Співпраця в галузі оборонних технологій стала центральним стовпом, формалізованим двосторонньою угодою про дослідження, розробки, випробування та оцінки (RDT&E), підписаною у 2023 році. Перший проєкт у межах цієї угоди зосереджений на спільній розробці роботизованих та автономних систем для підводної війни, що є критично важливою можливістю в морській сфері. Крім того, знакове рішення Австралії про закупівлю 11 передових фрегатів класу «Могамі», вісім з яких будуть побудовані в Австралії, є однією з найзначніших угод Японії з експорту оборонної продукції з часів Другої світової війни та сигналізує про нову еру партнерства в оборонній промисловості (Rajon, 2021).

Ця глибока інтеграція слугує чіткій стратегічній меті. Партнерство є яскравим прикладом мінілаторального підходу до регіональної безпеки, що дозволяє Токію та Канберрі будувати стійкість та стратегічну глибину незалежно від, але доповнюючи, їхні відповідні альянси з Вашингтоном. Це забезпечує важливе хеджування проти ризику потенційного майбутнього зменшення американської залученості в регіоні. Більше того, оскільки обидві країни є членами Чотиристороннього діалогу з безпеки (Quad), зміцнення двосторонньої осі безпеки Японія-Австралія безпосередньо посилює узгодженість та операційну спроможність Quad в цілому, підвищуючи його роль як ключового механізму для координації політики провідних морських демократій регіону.

Особливе стратегічне та глобальне партнерство між Японією та Індією є західним стовпом індо-тихоокеанської архітектури Токію, відносини, що

перетворилися на одну з найнадійніших основ для регіонального співробітництва. Це партнерство рухається потужною та поглиблюваною стратегічною конвергенцією, що ґрунтується на спільних занепокоєннях щодо стабільності морських комунікацій та взаємній прихильності до підтримки вільного, відкритого та заснованого на правилах порядку. Значимість відносин підкреслюється їх унікальним двоколійним підходом, який безперешкодно поєднує міцну оборонну та безпекову співпрацю з трансформаційною економічною інтеграцією та масштабним розвитком інфраструктури. Ця всеосяжна взаємодія робить партнерство наріжним каменем бачення FOIP Японії, необхідним для реалізації його повного географічного та стратегічного масштабу (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2024).

Основи сучасного партнерства значно еволюціонували від історії культурної спорідненості та повоєнної доброї волі до високоінституціоналізованого стратегічного узгодження. Відносини формально структуровані через механізми високого рівня, такі як щорічний саміт лідерів та діалог міністрів закордонних справ і оборони у форматі «2+2», які забезпечують регулярний форум для координації політики та стратегії. Загальна рамка «Особливого стратегічного та глобального партнерства» чітко закріплює відносини у спільних цінностях демократії, свободи та поваги до верховенства права, з заявленою метою сприяння взаємній безпеці та процвітанням обох націй (Press Information Bureau, 2025).

Першим стовпом цього партнерства є швидке розширення співпраці у сфері оборони та безпеки. Ця співпраця побудована на низці фундаментальних угод, які створили правову та логістичну архітектуру для посиленої військової взаємодії (Rajon, 2024). Спільна декларація про співробітництво в галузі безпеки 2008 року заклала початкову основу, встановивши всеосяжну рамку для співпраці в сферах від боротьби з тероризмом до управління стихійними лихами (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2008). Це було суттєво доповнено Угодою про взаємне надання матеріально-технічних засобів і послуг (ACSA) 2020 року, яка дозволяє Силам самооборони Японії (JSDF) та Збройним силам Індії надавати одна одній логістичну підтримку, включаючи продовольство, паливо та боєприпаси, тим

самим підвищуючи їхню спроможність до спільних операцій та тренувань. Оновлена Спільна декларація про співробітництво в галузі безпеки в серпні 2025 року додатково зобов'язала обидві сторони сприяти оборонним можливостям та готовності одна одній, просуваючи більшу взаємосумісність та синергію між їхніми силами (Ministry of External Affairs, 2025). Ця інституційна рамка реалізується через все більш складні та регулярні спільні військові навчання всіх трьох видів збройних сил. До них належать Японсько-індійські морські навчання (JIMEX) для військово-морських сил, спільні армійські навчання «Dharma Guardian», зосереджені на контртерористичних операціях, та перші повітряні бойові навчання «Veer Guardian», що відбулися у 2023 році. Ці навчання є не просто символічними; вони розроблені для побудови практичної взаємосумісності, зміцнення взаємної довіри та посилення регіональних безпекових зв'язків, особливо в морській сфері. Це додатково посилюється співпрацею у сфері обізнаності про морську обстановку, де обидві нації співпрацюють через такі платформи, як Інформаційний центр зі злиття даних – регіон Індійського океану (IFC-IOR), для створення спільної морської картини (Modern Diplomacy, 2025).

Другим, і не менш важливим, стовпом партнерства є стратегічне використання геоекономіки, зокрема через роль Японії як найбільшого партнера Індії у розвитку інфраструктури. Ця економічна державна політика є центральним компонентом другого стовпа FOIP – прагнення до економічного процвітання через посилену зв'язність – і слугує для надання прозорості, високоякісної та стійкої альтернативи для регіонального розвитку (India Narrative, 2023). Масштаб зобов'язань Японії величезний, із знаковими проєктами, що переформатовують економічний ландшафт Індії. Найбільш знаковим з них є коридор високошвидкісної залізниці Мумбаї-Ахмедабад, який використовує відому японську технологію Сінкансен і значною мірою фінансується за рахунок позик Офіційної допомоги з метою розвитку (ODA) Японії. Інші трансформаційні проєкти включають Західний виділений вантажний коридор, критично важливу артерію промислового коридору Делі-Мумбаї, та розвиток численних міських систем метро в таких містах, як Делі, Бенгалуру та Ченнаї

(Business Standard, 2025). Ці проєкти є стратегічними інвестиціями, які посилюють внутрішню зв'язність Індії, підвищують її економічну стійкість і, як наслідок, збільшують її спроможність як партнера з безпеки для Японії. Це економічне партнерство також розширилося на критично важливу сферу економічної безпеки, з офіційним діалогом, започаткованим у 2024 році для створення стійких ланцюгів постачання та сприяння співпраці у стратегічних секторах, таких як напівпровідники, критично важливі мінерали, фармацевтика та технології чистої енергії.

Стратегічна логіка, що лежить в основі цього всеосяжного партнерства, є чіткою. Співпраця з Індією є незамінною для Японії для реалізації повного географічного бачення «Вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (Scott, 2019). Сама концепція FOIP визначається «злиттям двох морів», фразою, яку прем'єр-міністр Абе вперше використав у знаковій промові 2007 року перед індійським парламентом, сигналізуючи про центральну роль Індії з самого початку стратегії (Тобин, 2022). Враховуючи екзистенційну залежність Японії від морських шляхів сполучення, що проходять через Індійський океан, міцне стратегічне партнерство з провідною морською державою регіону є не просто бажаним, а необхідним. Індія слугує геополітичним стрижнем, що з'єднує Тихий та Індійський океани в єдиний, цілісний стратегічний театр. Отже, глибина інвестицій Японії в Індію – як військових, так і економічних – є прямим відображенням незамінності Індії для всієї великої стратегії Японії (Nagy, 2020).

Взаємодія Японії з Південно-Східною Азією є майстер-класом витонченої, багатшарової дипломатії. Токіо успішно культивував унікальну позицію в регіоні, ретельно балансує широкі, засновані на довірі відносини з Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) як блоком – послідовно дотримуючись принципу центральної ролі АСЕАН – з низкою цілеспрямованих та прагматичних партнерств у сфері безпеки з ключовими морськими державами-членами. Ця диференційована стратегія дозволяє Японії вирішувати конкретні та нагальні безпекові виклики, особливо в морській сфері, одночасно зміцнюючи свій загальний статус найнадійнішого та найбільш довіреного партнера серед великих держав у регіоні. Цей підхід є практичним застосуванням витонченої

стратегії «протидії приєднанню до сильнішого»: замість того, щоб вимагати вирівнювання, Японія надає набір економічних, безпекових та дипломатичних стимулів, які зміцнюють стратегічну автономію країн Південно-Східної Азії, тим самим запобігаючи виникненню ієрархічного регіонального порядку, де домінує одна держава (Rajon, 2021).

Основою успіху Японії в регіоні є глибокий колодязь довіри, який вона будувала десятиліттями. Послідовні опитування громадської думки, що проводяться в Південно-Східній Азії, постійно ставлять Японію на перше місце серед зовнішніх партнерів, яким довіряють, значно випереджаючи інші великі держави. Ця довіра не є випадковою, а є результатом довгострокової, свідомої політики, побудованої на трьох основних стовпах (Wilson, 2019). По-перше, це політична надійність, що випливає з доктрини Фукуди 1977 року, яка керувала незагрозливою, поважною та орієнтованою на консенсус дипломатичною позицією, що відповідає власним нормам АСЕАН щодо невтручання та поступовості. По-друге, це репутація справедливих та прозорих економічних практик, прикладом якої є ініціатива «Партнерство заради якісної інфраструктури», що надає пріоритет стійкості, місцевій зайнятості та розвитку, орієнтованому на людину, а не суто стратегічним вигодам. По-третє, це глибокий культурний резонанс та розуміння, культивовані через широкі ініціативи м'якої сили, від молодіжних обмінів до широкої популярності її поп-культури, що глибоко та органічно вкоренило Японію в соціальну тканину регіону. Ця унікальна позиція дозволяє Японії діяти як «м'яка сила» або навіть «милий друг», що уможливлює рівень співпраці та відвертості, недоступний для її конкурентів (Japan Institute of International Affairs, 2025).

Для реалізації своїх безпекових цілей у межах цієї довірчої структури Японія стратегічно розвинула свій інструментарій допомоги. Десятиліттями її Офіційна допомога з метою розвитку (ODA) була основним інструментом, фінансуючи невійськові проекти, які опосередковано підвищували безпеку, такі як розвиток можливостей берегової охорони та портової інфраструктури (East Asia Forum, 2025). Визнаючи обмеження статуту ODA, який забороняє пряму військову допомогу, Стратегія національної безпеки Японії 2022 року

запровадила знакову рамку Офіційної допомоги у сфері безпеки (OSA). OSA є новим та окремим механізмом, призначеним для надання нелетального оборонного обладнання, припасів та розвитку інфраструктури безпосередньо збройним силам та іншим пов'язаним з безпекою відомствам країн-однодумців. Цей новий інструмент є значною еволюцією в японській державній політиці, надаючи більш прямий та потужний інструмент для досягнення безпекових цілей і знаменуючи гострий кінець її політики «Проактивного внеску в мир» у Південно-Східній Азії (Tsuchiya, 2024).

Співпраця Японії у сфері безпеки є найбільш вираженою з державами, що перебувають на передовій морських суперечок у Південнокитайському морі. З Філіппінами спільні та гострі занепокоєння щодо регіональної морської безпеки підштовхнули відносини до формального Стратегічного партнерства (Observer Research Foundation, 2023). Японія стала найважливішим партнером у модернізації Берегової охорони Філіппін (PCG). Завдяки низці позик ODA Японія поставила 12 з 18 найбільших патрульних суден PCG, включаючи два передові 94-метрові багатоцільові кораблі реагування (MRRV) класу «Тереза Магбануа», які становлять основу флоту морської правоохоронної служби Маніли. У чіткій демонстрації своїх нових політичних інструментів Філіппіни були визначені першим в історії одержувачем OSA, через яку Японія надає прибережні радарні системи для значного посилення їхньої обізнаності про морську обстановку. Дві країни також ведуть переговори щодо Угоди про взаємний доступ (RAA), за зразком австралійської угоди, яка прокладе шлях до більш складних спільних військових навчань та глибшої операційної інтеграції (International Institute for Strategic Studies, 2024).

Аналогічно, партнерство Японії з В'єтнамом зосереджене на зміцненні його спроможності забезпечувати свій морський суверенітет. Співпраця зосереджена на посиленні можливостей Берегової охорони В'єтнаму як через надання обладнання, так і через широкий розвиток людських ресурсів. Значна позика Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA) фінансує будівництво шести сучасних патрульних суден для в'єтнамського флоту. Це доповнюється довготривалими та всеосяжними навчальними програмами,

обмінами делегаціями та спільними навчаннями на морі, спрямованими на вдосконалення навичок правоохоронної діяльності та пошуково-рятувальних операцій. Регулярні японсько-в'єтнамські морські консультації на високому рівні забезпечують узгодженість обох країн у їхній прихильності до підтримки морського порядку, заснованого на міжнародному праві, зокрема на Конвенції ООН з морського права (UNCLOS) (People's Army Newspaper, 2024).

Відносини Японії з Індонезією, географічним та демографічним якорем АСЕАН, були підняті до рівня «Всеосяжного та стратегічного партнерства» у 2023 році, що відображає глибину та широту їхньої співпраці. Партнерство характеризується природним стратегічним узгодженням між баченням FOIP Японії та власною доктриною Індонезії «Глобальний морський центр» (GMF), обидві з яких підкреслюють важливість морської безпеки, зв'язності та заснованого на правилах порядку для національного та регіонального процвітання (Observer Research Foundation, 2022). Це спільне бачення перетворилося на конкретну співпрацю у сфері морської безпеки. Японія надає великі патрульні судна Береговій охороні Індонезії (BAKAMLA) як через грантову допомогу, так і через нову рамку OSA, безпосередньо підтримуючи зусилля Індонезії з патрулювання її величезних архіпелажних вод. Окрім простої передачі обладнання, партнерство розвивається у напрямку співпраці в оборонній промисловості на високому рівні. Дві країни перебувають на просунутій стадії обговорень щодо спільної розробки та спільного виробництва передових фрегатів класу «Могамі», знакової ініціативи, яка передбачатиме будівництво суден як в Японії, так і в Індонезії, сприяючи передачі технологій та глибокій промисловій інтеграції. Це безпекове партнерство вбудоване в ширші економічні відносини, де Японія є ключовим партнером у національному розвитку Індонезії, що найбільш помітно через її фінансування та технічну підтримку системи швидкісного транспорту (MRT) Джакарти, флагманського проєкту зв'язності (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2023).

Детальний аналіз партнерств Японії з Австралією, Індією та ключовими країнами-членами АСЕАН розкриває зовнішню політику, яка є не просто сукупністю міцних двосторонніх відносин, а радше свідомою та систематичною

побудовою цілісної, багатошарової та мережевої архітектури регіональної безпеки. Це стратегічне зусилля є відчутною реалізацією керівних доктрин Японії «Проактивного внеску в мир» та бачення «Вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону». Це прорахована відповідь на глибокі невизначеності безпекового середовища 21-го століття, розроблена для зміцнення порядку, заснованого на правилах, посилення колективного стримування та забезпечення довготривалих національних інтересів Японії через мережу кооперативних, односторонніх держав.

Ця мережева архітектура характеризується своєю складною, взаємопереплетеною структурою. В її основі лежать двосторонні якорі: глибокий, квазі-альянс з Австралією, інституціоналізований через знакову Угоду про взаємний доступ, та всеосяжне стратегічне партнерство з Індією, що поєднує безпекову співпрацю з трансформаційною економічною інтеграцією. Ці відносини забезпечують основну структурну стабільність та стратегічну вагу мережі. Ці двосторонні якорі потім зміцнюються та реалізуються через гнучкі мінілатеральні рамки, найпомітнішою з яких є Чотиристоронній діалог з безпеки. Quad слугує життєво важливою платформою для стратегічної координації на високому рівні між чотирма провідними морськими демократіями регіону, уможливаючи спільні ініціативи, такі як Ініціатива з обізнаності про морську обстановку в Індо-Тихоокеанському регіоні, що перетворюють спільні стратегічні цілі на практичні, загальнорегіональні безпекові переваги.

Нарешті, ця структура переплетена з нормативним та географічним вузлом АСЕАН. Непохитна підтримка Японією центральної ролі АСЕАН та культивування нею відносин, заснованих на довірі, з країнами-членами гарантують, що її зусилля з побудови мережі сприймаються не як ексклюзивний, конфронтаційний блок, а як інклюзивний проєкт, що поважає регіональні дипломатичні норми. Цілеспрямована безпекова допомога, що надається Філіппінам, В'єтнаму та Індонезії через інноваційне використання ODA та нової рамки OSA, вирішує критичні прогалини в морській безпеці, тим самим зміцнюючи стійкість усього регіону зсередини. Сплітаючи ці двосторонні, мінілатеральні та багатосторонні нитки, Японія створює стійку решітку

взаємопов'язаних відносин, яка є більш адаптивною та стійкою, ніж жорстка, централізована система альянсів у різноманітному політичному ландшафті Індо-Тихоокеанського регіону.

Успішне виконання цієї стратегії міцно позиціонувало Японію як ключового гравця та незамінного лідера у формуванні регіонального порядку. Вміло використовуючи свій унікальний статус високодовіреного економічного, технологічного і, все частіше, безпекового партнера, Токіо активно будує більш стабільне та передбачуване міжнародне середовище. Цей мережевий підхід, що балансує між переслідуванням національних інтересів та наданням регіональних суспільних благ, не лише посилює власну стратегічну автономію Японії, але й сприяє створенню більш стійкого та заснованого на правилах Індо-Тихоокеанського регіону. Подальший розвиток та ефективність цієї складної мережі партнерств, безсумнівно, буде визначальною рисою стратегічного ландшафту регіону на десятиліття вперед.

3.2. Політика щодо війни в Україні та відносини з РФ

До 2022 року зовнішня політика Японії щодо Російської Федерації фундаментально визначалася єдиною невирішеною спадщиною 20-го століття: суперечкою про Північні території (Foreign Policy Research Institute, 2022). Ця суперечка, що стосується чотирьох найпівденніших Курильських островів (Ітуруп, Кунашир, Шикотан і Хабомаї), захоплених Радянським Союзом, залишалася головною перешкодою для підписання офіційного мирного договору (Foreign Policy Research Institute, 2022; Iwashita, 2020).

З 2012 по 2020 рік адміністрація прем'єр-міністра Шіндзо Абе ініціювала «новий підхід», спрямований на вихід із цього глухого кута (Foreign Policy Research Institute, 2022). Ця політика характеризувалася «послідовно проактивною» (Iwashita, 2020) та персоналізованою дипломатією з президентом Росії Володимиром Путіним. Підхід Абе переслідував дві стратегічні цілі. Перша, дипломатична, полягала у вирішенні територіальної суперечки через масштабний восьмипунктовий план економічного співробітництва (Foreign Policy Research Institute, 2022). Друга, геополітична, була більш значущою:

використати зближення з Росією як стратегічну протизагрозу Китаю (Foreign Policy Research Institute, 2022), щоб «запобігти зближенню російсько-китайських відносин» (Hirose, 2018).

Коли сталася анексія Криму в 2014 році, ця політика «балансування» призвела до реакції, яка, хоч і була обережною, мала значно більшу вагу, ніж часто їй приписують. Хоча в деяких аналізах санкції Абе характеризуються як «символічні» (Abiru, 2022), оскільки він прагнув захистити своє дипломатичне зближення (The Pacific Review, 2024c), такий погляд є неповним. Як зазначає А. Кудряченко, Японія стала єдиною азійською державою, яка засудила дії Росії та запровадила проти неї економічні санкції. Ці заходи не були суто номінальними і включали :

- призупинення переговорів щодо спрощення візового режиму та угод про інвестиції;
- замороження активів 40 фізичних осіб та 2 кримських компаній;
- обмеження на імпорт продукції кримського походження;
- заборону на обіг цінних паперів п'яти найбільших російських банків.

Водночас, демонструючи інший бік своєї політики балансування, Японія посилила підтримку України. Токіо виступив співавтором резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 27 березня 2014 року, яка підтверджувала територіальну цілісність України. У червні 2015 року прем'єр-міністр Шіндзо Абе здійснив перший в історії двосторонніх відносин офіційний візит до Києва, підтвердивши «неприпустимість змін міжнародно визнаних кордонів силою». Загальний обсяг фінансової допомоги Україні з боку Японії за період 2014–2021 років перевищив 3,2 мільярда доларів.

Незважаючи на цю складну гру, «новий підхід» Абе зрештою «зазнав невдачі» (Foreign Policy Research Institute, 2022). Російська сторона «зайняла жорстку лінію» (Yamazoe, 2021), а Японії «бракувало важелів, щоб спонукати Росію домовитися» (Foreign Policy Research Institute, 2022). Цей дипломатичний провал, очевидний вже до 2020 року, створив політичний вакуум. Коли прем'єр-міністр Фуміо Кішіда зіткнувся з вторгненням 2022 року, він не жертвував

життєздатною дипломатичною ініціативою, що надало йому «політичний простір» для здійснення «великої зміни» (Abiru, 2022).

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року стало «значущим критичним моментом» (The Pacific Review, 2024a) і глибоким «поворотним моментом» (Pacific Forum, 2022a) для всієї повоєнної зовнішньої політики Японії. На відміну від «делікатного балансування» 2014 року (Institute for Security & Development Policy, 2018a), реакція 2022 року була повною зміною курсу. Японія «повністю стала на бік західних країн» (International Journal of Social Science and Human Research, 2025), а рішення адміністрації Кішіди запровадити «безпрецедентний рівень» санкцій було охарактеризовано як «велика зміна» (Abiru, 2022).

Цей поворот був зумовлений двома паралельними рушійними силами: геополітичною переоцінкою глобальних загроз та безпрецедентною інтенсифікацією двостороннього діалогу.

Геополітичний вимір полягав у тому, що вторгнення не сприймалося в Токіо як далекий європейський конфлікт. Натомість, як заявило МЗС Японії (MOFA), воно розглядалося як акт, що «підриває саму основу міжнародного порядку не лише в Європі, але й в Азії» (MOFA, 2023). Це призвело до стратегічного вибору: довоєнна політика «хеджування» (Institute for Security & Development Policy, 2018a) була остаточно замінена політикою «приєднання». Японія діяла «у тісній співпраці з країнами-однодумцями, включаючи G7» (MOFA, 2023) та поглибила партнерство у сфері безпеки з ЄС та НАТО. Участь прем'єр-міністра Кішіди в саміті НАТО в червні 2022 року – перша участь японського лідера – стала потужним символом цієї нової позиції (The Pacific Review, 2024c).

Двосторонній вимір зміцнив цей глобальний вибір. 23 березня 2022 року відбувся історичний онлайн-виступ Президента України Володимира Зеленського перед обома палатами парламенту Японії. Це була перша така подія в історії японського парламентаризму. За оцінкою україніста Й. Окабе, звернення було «позитивно сприйняте», оскільки Зеленський вдало апелював до спільних травм минулого, зокрема примусового вивезення японців до Сибіру Радянським

Союзом. 7 жовтня 2022 року Україна зробила потужний дипломатичний крок у відповідь: Президент Зеленський підписав Указ № 692/2022, а Верховна Рада ухвалила заяву, в якій підтвердила повагу до суверенітету Японії та визнала, що її Північні території «знаходяться під російською окупацією». Цей крок України мав величезне стратегічне значення, оскільки він перевів давню суперечку Японії з Росією з категорії невирішеного поствоєнного питання у категорію поточної окупації, створивши спільний правовий та моральний фронт з Україною.

Політична реакція Японії матеріалізувалася у двох чітких стовпах: всеосяжний режим санкцій проти РФ та багатомільярдна програма підтримки України.

В унісон з G7 (European Parliament, 2023) Японія запровадила «безпрецедентний» (Abiru, 2022) набір санкцій. Станом на травень 2023 року до списку санкцій входили понад 700 фізичних осіб та 207 організацій з РФ. Заходи включали заморожування активів російських банків (Ashurst, 2023), відключення окремих банків від SWIFT (Wikipedia, 2024), заборону на експорт «високотехнологічних товарів» (Ashurst, 2023) та поступову відмову від імпорту російської нафти (Fee, 2022).

Одночасно Японія стала «найрішучішим прихильником України в Азії» (Baldauff, 2024) та одним із п'яти найбільших світових донорів (Baldauff, 2024; OSW, 2025). Загальна підтримка України перевищила 10,7 мільярда доларів (CEIAS, 2025), а за деякими оцінками, включно із заявами японських посадовців у 2024 році, сягнула понад 12 мільярдів доларів. Ця допомога охоплювала макроекономічну підтримку (приблизно 10,3 мільярда доларів у вигляді грантів та позик через Світовий банк та JICA) (OSW, 2025) та гуманітарну допомогу (приблизно 2,75 мільярда доларів) (OSW, 2025).

Мабуть, найзначнішою еволюцією стало надання обладнання оборонного призначення, що випробувало традиційні обмеження «пацифістської конституції» Японії (Defence Blog, 2024). Суворо дотримуючись обмеження «нелетальності» (Defence Blog, 2024), перелік наданого обладнання включав: «1/2-тонні вантажівки» (Type 73), автомобілі високої прохідності (Oryx, 2022),

шоломи (Type 88), бронежилети (Type 3 Kai) (MOD, 2023; Орух, 2022) , а також камери нічного бачення, зимовий одяг та медичні намети.

Крім того, аналіз виявляє унікальні сфери допомоги, що демонструють застосування специфічної японської експертизи для вирішення стратегічних завдань України :

1. Гуманітарне розмінування. Японія активно долучилася до процесу, спираючись на свій понад 20-річний досвід у Камбоджі. Вже відбулося навчання перших груп фахівців ДСНС України в Камбоджі та Японії, а також передано 40 спецавтомобілів та 50 металодетекторів.
2. Медична допомога військовим. У червні 2023 року Японія розпочала приймати на лікування поранених бійців Збройних Сил України. Це стало першим випадком в історії країни, коли іноземні солдати проходили лікування у госпіталях Сил самооборони Японії.

Рішуча зміна політики Японії у 2022 році виявила центральний парадокс і матеріальні межі її нової позиції. Хоча Японія запровадила широкі санкції, вона «ще не відмовилася від спільних нафтогазових проєктів на російському острові Сахалін» (Abiru, 2022). Це створило «значну дилему» для Японії як «енергозалежної, але бідної на ресурси острівної держави» (Abiru, 2022).

Ставки є екзистенційними: лише на проєкт «Сахалін-2» припадає приблизно 8,8 % загального імпорту ЗПГ Японією (Abiru, 2022). Отже, коли західні енергетичні гіганти, такі як Shell та ExxonMobil, оголосили про свій вихід, японський уряд зробив відмінний політичний вибір – залишитися (Abiru, 2022). Прем'єр-міністр Кішіда заявив: «З точки зору стабільного постачання енергії, я розглядаю це як важливий проєкт для нашої нації» (Nippon.com, 2022; WorldScientific, 2022).

Росія негайно скористалася цією вразливістю. У 2022 році президент Путін підписав укази про односторонню передачу активів «Сахаліну-1» та «Сахаліну-2» новим операторам, що базуються в Росії. Японські консорціуми (Mitsui, Mitsubishi) були змушені звернутися до російського уряду для збереження своїх часток. Це фактично зробило критично важливі енергетичні інвестиції Японії

заручниками російської політики, даючи Москві прямий важіль впливу на країну G7, яка одночасно накладає на неї санкції.

У політичній площині відповідь Москви на санкції Токіо була швидкою та каральною. У березні 2022 року МЗС Росії офіційно «призупинило переговори щодо мирного договору» (Foreign Policy Research Institute, 2022), прямо вказавши на «очевидно недружній характер» Японії. Крім того, російський уряд офіційно включив Японію до свого списку «недружніх країн» (Abiru, 2022).

Найглибший і найтриваліший вплив війни в Україні на японську зовнішню політику полягав у її ролі каталізатора для трансформації внутрішньої позиції Японії у сфері національної безпеки. Війна в Європі забезпечила політичне обґрунтування, необхідне для кодифікації нової, більш м'язистої оборонної стратегії.

Адміністрація Кішіди успішно сформулювала війну в Україні через наратив «Україна сьогодні може стати Східною Азією завтра» (The Pacific Review, 2024c; OSW, 2025). Керівництво та громадськість Японії (Goroku, 2024) дійшли висновку, що успіх Росії у зміні кордонів силою «підбадьорить Пекін» (OSW, 2025) до подібних військових дій, чи то проти Тайваню, чи то в Східнокитайському морі (O'Shea, 2022). З огляду на це, європейська та індо-тихоокеанська безпека були визнані «нероздільними» (Goroku, 2024).

Це нове сприйняття загрози було офіційно кодифіковано в «трьох документах безпеки» Японії (Стратегія національної безпеки, Стратегія національної оборони та Програма нарощування оборони), оприлюднених у грудні 2022 року. Ці документи представляють офіційну відповідь Японії на те, що вона назвала «найсуворішим і найскладнішим середовищем безпеки з часів закінчення Другої світової війни» (Goroku, 2024; CSIS, 2023b).

1. NSS 2022 визначає Китай як «безпрецедентний стратегічний виклик», а Росію – як «сильне занепокоєння у сфері безпеки», особливо через її «стратегічну координацію з Китаєм» (Cabinet Secretariat, 2022).
2. «Можливості контрудару». Документи санкціонували придбання «можливостей контрудару», що є «фундаментальною зміною» у «виключно оборонно-орієнтованій політиці» Японії (Cabinet Secretariat, 2022).

3. Ціль у 2 % ВВП. Уряд взяв «історичне зобов'язання» (Royal United Services Institute, 2024) збільшити свій бюджет, пов'язаний з обороною, до 2 % ВВП до 2027 року, порушивши неформальну «стелю в 1 %», що діяла з 1970-х років (Royal United Services Institute, 2024; Roark, 2024).

У відповідь на війну мова японського уряду також змістилася від регіонально орієнтованого «Вільного та відкритого Індो-Тихоокеанського регіону (FOIP)» (The Pacific Review, 2024c) до більш всеосяжного, глобального «Вільного та відкритого міжнародного порядку (FOIO)» (Observer Research Foundation, 2024). Ця нова концепція, зосереджена на «верховенстві права» (The Pacific Review, 2024b), служить «спільним знаменником» для залучення глобальної аудиторії, включаючи «Глобальний Південь», на основі принципів суверенітету та територіальної цілісності (Observer Research Foundation, 2024).

«Поворотний момент» 2022 року та революційні зміни у внутрішній політиці безпеки Японії були не просто тимчасовою реакцією; вони були інституціоналізовані та закріплені у 2023–2024 роках через низку безпрецедентних двосторонніх угод.

У березні 2023 року прем'єр-міністр Фуміо Кішіда здійснив історичний візит до Києва. Під час цього візиту, 21 березня, лідери підписали Спільну заяву про «особливе глобальне партнерство». Цей документ офіційно закріпив ad-hoc «приєднання» у стійку двосторонню структуру, визначивши спільне бачення загроз безпеці не лише в Європі, а й в Індо-Тихоокеанському регіоні.

У лютому 2024 року в Токіо відбулася Японсько-українська конференція з відновлення. Ця подія ознаменувала стратегічний перехід від переважно гуманітарної допомоги до довгострокових економічних інвестицій та залучення приватного сектору. В рамках конференції було підписано 56 документів про співпрацю, ратифіковано конвенцію про уникнення подвійного оподаткування, а також оголошено про відкриття в Києві офісу Японської організації зовнішньої торгівлі (JETRO) для сприяння японським інвестиціям.

Кульмінацією цього процесу стало підписання 13 червня 2024 року на полях саміту G7 10-річної двосторонньої безпекової угоди. Ця угода є безпрецедентною для повоєнної історії Японії: це перша безпекова угода,

укладена Японією з державою, що не є членом НАТО, та яка перебуває у стані війни. Угода фіксує зобов'язання Японії надати 4,5 мільярда доларів допомоги у 2024 році та продовжувати довгострокову підтримку у сферах безпеки, оборони, гуманітарної допомоги та реконструкції.

Наступність цієї політики була підтверджена у жовтні 2024 року, коли новий прем'єр-міністр Японії Шігеру Ішиба у своїй програмній промові в парламенті заявив про продовження підтримки України та санкцій проти Росії. Підсумовуючи, війна в Україні стала каталізатором, який дозволив Японії не лише провести внутрішню «революцію» у сфері безпеки, але й інституціоналізувати через «особливе глобальне партнерство» та 10-річну безпекову угоду свою нову роль як проактивного глобального захисника «порядку, заснованого на правилах».

3.3. Співпраця з Європейським Союзом

Перша чверть 21-го століття поставила перед японською зовнішньою політикою низку складних та взаємопов'язаних безпекових криз. Ці виклики не є монолітними; вони охоплюють системний геополітичний та економічний виклик піднесення Китаю (Watanabe, 2018; O'Shea & Kack, 2024), глибокий шок від пандемії COVID-19, яка прискорила «сек'юритизацію економіки» та виявила критичні вразливості ланцюгів постачання (Corbett, 2024; SIPRI, 2024; Atlantic Council, 2024), і, найбільш гостро, російське вторгнення в Україну у 2022 році, яке зруйнувало норми безпеки після Холодної війни та функціонально пов'язало безпеку Європи та Індо-Тихоокеанського регіону (O'Shea & Kack, 2024).

Одним із ключових напрямків відповіді на ці виклики стало «нормативне поглиблення» з Європейським Союзом. Це передбачає свідоме, ціннісно-орієнтоване зближення, яке перетворило відносини, що колись визначалися спільною ідентичністю «цивільної сили» (Atanassova-Cornelis & Gstohl, 2012) та постійними торговельними суперечками (Watanabe, 2016), на всеосяжне, операційне безпекове партнерство (Martens Centre, 2024; Pacheco Pardo & Pejšová, 2024). Це зближення побудоване на спільній, чіткій прихильності захисту

«міжнародного порядку, заснованого на правилах» від авторитарного ревізіонізму (Pacheco Pardo & Pejšová, 2024; Cisneros Cristóbal, 2020).

Криза в Україні 2022 року стала потужною «фокусуючою подією» (O'Shea & Kask, 2024), яка значно прискорила це нормативне поглиблення з ЄС.

Еволюція відносин між Японією та ЄС у 21 столітті є одним з найбільш значущих, хоч і тихих, зрушень у японській зовнішній політиці. Протягом десятиліть під час Холодної війни та одразу після неї, ці відносини були «непомітними» у японській зовнішній політиці, затьмарені верховенством альянсу зі США та регіональними азійськими сусідами (Watanabe, 2016). Характеризуючись «чистою географічною відстанню» (Watanabe, 2016), японською зовнішньополітичною «одержимістю Сполученими Штатами» (de Prado, 2014) та європейською зосередженістю на власному «незавершеному стані інституційного будівництва» (de Prado, 2014), партнерство було недостатньо розвиненим і часто визначалося «торговельними суперечками» (Watanabe, 2016). Обидва суб'єкти сприймалися, і сприймали себе, як «цивільні сили», наголошуючи на невійськових, переважно економічних, інструментах для досягнення зовнішньополітичних цілей (Atanassova-Cornelis & Gstohl, 2012; Martens Centre, 2024).

На початку 2000-х років це почало змінюватися. Обидві сторони почали називати одна одну «природними стратегічними партнерами» (Atanassova-Cornelis & Gstohl, 2012), термін, що ґрунтується на спільній прихильності до «демократії, свободи, верховенства права, належного врядування та свободи ЗМІ» (de Prado, 2014; Atanassova-Cornelis & Gstohl, 2012). Однак, як зазначали численні вчені, це партнерство залишалося переважно символічним та «бажаним» (Atanassova-Cornelis, 2010). Як стверджувала Атанасова-Корнеліс (2010), партнерство навряд чи могло просунутися «далеко за межі своєї поточної «паперової цінності» (Atanassova-Cornelis, 2010), а саміти були багаті на символізм, але «бідні» на «реальну співпрацю» (Atanassova-Cornelis & Gstohl, 2012).

«Символічною віхою» (Pacheco Pardo & Pejšová, 2024) та «необхідним поворотним пунктом» (Real Instituto Elcano, 2018), що поклали початок

операціоналізації цього потенціалу, стало паралельне підписання Угоди про економічне партнерство (ЕРА) та Угоди про стратегічне партнерство (SPA) між ЄС та Японією у 2018 році (Atanassova-Cornelis, 2010; Nakanishi, 2019). Час підписання цих угод не був випадковим, а став глибоким геополітичним актом. Оголошені у 2017 році, лише через кілька місяців після того, як нова адміністрація США вийшла з Транстихоокеанського партнерства (TPP) (Real Instituto Elcano, 2018), ці угоди стали свідомою, спільною прокламацією двох найбільших демократичних економічних блоків світу. У той час як прем'єр-міністр Абе Шіндзо одночасно працював над порятунком TPP, перетворюючи його на нове СРTPP, ЕРА/SPA сигналізували про єдину прихильність «збереженню... ліберального економічного порядку» (Real Instituto Elcano, 2018) та «співпраці перед обличчям протекціонізму» (Cisneros Cristóbal, 2020). Це був акт «стратегічного» лідерства (de Prado, 2014) проти як зростаючого китайського нелібералізму, так і, що критично важливо, сплеску американського протекціонізму (Real Instituto Elcano, 2018).

SPA забезпечила політичну архітектуру (Pacheco Pardo & Pejšová, 2024), але ускладнення глобальної безпекової кризи дало політичну волю перевести відносини з «бажаних» у конкретні. Основним рушієм цього поглиблення стало «зближення у сприйнятті загроз щодо ролі Китаю та Росії» (Martens Centre, 2024). Ця спільна оцінка загроз виштовхнула партнерство за межі його традиційних «м'яких» сфер безпеки (наприклад, зміна клімату, розвиток) (Atanassova-Cornelis & Gstohl, 2012) у більш надійні, нетрадиційні сфери безпеки. Ця операціоналізація є очевидною у трьох ключових сферах:

Економічна безпека стала основним стовпом співпраці. Японія була «першим адвокатом» порядку денного економічної безпеки (Institut Montaigne, 2023) і призначила першого в світі міністра з питань економічної безпеки (European Parliament, 2025). ЄС, який спочатку чинив опір, швидко засвоїв цю концепцію перед обличчям геоекономічних шоків, таких як пандемія та війна Росії (SIPRI, 2024; Institut Montaigne, 2023). Зараз обидві сторони активно координують «зменшення ризиків» (de-risking) у відносинах з Китаєм (SIPRI, 2024), зміцнення стійкості ланцюгів постачання критично важливих товарів

(Corbett, 2024; Martens Centre, 2024; European Parliament, 2025) та узгодження контролю над технологіями. Цифрове партнерство ЄС-Японія 2022 року, яке започаткувало співпрацю у сферах напівпровідників та безпечного підключення підводних кабелів, є прямим, відчутним результатом цього нового фокусу на безпеці (Martens Centre, 2024; Pacheco Pardo & Pejšová, 2024).

Ключовою сферою оперативної співпраці є морська безпека. Вона зумовлена спільними інтересами у забезпеченні морських ліній комунікацій (SLOC) та спільною протидією «територіалізації міжнародних вод у Південно-Китайському морі» з боку Китаю (Martens Centre, 2024). З 2014 року Морські сили самооборони Японії (JMSDF) беруть участь у регулярних спільних навчаннях з боротьби з піратством з морськими силами ЄС (EUNAVFOR Operation Atalanta) в Індійському океані (Martens Centre, 2024). Спільна заява ЄС-Японія 2023 року ще більше підняла цей рівень, згадавши про можливість спільних навчань в Індо-Тихоокеанському регіоні (Martens Centre, 2024), що є значним географічним та символічним розширенням безпекового партнерства.

Кібербезпека та гібридні загрози. У заяві саміту ЄС-Японія 2023 року перелічено новий комплексний порядок денний у сфері безпеки, що включає «безпрецедентні виклики миру та стабільності» (Martens Centre, 2024). У спільній заяві чітко названо кіберзагрози, гібридні загрози, дезінформацію та маніпулювання інформацією як ключові сфери для поглибленої співпраці (Martens Centre, 2024; Pacheco Pardo & Pejšová, 2024), що відображає спільне розуміння сучасної матриці авторитарних загроз.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році стало «фокусуючою подією» (O'Shea & Kack, 2024), яка зруйнувала будь-який залишковий «інкременталізм» (O'Shea & Kack, 2024) у європейській політиці Японії. Це різко контрастує з реакцією Японії на анексію Криму у 2014 році, яку адміністрація Абе «вирішила не ставити на порядок денний, надаючи пріоритет відносинам з Росією» (O'Shea & Kack, 2024; Grossman et al., 2022). Реакція прем'єр-міністра Кішіди Фуміо у 2022 році, навпаки, була швидкою, всеосяжною та ідеально узгодженою з санкціями G7 та ЄС (CSIS, 2024c; Journal of Indo-Pacific Affairs, 2024).

Критичним зрушенням став концептуальний зв'язок європейської та індо-тихоокеанської безпеки. Адміністрація Кішіди, а також японська громадська та елітна думка, чітко сформулювали, що нездатність кинути виклик агресії Росії в Україні заохотить Китай до здійснення неправомірних дій на Тайвані (O'Shea & Kack, 2024). Цей зв'язок – що «Україна чітко пов'язана з Азією» (O'Shea & Kack, 2024) – є саме тією причиною, чому Кішіда став першим прем'єр-міністром Японії, який взяв участь у саміті НАТО у 2022 році (O'Shea & Kack, 2024), і чому Японія стала «найрішучішим прихильником України в Азії» (Journal of Indo-Pacific Affairs, 2024). Партнерство ЄС-Японія більше не є просто двосторонніми відносинами; це ключовий стовп у єдиному «зближенні G7/НАТО» (Journal of Indo-Pacific Affairs, 2024), яке свідомо виходить за межі регіональних театрів дій для захисту глобального «порядку, заснованого на правилах».

3.4. Участь Японії в міжнародних організаціях та глобальних ініціативах

Багатостороння політика Японії у 21-му столітті зазнала глибокої трансформації, реагуючи на найскладніше безпекове середовище з часів Другої світової війни (Cabinet Secretariat, 2022; Munich Security Report, 2025). Цей зсув зумовлений піднесенням Китаю (Task Force on Japan's Foreign Policy, 2002), ерозією глобального порядку (Japan Institute of International Affairs, 2025) та поширенням нетрадиційних загроз (Adebar, 2013; JICA, 2024b). Токіо відійшло від повоєнної, орієнтованої на ООН (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2000) та економічно сфокусованої «дипломатії чекової книжки» (Watanabe, 2003), яка розглядалася як реактивна (Lam, 2006).

Натомість, відмовляючись від обмежень «доктрини Йошіди» (Terada, 2021), Японія інституціоналізувала політику «Проактивного внеску в мир» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015a), розгортаючи всеосяжну національну потужність (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2024a). Цей мультилатералізм є диверсифікацією. Оскільки універсальні інституції, як ООН, зіткнулися з дисфункціональністю (Japan Institute of International Affairs, 2025), Японія доповнила свої зобов'язання гнучкими, ціннісно-орієнтованими рамками,

зокрема G7 та Quad. Цей багаторівневий (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2000) мережевий підхід дозволяє Токіо підтримувати «Вільний та відкритий Індо-Тихоокеанський регіон» (FOIP) (Abe, 2016) та «міжнародний порядок, заснованого на правилах» (Shikata, 2024).

Система ООН залишається фундаментальною опорою, важливою для ідентичності Японії як «держави миру» (Terada, 2021). Стратегія 21-го століття зосереджена на трьох сферах.

По-перше, Японія є глобальним поборником «безпеки людини» (Barnett, 2004). Ця концепція надала унікальну невійськову сферу для японського лідерства (Edström, 2003; Fukushima, 2004). На відміну від канадської моделі «свободи від страху» (Boutros-Ghali, 1992), Японія пріоритезує «свободу від злиднів» (Ho, 2008; Ramlan et al., 2023), зосереджуючись на розвитку, освіті та охороні здоров'я. Цей підхід пов'язує масштабну Офіційну допомогу розвитку (ODA) зі стабільністю (JICA, 2024b), усуваючи корінні причини конфліктів (UNDP, 1994). Для цього було створено Цільовий фонд ООН з безпеки людини (Commission on Human Security, 2003) та залучено механізми JICA (JICA, 2024a). Критики, однак, стверджують, що політика залишається державоцентричною і служить вузьким національним інтересам (Ho, 2008).

По-друге, участь у миротворчих операціях ООН (РКО) залишається обмеженою конституційними вимогами (Gromes, 2014; Sudo, 2006). Закон 1992 року, що дозволив РКО, був реакцією на критику «дипломатії чекової книжки» під час війни в Перській затоці (Watanabe, 2003). У 21-му столітті внесок Японії змістився від розгортання військ до фінансування (як третій найбільший донор), надсилання штабних офіцерів та «інтелектуальних внесків» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, n.d.-a). Останнє (наприклад, навчання миротворців) узгоджується з «Проактивним внеском у мир» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015a) та дозволяє уникати внутрішньополітичних суперечок (Gromes, 2014).

По-третє, Японія веде кампанію за реформу Ради Безпеки ООН через альянс «G4» (Німеччина, Індія, Бразилія) (Ozawa, 2023), стверджуючи, що поточна структура не є «легітимною, представницькою, ефективною» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2013). Одночасно, як єдина жертва ядерних атак,

Японія використовує свій моральний авторитет для просування ядерного роззброєння та нерозповсюдження (NTI, 2005), що ґрунтується на «Трьох неядерних принципах» (Adebar, 2013) та ДНЯЗ (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025). Це включає щорічні резолюції ГА ООН, «Хіросімський план дій» та зусилля щодо Договору про заборону виробництва розщеплюваних матеріалів (FMCT) (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025). Ця політика є також відповіддю на загрозу з боку Північної Кореї (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025).

У відповідь на глухий кут в ООН, Японія інвестувала в мінілатеральні форуми, використовуючи G7 для консолідації демократичного блоку. Японія сприяла еволюції G7 від економічного комітету до провідного механізму реагування на безпекові кризи (Shikata, 2024). Війна в Україні стала поворотним моментом. Японія, особливо під час головування у 2023 році, стала найрішучішим прихильником України в Індо-Тихоокеанському регіоні (Baldauff, 2025; Nakano, 2024), швидко приєднавшись до санкцій (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2023) та надавши значну підтримку (Nakano, 2024). Цей крок був стратегічним: адміністрація Кішіди пов'язала європейську та індо-тихоокеанську безпеку («сьогоднішня Україна може стати завтрашньою Східною Азією») (Shikata, 2024). Саміт G7 у Хіросімі 2023 року використав символізм міста для просування роззброєння (Shikata, 2024), водночас, за участю Президента Зеленського, збудувавши єдиний фронт проти агресора (Kishida, 2023). Саміт також виробив першу заяву G7 про «Економічну стійкість та економічну безпеку» (Shikata, 2024).

G20, що включає Китай та «Глобальний Південь», представляє складніший виклик (Dobson, 2012). Для Японії це провідний форум для міжнародної економічної координації (Gromyko et al., 2024) та майданчик для взаємодії з країнами, що розвиваються (Kondoh, 2024). Стратегія Японії полягає у встановленні економічних та цифрових правил. Наочним прикладом став саміт G20 в Осаці 2019 року, де прем'єр Абе просував концепцію «Вільного потоку даних з довірою (DFFT)» (Carter & Sukumar, 2019; Komiyama, 2025). Це спроба створити «третій шлях» для управління даними, відмінний від моделей США та

Китаю (Carter & Sukumar, 2019). У G20 Японія також просуває ініціативи G7, як-от «Партнерство для глобальної інфраструктури та інвестицій (PGII)», як альтернативу китайській ініціативі «Один пояс, один шлях» (Kondoh, 2024). Виходячи з цього, G7 є «командою» Японії (Shikata, 2024) для зміцнення солідарності альянсу, тоді як G20 – це «поле бою» (Dobson, 2012) для економічної безпеки (Drysedale & Armstrong, 2024).

Концепція «Вільного та відкритого Індो-Тихоокеанського регіону» (FOIP), сформульована прем'єром Абе у 2016 році (Abe, 2016; Koga, 2019), є найважливішою глобальною ініціативою Японії 21-го століття. Вона еволюціонувала у велику стратегію (International Institute for Strategic Studies, 2025) для інституціоналізації порядку, заснованого на правилах, у відповідь на зростання Китаю (Watanabe, 2018). Візія FOIP базується на трьох стовпах (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2017; 2019a):

- Просування верховенства права та свободи судноплавства.
- Економічне процвітання через високоякісну інфраструктуру (Kondoh, 2024).
- Мир і стабільність, включно з морською безпекою.

FOIP є стратегічною відповіддю на китайську ініціативу «Один пояс, один шлях» (BRI) (Koga, 2019). На противагу BRI, яку сприймають як непрозору «дипломатію боргової пастки» (Kondoh, 2024), FOIP позиціонується як прозора, заснована на правилах альтернатива (Bradford, 2021). У березні 2023 року прем'єр Кішіда оприлюднив «Новий план для FOIP» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2024a), який посилив акцент на «Принципах миру» та економічній безпеці (Kondoh, 2024).

Дизайн концепції є «навмисно неоднозначним». Вона представлена як «відкрита та інклюзивна» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2019a), щоб заручитися підтримкою АСЕАН, але її стратегічне ядро є реалістичним (Watanabe, 2018) і пов'язане зі співпрацею у сфері безпеки, зокрема з Quad (Koga, 2019). FOIP, по суті, є великим стратегічним «брендом» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2017), який пов'язує воєдино всі нитки японської політики: він використовує ODA та безпеку людини для інфраструктурних проєктів (Kondoh, 2024), СРТРР для економічного порядку (Ministry of Foreign Affairs of Japan,

2019a), а Quad та АСЕАН – для реалізації цілей безпеки. Це рамкова програма, що дозволяє Японії формувати регіональний порядок (Koga, 2020) на свою користь.

Еволюція Чотиристороннього діалогу з питань безпеки (Quad) є найяскравішим прикладом повороту Японії до мінілатералізму для операціоналізації FOIP. Японія була ключовим (Koga, 2021) інтелектуальним та політичним підприємцем угруповання. Витоки Quad лежать у «основній групі» для координації гуманітарної допомоги після цунамі 2004 року (Koga, 2021). «Quad 1.0», просунутий Абе у 2007 році (Koga, 2023), зазнав невдачі через китайський тиск (Koga, 2021).

Відродження «Quad 2.0» у 2017 році стало можливим завдяки спільним занепокоєнням щодо зростаючої напористості Китаю (Koga, 2021; Koga, 2023). З 2021 року («Quad 3.0») (Koga, 2021) форум було інституціоналізовано на рівні лідерів (Marlow, 2022). Quad – це не формальний військовий альянс (Pomfret, 2024), а мінілатеральне угруповання (Koga, 2021), що служить орієнтованим на дії крилом FOIP (Koga, 2023). Його дизайн свідомо наголошує на наданні суспільних благ та співпраці щодо нетрадиційних загроз (вакцини, клімат, технології, морська обізнаність) (Koga, 2021; Roy, 2022).

Цей підхід служить двом цілям: (1) він пропонує відчутні переваги «Глобальному Півдню» (Koga, 2023), та (2) він дозволяє уникнути бінарного військового вибору для країн АСЕАН, поважаючи центральність АСЕАН (Koga, 2023; Nagy & Ha, 2024). Цей підхід «м'якої» безпеки створює платформу для неявної стратегічної мети Quad: «збалансувати зростаючу міць Китаю» (Pomfret, 2024) та координувати політику з питань жорсткої безпеки (Roy, 2022). Роль Японії (Koga, 2021) демонструє її дозрівання до «політичного підприємця» (Envall & Wilkins, 2023).

Стратегія FOIP реалізується через прагматичну взаємодію з регіональними інституціями.

Форуми під проводом АСЕАН (ARF/EAS). Відносини Японії з архітектурою АСЕАН еволюціонували від «оптимістичного лібералізму» 1990-х років до «песимістичного реалізму» (Yuzawa, 2005). Розчарувавшись в

ефективності ARF через «шлях АСЕАН» (невтручання) (Yuzawa, 2005), Японія сьогодні використовує ці форуми (Lam, 2006) з реалістичною метою: як майданчики для стратегічної конкуренції, для «протидії приєднанню» до Китаю (Koga, 2020) та інтернаціоналізації занепокоєння щодо ситуації у Південнокитайському морі (Sakaki, 2016; Sakaki, 2025).

СРТПР: Найважливішим актом економічного державотворення стало лідерство Японії у «воскресінні» Транстихоокеанського партнерства (ТПР) після виходу США у 2017 році (Jaramillo, 2020; Tiberghien, 2020). Успішне укладення Всеосяжної та прогресивної угоди (СРТПР) було «безпрецедентним проявом лідерства» (Solís, cited in Jaramillo, 2020; Ito, 2018). Це була стратегічна відповідь на американський протекціонізм та китайський регіоналізм (Tiberghien, 2020). СРТПР – це «високостандартна» угода, що встановлює правила 21-го століття (цифрова торгівля, державні підприємства) (Ito, 2018; Schott, 2024), яких уникає RCEP за підтримки Китаю. Виходячи з цього, СРТПР створює ліберальний економічний блок як противагу китайській моделі (Jaramillo, 2020; Kimura, 2023).

ODA та OSA. Японія десятиліттями використовувала ODA як стратегічний інструмент, зокрема через JICA та Берегову охорону (JCG), для розбудови потенціалу морських правоохоронних органів у Південно-Східній Азії (Japan Coast Guard, 2000; Nguyen, 2015). «Кардинальною» (Kim, 2025) подією стало створення у квітні 2023 року програми Офіційної безпекової допомоги (OSA) (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025a). На відміну від ODA, OSA є окремим безпековим бюджетом, що дозволяє Японії вперше надавати оборонне обладнання (наприклад, патрульні судна та радары) (Giang, 2025) безпосередньо збройним силам «країн-однорумців» (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025a), таких як Філіппіни. Мета OSA – посилити потенціал стримування країн-отримувачів (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025a) у відповідь на китайський примус (Sakaki, 2025; Gottfried, 2024).

Взаємодія Японії щодо нетрадиційних загроз безпеці (NTS) є невід'ємним компонентом її доктрин «всеосяжної безпеки» (Singh, 2005) та «безпеки людини» (UNDP, 1994).

Глобальна охорона здоров'я. Японія є давнім лідером у цій сфері (Maskey, 2019), зокрема у просуванні Загального охоплення послугами охорони здоров'я (УНС) як глобальної норми. Вона використовувала G7 та G20, щоб пов'язати УНС зі своєю концепцією «безпеки людини» (Sahni, 2023; JICA, 2025; Government of Japan, 2022). У відповідь на COVID-19, Японія також створює новий Японський інститут безпеки здоров'я (JIHS) (Iguchi et al., 2025; JICA, 2025).

Зміна клімату. У кліматичній дипломатії (UNFCCC, 2015) внесок Японії полягав у просуванні ринкових механізмів, таких як Спільний механізм кредитування (JCM) (Kameyama, 2018). Однак її політика зіткнулася з критикою: її цілі зі скорочення викидів розглядалися як «неамбітні» (Oshiro et al., 2017), а внутрішня політика «Зеленої трансформації» (GX) була розкритикована за невідповідність меті 1,5 градуса (Sava, 2023; Suga, 2021).

Кібербезпека. Стратегія безпеки 2022 року визначила кіберпростір як критичну сферу (Cabinet Secretariat, 2022). Багатостороння стратегія Японії зосереджена на міжнародному нормотворенні (NISC, 2018), розбудові потенціалу партнерів (Hartanti & Sya'bana, 2021) та просуванні «Вільного потоку даних з довірою (DFFT)» (Carter & Sukumar, 2019). Водночас власна позиція Японії у сфері кібербезпеки історично «відставала» (IISS, 2021; Komiyama, 2025) через конституційні обмеження (Center for Cybersecurity Policy, 2024). Нещодавнє прийняття законодавства про «активну кібероборону» (Center for Cybersecurity Policy, 2024) знаменує значний зсув.

Найбільш показовою сферою є морська NTS (Kim, 2025). Японські операції з боротьби з піратством (Nguyen, 2015; Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025b) та розбудова потенціалу Берегової охорони (Japan Coast Guard, 2000; Bradford, 2021) починалися як «політично безпечні» ініціативи NTS. Вони «нормалізували» закордонне розгортання японських активів (Nishihara, 2003). Цей «конвеєр від NTS до традиційної безпеки» (Mochizuki, 2018) створив політичну та операційну основу для нової, явно орієнтованої на «жорстку безпеку» програми OSA (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2025a). Це демонструє майстерний, поступовий підхід Японії: використання ліберального, кооперативного мультилатералізму як «шлюзу» (Murata, 2010; Singh & Shetler-

Jones, 2011) для поступового розширення меж своєї безпекової політики та досягнення реалістичних стратегічних цілей.

3.5. Перспективи трансформації зовнішньої політики Японії: оборонна доктрина, економічна та кібербезпека, дипломатія «м'якої сили»

Перша чверть XXI століття, а особливо період з 2012 по 2025 рік, увійде в історію японської держави як епоха тектонічного зсуву в національній стратегії безпеки та зовнішній політиці. Тривалий період стратегічного дрейфу, який характеризувався домінуванням економічного прагматизму, поступився місцем фазі інтенсивної мобілізації національних ресурсів. Для Токіо сучасна глобальна безпекова криза перестала бути абстрактним геополітичним концептом, набувши рис безпосередньої екзистенційної загрози (Cabinet Secretariat, 2022; Smith, 2021). Ця трансформація є прямою реакцією на конвергенцію трьох критичних факторів: ревізіоністського піднесення Китайської Народної Республіки, постійної ескалації ракетно-ядерної програми Північної Кореї та глобального нормативного шоку, спричиненого російсько-українською війною (Heginbotham et al., 2023; Roark, 2024). Під тиском цих викликів Японія остаточно демонтує «доктрину Йошіди» – стратегічну рамку, що сім десятиліть визначала її ідентичність через пріоритет економіки та делегування безпеки США – і замінює її на парадигму «проактивного внеску в мир» (Akimoto, 2018; Lind, 2016).

Цей процес не був спонтанним; він став результатом цілеспрямованих зусиль політичного лідерства протягом 2012–2025 років. Кожен прем'єр-міністр цього періоду вніс унікальний вклад у формування нової архітектури безпеки, реагуючи на специфічні виклики часу. Фундамент нової доктрини було закладено в епоху Абе Шіндзо (2012–2020). Його адміністрація свідомо відійшла від пасивного повоєнного пацифізму на користь концепції «Проактивного внеску в мир» (Akimoto, 2018; Patalano, 2022). Ключовим досягненням стало ухвалення Законодавства про мир і безпеку у 2015 році, яке через юридичну «реінтерпретацію» статті 9 Конституції вперше легалізувало право на колективну самооборону (CSD) (Al-Badawi, 2024; Lind, 2016). У дипломатичній сфері Абе

представив візію «Вільного та відкритого Індो-Тихоокеанського регіону» (FOIP) як інструмент балансування китайського впливу (Pollmann, 2024).

Наступний етап трансформації під керівництвом Суґи Йосіхіде (2020–2021) ознаменувався сек'юритизацією економіки. Крихкість ланцюгів постачання, залежних від Китаю, призвела до рішучих дій (Igata & Glosserman, 2021). Уряд Суґи створив фонд для стимулювання перенесення стратегічних виробництв з Китаю (Polish Institute of International Affairs, 2022) та поглибив технологічний альянс зі США через Партнерство з питань конкурентоспроможності та стійкості (CoRe), зосереджене на напівпровідниках та безпеці мереж 5G (NCBI, 2022; White House, 2021).

Радикальний зсув у військовій сфері відбувся за прем'єрства Кішіди Фуміо (2021–2024). Використовуючи російське вторгнення в Україну як аргумент («Сьогоднішня Україна може стати завтрашньою Східною Азією»), Кішіда домогся ухвалення у грудні 2022 року трьох оновлених стратегічних документів (USIP, 2024; Taylor & Francis, 2024). Ці документи санкціонували набуття «здатності до контрудару» та зобов'язання подвоїти оборонний бюджет до 2 % ВВП (Cabinet Secretariat, 2022; CSIS, 2023). У дипломатії Кішіда запровадив «дипломатію, засновану на реалізмі» (Kishida, 2022; USIP, 2024) та створив програму Офіційної допомоги в галузі безпеки (OSA) для надання військового обладнання партнерам (MOFA, 2022; USIP, 2024).

Період Ішіби Шігеру (2024–2025) характеризувався стратегічною ентропією. Його амбітна ідея «Азійського НАТО» (Ishiba, 2024) не отримала регіональної підтримки (Australian Outlook, 2024; The Guardian, 2025). Його уряд, ослаблений втратою парламентської більшості (Longo & Manyin, 2024), зосередився на вужчих пріоритетах, таких як посилення кібербезпеки та стратегія «прив'язування» відносин зі США в умовах невизначеності (Asian Survey, 2025; CSIS, 2025).

Новий етап консолідації розпочався з приходом до влади Такаїчі Санае у жовтні 2025 року. Як ідеологічна спадкоємиця Абе («Абе 2.0»), вона проголосила курс на повернення до консервативної ортодоксії (FPRI, 2025; Lowy Institute, 2025). Розпад 26-річного союзу LDP із пацифістською партією Комейто та

створення нової коаліції з консервативною Партією інновацій Японії (JIP) усунуло політичні обмеження (Chatham House, 2025; Marubeni, 2025). Такаїчі пообіцяла прискорити досягнення 2 % ВВП до 2026 фінансового року та негайно ініціювала перегляд стратегічних документів 2022 року (The Guardian, 2025; The Diplomat, 2025). Її уряд також активно просуває закон про антишпигунство та створення нового розвідувального агентства (The Diplomat, 2025; Lowy Institute, 2025).

Найбільш виразним наслідком політичних трансформацій стала зміна оборонної доктрини, спрямована на «нормалізацію» Японії як суб'єкта з повним спектром військових інструментів (Al-Badawi, 2024). NSS 2022 року вперше визначила Китай як «найбільший стратегічний виклик», а КНДР як «серйозну та безпосередню загрозу» (Cabinet Secretariat, 2022; Roark, 2024). Це обґрунтувало рішення про набуття «можливостей контрудару», що дозволяє завдавати ударів по військових об'єктах супротивника (Roark, 2024). Це фундаментально змінює принцип виключно оборонної політики, перетворюючи тактику «щита» на стратегію «щита і списа».

Матеріальною основою цієї зміни є Програма розбудови оборони, яка передбачає подвоєння витрат до 2 % ВВП до 2027 року, руйнуючи символічний ліміт в 1 % (Cabinet Secretariat, 2022). Фінансування спрямовується на сім пріоритетних напрямків, включаючи ракети великої дальності та міждоменні операції (Heginbotham et al., 2023). Реалізація нової доктрини відбувається через двоколіїну стратегію: «цементування» альянсу зі США через підвищення власної бойової спроможності та інтегрованості, та «хеджування» ризиків через побудову мережевої архітектури безпеки (Heginbotham et al., 2023). Ця мережа включає формат Quad (Японія, США, Австралія, Індія) для м'якого балансування (Koga, 2023b) та «квазіальянси» через Угоди про взаємний доступ (RAA) з Австралією та Великою Британією, які інституціоналізують розміщення іноземних військ та спільні операції, незалежно від прямого командування США (MOFA, 2022).

Стратегічна трансформація виходить за межі військової сфери, формуючи державу «всеосяжної безпеки» для протидії гібридним загрозам. Ключовим

елементом став Закон про сприяння економічній безпеці (ESPA), ухвалений у 2022 році (Gui, 2022). Закон надає уряду повноваження для зміцнення стійкості ланцюгів постачання критичних матеріалів, попередньої перевірки інфраструктурного обладнання у 14 секторах, підтримки ключових технологій та засекречування патентів подвійного призначення (Council on Foreign Relations, 2022; Koyu et al., 2022; Smith, 2023). ESPA є геоекономічним «щитом», який чітко підпорядковує принципи вільного ринку цілям національної безпеки (Gui, 2022).

Паралельно відбувається перехід до «активної кібероборони» (active cyber defense – ACD). Це фундаментальний розрив із попередньою пасивною позицією, оскільки доктрина ACD дозволяє уряду «проникати та нейтралізувати» сервери супротивника до того, як атака завдасть шкоди, навіть якщо ці сервери розташовані за кордоном (Mochinaga, 2024). Законодавчий пакет ACD, ухвалення якого очікується до 2026–2027 років, передбачає моніторинг і нейтралізацію загроз, а також збільшення чисельності кіберпідрозділів SDF до 20 000 осіб (Japan Ministry of Defense, 2022; Mochinaga, 2024). Нарешті, уряд Такаїчі активно просуває закон про боротьбу зі шпигунством та створення системи перевірки благонадійності (security clearance), заповнюючи критичну прогалину в контррозвідувальному захисті (The Diplomat, 2025; Lowy Institute, 2025).

Останній вектор трансформації Японії лежить у її «м'якій силі» та публічній дипломатії. Тут перспектива полягає у стратегічній еволюції: «пожорсткішанні» її стратегії впливу. Це передбачає свідомий відхід від переважної залежності від пасивної, аполітичної привабливості її попкультури («Cool Japan») до більш потужної, проактивної та стратегічної дипломатії, яка свідомо інтегрує економічні інструменти з відвертими безпековими цілями.

Десятиліттями стратегія «м'якої сили» Японії була синонімом урядової ініціативи «Cool Japan». Ця політика була розроблена для використання органічної, глобальної привабливості японського культурного експорту – такого як аніме, манга, мода та кухня – для посилення національного бренду Японії (Daliot-Bul, 2009). Це було інституціоналізовано зі створенням «Відділу Cool Japan» в Міністерстві економіки, торгівлі та промисловості (METI) і, в певний момент, призначенням спеціального міністра кабінету. Мета полягала в тому, щоб

перетворити культурну прихильність на економічні вигоди та позитивний міжнародний імідж.

Однак значний масив наукової критики виявив обмеженість цього підходу, і нова стратегія Японії відображає цю критику. По-перше, деякі аналітики стверджують, що державна «Стратегія бренду Японії», керована «зверху вниз», зрештою «приручила» той самий органічний «кул», який вона прагнула просувати, бюрократизувавши культурний феномен та обмеживши його автентичність (Daliot-Bul, 2009). Що важливіше зі стратегічної точки зору, японські політики визнали обмежену геополітичну користь «Cool Japan». Пасивна привабливість аніме виявилася абсолютно неефективною у стримуванні «жорсткої сили» китайського морського примусу в Східнокитайському морі або у зміні стратегічних розрахунків у Пхеньяні.

Отже, майбутнє японської дипломатії впливу лежить у баченні «Вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (FOIP). Вперше сформульоване прем'єр-міністром Абе у 2016 році, FOIP стало центральним організаційним принципом японської зовнішньої політики (Basu, 2024). Це парасолькова концепція, яка майстерно поєднує потужні економічні інструменти Японії з її стратегічними та безпековими цілями. Перспектива полягає у геоекономічній конкуренції за вплив, особливо в країнах «Глобального Півдня» у Південно-Східній Азії, Південній Азії та Африці.

Ця стратегія використовує Офіційну допомогу розвитку (ODA) Японії та її світову репутацію у створенні «якісної інфраструктури» як пряму, ціннісну альтернативу китайській ініціативі «Один пояс, один шлях» (BRI) (Basu, 2024). Там, де BRI зіткнулася зі зростаючою критикою за непрозорість, хижацьке кредитування («боргова пастка») та відсутність стійкості, японська інфраструктурна дипломатія наголошує на прозорості, довгостроковій економічній життєздатності, високих екологічних стандартах та дотриманні міжнародних правил (Basu, 2024). Цей підхід позиціонує Японію як партнера вибору для сталого розвитку та дозволяє їй будувати коаліції на основі спільних цінностей та економічних інтересів (Basu, 2024).

Однак цей новий підхід йде ще далі, чітко поєднуючи «м'яку» економічну силу Японії з «жорсткими» безпековими цілями. Це і є справжнє «пожорсткішання» її впливу. Хартія ОДА Японії та її стратегія FOIP тепер чітко пов'язують дипломатію розвитку з розбудовою безпекового потенціалу (Basu, 2024). Японія все частіше використовує свої бюджети на розвиток та допомогу для надання «нетрадиційної безпекової» допомоги ключовим партнерам, особливо в Південно-Східній Азії. Це включає надання патрульних катерів, обладнання для морського спостереження, радарних систем та навчання правоохоронних органів таким країнам, як Філіппіни та В'єтнам (Basu, 2024).

Стратегічна логіка чітка і потужна. Японія використовує «м'який» інструмент (допомогу на розвиток) для досягнення «жорсткої» безпекової мети: посилення обізнаності про морську обстановку та правоохоронних можливостей держав, що межують з Південнокитайським морем, тим самим зміцнюючи регіональний потенціал для опору китайському примусу. Це набагато стратегічно витонченіше та впливовіше використання державної влади, ніж просування «Cool Japan». Перспектива полягає в тому, що міжнародний вплив Японії в 21-му столітті буде будуватися менше на привабливості її культури і більше на спонуканні її якісною інфраструктурою та партнерстві у розбудові безпекового потенціалу.

Майбутнє зовнішньої політики Японії на найближчі п'ять років буде визначатися гострою взаємодією між радикальною політичною волею нової адміністрації та глибоко вкоріненими внутрішніми й зовнішніми структурними обмеженнями. Прихід до влади прем'єр-міністра Такаїчі Санае знаменує фазу ідеологічної консолідації, яка прагне завершити «нормалізацію» Японії, розпочату Абе. Цей етап буде характеризуватися прискореною імплементацією: очікується, що ціль у 2 % ВВП буде досягнута раніше, а робота над набуттям здатності до контрудару та створенням централізованої розвідувальної архітектури, включаючи законодавство про антишпигунство, отримає найвищий політичний пріоритет (Lowy Institute, 2025; The Diplomat, 2025; The Guardian, 2025). Більше того, публічне визнання Тайванської кризи як потенційної «загрози виживанню» Японії свідчить про готовність Токіо до набагато більш рішучої

участі в регіональних конфліктах, що стане основною віссю військового планування.

Однак, незалежно від політичного курсу, найсуттєвіші обмеження для Токіо матимуть не зовнішній, а внутрішній характер. Критичною проблемою є демографічна криза. Збільшення оборонного бюджету саме по собі не вирішує проблеми людського капіталу: Японія стикається з гострою нестачею кваліфікованого персоналу для Сил самооборони (SDF), особливо у високотехнологічних сферах, таких як кібервійна та командування (CSIS, 2023; Heginbotham et al., 2023). Здатність уряду розробити комплексну міжвідомчу систему управління людськими ресурсами для забезпечення достатньої кількості молодих кадрів для SDF, поліції та кіберпідрозділів буде мати вирішальне значення для успішної реалізації нової стратегії (CSIS, 2023). Невирішеність цієї проблеми може перетворити плани з придбання передових озброєнь на «армію без солдатів».

На зовнішньому фронті Японія продовжить стратегію «цементування та хеджування». Хоча союз зі США залишається «наріжним каменем» (Cabinet Secretariat, 2022), невизначеність щодо майбутньої політики Вашингтона, особливо в контексті американського ізоляціонізму, підштовхуватиме Токіо до прискореної розбудови своєї мережі «квазіальянсів» (RAA) та розширення програми OSA (Heginbotham et al., 2023). Японія активно перетворюється на вторинний центр безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, де вона прагне координувати політику з Австралією, Великою Британією та країнами АСЕАН, щоб мати стратегічну глибину, незалежну від прямого американського втручання.

Крім того, інтенсифікація сек'юритизації держави неминуче посилить внутрішні юридичні та нормативні суперечки. Ухвалення законодавства про «активну кібероборону» та антишпигунство, які надають державі безпрецедентні повноваження для моніторингу та превентивних дій, зіткнеться з опозицією щодо питань, пов'язаних з прихованими військовими повноваженнями, таємницею зв'язку та громадянською приватністю (Mochinaga, 2024; The Diplomat, 2025). Успіх трансформації Японії буде залежати не лише від її здатності інвестувати в оборону, але й від політичної здатності адміністрації

Такаїчі подолати десятиліття антимілітаристських норм та ефективно управляти бюрократичним опором, роблячи ці фундаментальні зміни прийнятними для суспільства.

Аналіз трансформації зовнішньої політики Японії у 2012–2025 роках свідчить про системний, глибокий та незворотний характер змін, який був послідовно втілений низкою прем'єр-міністрів, кожен з яких додав стратегічний шар: від доктринального візіонерства Абе та економічної сек'юритизації Суґи до військової революції Кішіди та ідеологічної консолідації Такаїчі. Під впливом загострення безпекового середовища Токіо еволюціонував у модель «проактивної держави всеосяжної безпеки».

Ця модель базується на трьох стовпах: військовій суб'єктності (набуття здатності до дальніх ударів та відмова від самообмежень), економічній та кібернетичній суверенності (захист критичної інфраструктури та ланцюгів постачання через ESPA та доктрину активної кібероборони) та стратегічній дипломатії (перетворення фінансової допомоги в інструмент безпекового впливу через OSA та FOIP). Прогностичний аналіз показує, що, незважаючи на політичну волю нової адміністрації до прискорення, реалізація цих амбітних цілей буде обмежена внутрішніми факторами, такими як демографічна криза та бюрократичний опір, які визначатимуть темп трансформації. Підсумовуючи викладене, Японія остаточно відмовилася від ролі пасивного споживача безпеки, перетворившись на незамінного та більш автономного гравця у глобальній стратегічній конкуренції, який прагне не лише захищати, але й активно формувати заснований на правилах порядок в Іndo-Тихоокеанському регіоні.

У висновку до третього розділу можемо стверджувати, що у першій чверті XXI століття зовнішня політика Японії зазнала не просто тактичних коректив, а системної парадигмальної трансформації, яка знаменує собою остаточний демонтаж «доктрини Йошіди». Під тиском екзистенційних загроз (ревізіонізм КНР, ядерна програма КНДР, агресія РФ) Токіо здійснив перехід до моделі «проактивного внеску в мир», замінивши роль пасивного споживача безпеки на статус її активного постачальника (security provider). Цей зсув є незворотним і

характеризується відмовою від самообмежень повоєнної епохи, що підтверджується інституціоналізацією права на колективну самооборону, набуттям «можливостей контрудару» та подоланням неформального бар'єра оборонних витрат у 1 % ВВП.

Ключовим інструментом реалізації нової стратегії стало формування «мережевої архітектури регіональної безпеки». Японія відійшла від виключної ставки на двосторонній альянс зі США, доповнивши його складною системою «квазіальянсів» та мінілатеральних форматів (Quad, стратегічні партнерства з Австралією, Індією та Великою Британією). Стратегія «Вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (FOIP) виступає при цьому не лише ідеологічною рамкою, а й практичним механізмом геополітичного стримування, який інтегрує економічну дипломатію та інфраструктурні проекти з безпековими цілями, зокрема через новітній інструмент Офіційної допомоги у сфері безпеки (OSA).

Вторгнення Росії в Україну у 2022 році стало каталізатором глобалізації безпекової політики Японії, закріпивши у стратегічному плануванні Токіо тезу про неподільність безпеки Євро-Атлантики та Індо-Тихоокеанського регіону. Це призвело до безпрецедентного зближення з НАТО та ЄС, а також до фундаментальної переоцінки економічних пріоритетів на користь економічної безпеки. Сек'юритизація економіки та технологічної сфери (захист ланцюгів постачання, активна кібероборона) свідчить про формування в Японії моделі держави «всеосяжної безпеки», готової до гібридних протистоянь. Підсумовуючи викладене, сучасна Японія позиціонує себе як автономний центр сили, здатний не лише адаптуватися до змін міжнародного порядку, але й активно формувати його архітектуру.

ВИСНОВКИ

У висновках можна стверджувати, що було розглянуто та всебічно проаналізовано основні напрями та механізми трансформації зовнішньої політики Японії у період кризи глобальної безпеки першої чверті XXI століття. Робота дозволила комплексно оцінити взаємозалежність історичних, геополітичних і внутрішньополітичних чинників, які визначили докорінну зміну стратегічної поведінки Токіо в період 2012–2025 років. Доведено, що цей час став епохою системних зрушень у японській зовнішній політиці, які завершили тривалу повоєнну фазу «стратегічного самообмеження» і започаткували нову парадигму активної участі Японії у формуванні регіонального та глобального порядку.

Встановлено, що теоретична фрагментованість сучасної наукової літератури зумовлює потребу інтегративного підходу. Проведене дослідження поєднує неореалістичні, ліберально-інституціоналістські та конструктивістські концепти для пояснення складної логіки зовнішньополітичних рішень Японії. Це дозволило показати, що трансформація зовнішньої політики має поліструктурний характер: зовнішні загрози формують стратегічні імперативи, внутрішні норми визначають допустимі межі дій, а інституційна взаємодія задає напрям багатосторонньої дипломатії.

Підсумовано, що еволюція зовнішньої політики Японії має глибокі історичні корені. Від ізоляціонізму періоду Едо до активного регіонального лідерства XXI століття країна проходила через цикли відкриття, модернізації та перегляду стратегічних пріоритетів. Повоєнна «доктрина Йосіди», яка заклала фундамент економічної модернізації та союзницької залежності від США, сформувала тривалу фазу пацифістської ідентичності. Проте у XXI столітті цей курс виявився недостатнім для відповіді на нові загрози.

Доведено, що територіальні суперечки (Сенкаку/Дяоюйдао, Північні території/Південні Курили, Докдо/Такешіма) залишаються структурними й невирішеними елементами регіональної політики, які впливають на здатність Японії будувати довготривалі партнерства. Суперечки виконують одночасно функцію інструментів внутрішньої мобілізації, маркерів ідентичності та

факторів стратегічного стримування, що ускладнює формування ефективної тристоронньої взаємодії між Японією, Південною Кореєю та США.

Показано, що відносини з ключовими регіональними акторами – США, Китаєм і Південною Кореєю – стали критично важливими у формуванні сучасної японської стратегії. Японія зберігає альянс із США як центральний елемент своєї безпеки, одночасно диверсифікуючи партнерства у форматах Quad, RAA та FOIP. Взаємодія з Китаєм характеризується дуалізмом: економічна взаємозалежність супроводжується зростанням військової напруги. Відносини з Південною Кореєю залишаються непослідовними, попри спільні загрози, що свідчить про вплив історичних наративів та взаємної недовіри.

Обґрунтовано, що глобальні кризи першої чверті XXI ст. – пандемія COVID-19, зростання напруженості в АТР та, особливо, війна Росії проти України – стали поворотними точками японської зовнішньої політики. Вони продемонстрували вразливість попередньої моделі стратегічного розвитку та виявили необхідність довготривалої перебудови оборонного потенціалу, економічної безпеки та технологічної автономії. Російсько-українська війна стала системним шоком для японської еліти, що безпосередньо вплинуло на зміну оцінки загроз та перегляд ключових стратегічних документів (NSS, NDS, DBP).

Оцінено розвиток партнерства Японії з провідними країнами АТР. У роботі показано, що Токіо активно переходить від моделі «економічного лідера» до моделі «безпекового архітектора», формуючи мережеву інфраструктуру партнерств через RAA, ACSA, нарощення взаємодії з Австралією, Індією, країнами Південно-Східної Азії та співпрацю з НАТО. Ці процеси формують новий тип «квазіальянсів», які зміцнюють позиції Японії в умовах конкуренції з КНР.

Підтверджено, що японська політика щодо війни в Україні є безпрецедентною у повоєнній історії країни. Японія стала єдиною державою Азії, яка повністю синхронізувала санкційний режим із G7, надала оборонну та гуманітарну підтримку Україні, активізувала застосування ODA та започаткувала нові механізми OSA. Це стало свідченням глибокої зміни стратегічних уявлень

про загрози та демонструє готовність Японії відігравати більш активну глобальну роль.

Підкреслено, що стратегічне партнерство між Японією та ЄС набуло нової значущості в умовах російської агресії, технологічної конкуренції та необхідності зміцнення ланцюгів постачання. Укладання Угоди про економічне партнерство (ЕРА) та Угоди про стратегічне партнерство (SPA) стало фундаментальною основою для формування довготривалого співробітництва.

Досліджено участь Японії в міжнародних організаціях та глобальних ініціативах. Показано, що Токіо активно використовує потенціал G7, G20, ООН, АСЕАН-центричних форматів та ініціатив FOIP, DFFT, УНС для просування нової ролі країни як «нормативної держави». Японія зміцнює участь у РКО, інвестує в проєкти розвитку, відстоює реформу Ради Безпеки ООН і позиціонує себе як лідер у питаннях економічної безпеки, технічних стандартів та сталого розвитку.

На основі аналізу перспектив трансформації зовнішньої політики визначено три ключові напрями її подальшого розвитку:

1. Оборонна доктрина – продовження розбудови збройних сил, зміцнення ПРО, розвиток можливостей контрудару, поглиблення інтеграції в мережеві альянси та перехід від «пасивної оборони» до «активного стримування».
2. Економічна та технологічна безпека – диверсифікація постачання критичних мінералів, захист інфраструктури, інвестиції в напівпровідники, посилення контролю за технологічними потоками.
3. Кібербезпека й дипломатія «м'якої сили» – створення комплексної системи кібероборони, зміцнення культурної та гуманітарної дипломатії, підтримка країн «Глобального Півдня» через ODA, інфраструктурні та енергетичні проєкти.

Сформульовано рекомендації й практичні заходи, логічно пов'язані з аналітичними результатами. Для забезпечення стійкості зовнішньої політики Японії у довгостроковій перспективі доцільно:

- поглиблювати мережу мінілатеральних партнерств, що дозволяють розповсюджувати ризики безпеки та забезпечувати баланс проти ревізіоністських держав;

- інвестувати у технологічну автономію, що зменшить залежність від вразливих глобальних ланцюгів постачання;
- розширювати інструменти економічної та кібербезпеки як ключові елементи стримування;
- посилювати політику підтримки України як стратегічний індикатор спроможності Японії захищати міжнародний порядок, заснований на правилах;
- зміцнювати суспільну підтримку нової безпекової доктрини та забезпечувати її легітимність через публічну комунікацію;
- розвивати співпрацю з ЄС у сферах енергетики, інфраструктури, технологій та оборонної промисловості.

Соціальний ефект від реалізації запропонованих заходів полягає у посиленні стійкості японської держави, зміцненні регіональної безпеки, стабілізації індо-тихоокеанського простору та підтримці глобального порядку, заснованого на правилах. Японія продовжить відігравати роль ключового гравця у забезпеченні балансу сил, розвитку багатосторонньої співпраці та реагування на глобальні виклики.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що зовнішня політика Японії у першій чверті XXI століття стала прикладом системної, продуманої та багаторівневої адаптації держави до глибоких структурних змін у міжнародному середовищі. Японія трансформувалася з економічного гіганта з обмеженою політичною вагою у повноцінного стратегічного актора, здатного формувати регіональну архітектуру безпеки та брати активну участь у глобальних процесах. Саме ця здатність до адаптації та стратегічного оновлення визначатиме її позицію у світовій політиці у подальші десятиліття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Грачевська, Т. О. (2012). Проблема «північних територій» у російсько-японських відносинах. *Грані*, (1), 43. URL: https://www.libr.dp.ua/text/grani_2012_1_43.pdf (дата звернення 08.10.2025)
2. Дашкевич, М. (2016). *Довгий шлях до дипломатичного Олімпу (записки посла)*. (Україна дипломатична; вип. 14).
3. Квасниця, О., Дзябко, Ю. (2021, 7 грудня). Реконструкція японсько-українських взаємин. *День*. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-planety/rekonstruktsiya-yaponskoukrayinskykh-vzayemyn> (дата звернення 15.10.2025)
4. Корсунський, С. (2021). Країна «стратегічного мислення». *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/international/strana-stratehicheskoho-myshlenija.html> (дата звернення 08.10.2025)
5. Костенко, Ю. (2004). Україна — Японія: межі співробітництва. *Політика і час*, (9), 3–11.
6. Кудряченко, А. (2025). Особливості підтримки України Японією у ході російсько-української війни. *Український історичний журнал*, 4(583), 22–42. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.022> (дата звернення 28.10.2025)
7. Кулінич, М. (2011). Україна та Японія: глобальне партнерство та ефективна двостороння взаємодія. *Зовнішні справи*, (1), 54–58.
8. Михайлов, І. (2022). Трансформація військово-політичного союзу між Японією та США у ХХІ столітті. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. DOI: 10.26693/ahpsxxi2021-2022.03.031
9. Пина, Е. В. (2022). Відносини Японії з США та Китаєм на початку ХХІ століття. *Науковий альманах. Праці молодих науковців*, (6).
10. Резніченко, С. В. (2009). *Японсько-радянський політично-дипломатичний діалог в ході підготовки до укладання «спільної декларації» та позиція США (1955-1956 роки)*. URL: <http://www.infolibrary.com.ua/books-text-10241.html> (дата звернення 08.10.2025)
11. Тобин, М. (2022, 14 липня). Що написав про війну Путіна та Китаю Сіндзо Абе напередодні загибелі. *NV.ua*. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/shcho-napisav-pro-viynu-putina-ta-kitayu-sindzo-abe-naperedodni-zagibeli-yaponiya-ostanni-novini-50273163.html> (дата звернення 15.10.2025)

- 12.Швед, В. О. (Ред.). (2022). *Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць*. Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України».
- 13.Шевчук, О. В., Вовчук, Л. А., & Погорєлова, І. С. (2016). *Зовнішня політика країн АТР (1945-2000-і рр.)*. Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили.
- 14.Шилак, О. (2013). *Протистояння Японії та Китаю за острови Сенкаку*. Національний університет «Острозька академія».
- 15.Abe, S. (2012, December 27). *Asia's democratic security diamond*. Project Syndicate. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/a-security-diamond-for-asia-by-shinzo-abe> (дата звернення 08.10.2025)
- 16.Abe, S. (2016, August 27). *Address by Prime Minister Shinzo Abe at the opening session of the Sixth Tokyo International Conference on African Development (TICAD VI)*. Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/event/page4e_000496.html (дата звернення 15.10.2025)
- 17.Abiru, T. (2022). *Resolved: Japan Should Maintain Investments in Russian Oil and Gas Projects*. CSIS. URL: <https://www.csis.org/analysis/resolved-japan-should-maintain-investments-russian-oil-and-gas-projects> (дата звернення 28.10.2025)
- 18.Adebar, D. (2013). New threats, new identity and new alliances: Japan's security policy in a multi-polar world. *Biblioteka Nauki*, 5(2), 127–142. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/599795.pdf> (дата звернення 05.11.2025)
- 19.Akimoto, D. (2018). *The Abe Doctrine: Japan's Proactive Pacifism and Security Strategy*. Palgrave Macmillan. URL: <https://www.airuniversity.af.edu/AUPress/Book-Reviews/Display/Article/1847161/the-abe-doctrine-japans-proactive-pacifism-and-security-strategy/> (дата звернення 08.10.2025)
- 20.Al-Badawi, H. (2024). Japan's security policy evolution. *Defence Science Review*. URL: <https://www.defencesciencereview.com.pl/pdf-196144-116474?filename=116474.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
- 21.Ashizawa, K. (2008). When Identity Matters: State Identity, Regional Institution-Building, and Japanese Foreign Policy. *International Studies Review*, 10(3), 571–598.
- 22.Ashurst. (2023). *Japan Sanctions*. URL: <https://www.ashurst.com/en/insights/russia-sanctions-tracker/japan-sanctions/> (дата звернення 28.10.2025)

23. Asian Survey. (2025). Strategy of Anchoring: Japan, the United States, and the Trump 2.0 Era. *Asian Survey*. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IN12466> (дата звернення 08.10.2025)
24. Atanassova-Cornelis, E. (2010). The EU-Japan Strategic Partnership in the 21st Century: Motivations, Constraints and Practice. *Journal of Contemporary European Research*, 6(4), 478–495.
25. Atanassova-Cornelis, E., & Gstohl, S. (2012). The evolution of the EU-Japan relationship: Towards a ‘normative partnership’. *Journal of Contemporary European Research*.
26. Australian Department of Defence. (2022). *Australia-Japan Reciprocal Access Agreement*. URL: <https://www.defence.gov.au/defence-activities/programs-initiatives/australia-japan-reciprocal-access-agreement> (дата звернення 08.10.2025)
27. Australian Department of Defence. (2024, December 6). *Exercise brings Australia, Japan, United States closer together*. URL: <https://www.defence.gov.au/news-events/releases/2024-12-06/exercise-brings-australia-japan-united-states-closer-together> (дата звернення 15.10.2025)
28. Australian Outlook. (2024, October). Strategic shifts: Examining Shigeru Ishiba’s foreign policy direction. *Australian Institute of International Affairs*. URL: <https://oldaiia.loopstaging.com/australianoutlook/book-review-why-bharat-matters/> (дата звернення 28.10.2025)
29. Baldauff, N. (2024). *Japan, the War in Ukraine, and Japan-Europe Relations*. Air University (JIPA). URL: <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/4266915/japan-the-war-in-ukraine-and-japaneurope-relations-a-g7nato-alignment-perspecti/> (дата звернення 05.11.2025)
30. Baldauff, N. (2025, August 12). Japan, the war in Ukraine, and Japan-Europe relations: A G7-NATO alignment perspective. *Journal of Indo-Pacific Affairs*. URL: <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/4266915/japan-the-war-in-ukraine-and-japaneurope-relations-a-g7nato-alignment-perspecti/> (дата звернення 28.10.2025)

31. Barias, G. (2015). *Japan's Prime Minister wins his electoral bid*. European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549065/EXPO_IDA\(2015\)549065_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549065/EXPO_IDA(2015)549065_EN.pdf) (дата звернення 08.10.2025)
32. Barnett, M. (2004). Human security and coastal disaster risk governance: A case study of conflicts over seawall construction at Katoku in Amami-Oshima Island, Japan. *ResearchGate*.
33. Basu, P. (2024). Order Through Practice: Assessing Tokyo's Free and Open Indo-Pacific Vision. *Observer Research Foundation*. URL: <https://www.orfonline.org/public/uploads/posts/pdf/20240801072822.pdf> (дата звернення 08.10.2025)
34. Bix, H. P. (2000). *Hirohito and the Making of Modern Japan*. Perennial.
35. Boutros-Ghali, B. (1992). *An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*. United Nations.
36. Bradford, J. (2021, April). Japan takes the lead in Western Pacific maritime security. *Asia Policy*, 16(2), 20–27. URL: <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2021/04/Asia-Policy-16.2-Apr-2021-John-Bradford.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
37. Brown, J. D. J. (2023, February 21). *The China Factor: Explaining Japan's Stance on Russia's Invasion of Ukraine*. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/02/the-china-factor-explaining-japans-stance-on-russias-invasion-of-ukraine?lang=en> (дата звернення 15.10.2025)
38. Business Standard. (2025, September 2). *Japan-India infrastructure investment: Beyond the bullet train*. URL: https://www.business-standard.com/india-news/japan-india-infrastructure-investment-beyond-bullet-train-125090200480_1.html (дата звернення 08.10.2025)
39. Cabinet Secretariat. (2022). *National Security Strategy of Japan*. Government of Japan. URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/221216anzenhoshou/nss-e.pdf> (дата звернення 08.10.2025)

40. Carter, W. A., & Sukumar, A. M. (2019, June 25). *Debating Japan: Is Japan ready to lead on data governance?* Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/resolved-japan-could-lead-global-efforts-data-governance> (дата звернення 28.10.2025)
41. CEIAS. (2025). *The Kyiv-Tokyo Axis: Japan's Normative Response*. Centre for European and International Affairs Studies. URL: <https://ceias.eu/the-kyiv-tokyo-axis-japans-normative-response-to-russian-aggression/> (дата звернення 15.10.2025)
42. Center for Cybersecurity Policy. (2024, May). *Japan's new Active Cyber Defense Law: A strategic evolution in national cybersecurity*. URL: <https://www.centerforcybersecuritypolicy.org/insights-and-research/japans-new-active-cyber-defense-law-a-strategic-evolution-in-national-cybersecurity> (дата звернення 28.10.2025)
43. Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2021, August 9). *Japan and Vaccine Diplomacy*. URL: <https://www.csis.org/blogs/new-perspectives-asia/japan-and-vaccine-diplomacy> (дата звернення 15.10.2025)
44. Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2023). *Kishida's Realism Diplomacy: From the Yoshida Doctrine to Values-Based Diplomacy*. URL: <https://www.csis.org/analysis/kishidas-realism-diplomacy-yoshida-doctrine-values-based-diplomacy> (дата звернення 08.10.2025)
45. Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2023b). *Japan's New National Security Strategy and the Contribution to Networked Regional Security*. URL: <https://www.csis.org/analysis/japans-new-national-security-strategy-and-contribution-networked-regional-security> (дата звернення 28.10.2025)
46. Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2025, February). *Norms in New Technological Domains: What's Next for Japan and the United States in Cyberspace?*. URL: <https://www.csis.org/analysis/norms-new-technological-domains-whats-next-japan-and-united-states-cyberspace> (дата звернення 28.10.2025)
47. Chatham House. (2025, October). Sanae Takaichi sees herself as the successor to Shinzo Abe, but changes in Japan's politics present big challenges. *Chatham House*. URL: <https://goodauthority.org/news/sanae-takaichi-japan-new-prime-minister-foreign-policy-challenges/> (дата звернення 15.10.2025)

48. Cisneros Cristóbal, M. (2020). The EU-Japan Economic Partnership Agreement. *ANZJES*, 13(2). URL: https://zaguan.unizar.es/record/134904/files/texto_completo.pdf (дата звернення 08.10.2025)
49. Commission on Human Security. (2003). *Human security now*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/503749/files/Humansecuritynow.pdf> (дата звернення 05.11.2025)
50. Council on Foreign Relations. (2022). *Japan's Economic Security Promotion Act (ESPA)*. URL: <https://www.cfr.org/sites/default/files/pdf/economic%20security%20promotion%20act%20%28summa%20ry%29%28English%29.pdf> (дата звернення 05.11.2025)
51. Daliot-Bul, M. (2009). Japan Brand Strategy: The Taming of 'Cool Japan' and the Challenges of Cultural Planning in a Post-Modern Age. *Social Science Japan Journal*, 12(2). URL: <https://cris.huji.ac.il/en/publications/geopolitics-and-soft-power-japans-cultural-policy-and-cultural-di/> (дата звернення 15.10.2025)
52. Defence Blog. (2024). *Japan sends 30 more military vehicles to Ukraine*. URL: <https://defence-blog.com/japan-sends-30-more-military-vehicles-to-ukraine/> (дата звернення 08.10.2025)
53. de Prado, C. (2014). *Prospects for the EU-Japan Strategic Partnership*. The Tokyo Foundation. URL: <https://cdnw8.eu-japan.eu/sites/default/files/publications/docs/eujpstrategicpartnership.pdf> (дата звернення 28.10.2025)
54. Dobson, H. (2012). Japan's role in G20. *ASIEN*, 128, 36–51. URL: https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/89051/1/ASIEN_128_Dobson.pdf (дата звернення 05.11.2025)
55. Drysdale, P., & Armstrong, S. (2024). *Japan's foreign economic policy strategies*. Columbia Business School. URL: https://business.columbia.edu/sites/default/files-efs/imce-uploads/Research/Research_Papers/WP_340.Drysdale-Armstrong.Japan_s_Foreign_Economic_Policy_Strategies.pdf (дата звернення 08.10.2025)

56. East Asia Forum. (2025, October 25). *Japan's rearmament reshapes security in Southeast Asia*. URL: <https://eastasiaforum.org/2025/10/25/japans-rearmament-reshapes-security-in-southeast-asia/> (дата звернення 15.10.2025)
57. Edström, B. (2003). *Japan's evolving foreign policy doctrine: From Yoshida to Miyazawa*. Palgrave Macmillan.
58. Ellis, D. C. (2009). U.S. Grand Strategy Following the George W. Bush Presidency. *International Studies Perspectives*, 10(4), 361–377.
59. Envall, H. D. P. (2020). Deconstructing the Yoshida Doctrine. *Japanese Journal of Political Science*, 21(3), 125–142. <https://doi.org/10.1017/S146810992000006X> (дата звернення 28.10.2025)
60. Envall, H. D. P., & Wilkins, T. S. (2023). Japan and the new Indo-Pacific order: The rise of an entrepreneurial power. *The Pacific Review*, 36(4), 691–722.
61. European Parliament. (2023). *EU sanctions against Russia*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)753943](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)753943) (дата звернення 08.10.2025)
62. European Parliament. (2025). *Japan's preparedness strategies: Lessons for the EU*. URL: [https://www.europarl.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2025\)777941](https://www.europarl.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2025)777941) (дата звернення 15.10.2025)
63. Fee, W. (2022). *Japanese ties to Sakhalin gas and oil projects uncertain amid scrutiny*. The Japan Times. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2022/05/19/business/japan-sakhalin-projects-uncertain/> (дата звернення 15.10.2025)
64. Feigenblatt, O. F. v. (2007a). *Japan and Human Security: 21st Century ODA Policy Apologetics and Discursive Co-optation* (2nd ed.). Academic Research International.
65. Feigenblatt, O. F. v. (2012). Japanese Animation as a Global Product: The Lingering Traces of Nijonjinron and the Rise of Globalism and Hybridity. *Journal of History & Social Sciences*, 2(2), 1–14.
66. Fenby, J. (2008). *The Penguin History of Modern China: The Fall and the Rise of a Great Power 1850-2008*. Allen Lane.

- 67.Foreign Policy Research Institute (FPRI). (2022). *Japan-Russia Relations After the Russian-Ukrainian War*. URL: <https://www.fpri.org/article/2022/06/japan-russia-relations-after-the-russian-ukrainian-war/> (дата звернення 28.10.2025)
- 68.Foreign Policy Research Institute (FPRI). (2025, October). Political Stability Must Top Japan's Leadership Agenda. *Eurasia Review*. URL: <https://www.eurasiareview.com/09102025-political-stability-must-top-japans-leadership-agenda-analysis/> (дата звернення 08.10.2025)
- 69.Fukuda, M. (2023). Japan's Taiwan Policy in the Xi Jinping Era: Moving Toward Strategic Clarity. *Asian Survey*, 63(1). URL: <https://www.researchgate.net/publication/368563901> (дата звернення 05.11.2025)
- 70.Fukushima, A. (2004). Japan's perspective on human security. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/232996395_Japan's_foreign_policy_and_human_security (дата звернення 15.10.2025)
- 71.Giang, N. T. (2025, October 25). Japan's rearmament reshapes security in Southeast Asia. *East Asia Forum*. URL: <https://eastasiaforum.org/2025/10/25/japans-rearmament-reshapes-security-in-southeast-asia/> (дата звернення 28.10.2025)
- 72.Goroku, T. (2024). *The evolution of the situation in Ukraine and Japan's position*. Fondation pour la Recherche Stratégie. URL: <https://www.frstrategie.org/en/programs/japan-program/evolution-situation-ukraine-and-japan-s-position-2024> (дата звернення 05.11.2025)
- 73.Gottfried, J. (2024). *The Philippine Coast Guard's modernization: An international joint effort*. Wilson Center.
- 74.Government of Japan. (2014). Japan's proactive contribution to peace. *Tomodachi, Spring/Summer 2014*. URL: https://www.japan.go.jp/tomodachi/2014/spring-summer2014/japans_roactive_contribution_to_peace.html (дата звернення 15.10.2025)
- 75.Government of Japan. (2021, December). *Economic measures to overcome COVID-19 and pioneer a new era*. URL: https://www.japan.go.jp/kizuna/2021/12/economic_measures_to_overcome_covid19.html (дата звернення 08.10.2025)

76. Government of Japan. (2022). *National Security Strategy of Japan*. URL: <https://apinitiative.org/GaIeyudaTuFo/wp-content/uploads/2022/12/NSS-NDS-Japan-2022.pdf> (дата звернення 28.10.2025)
77. Government of Japan. (2023, February). *Decisions in Foreign and Security Policy*. URL: https://www.japan.go.jp/kizuna/2023/02/decisions_in_foreign_and_security_policy.html (дата звернення 15.10.2025)
78. Gromes, T. (2014). *Japan's peacekeeping policy*. German National Library. URL: <https://d-nb.info/1186514310/34> (дата звернення 15.10.2025)
79. Gromyko, A. A., Ponomareva, E. G., & Baykov, A. A. (2024). The G20 and global governance: An analysis on the vision and capacity of the group. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/383519178_The_G20_and_Global_Governance_An_Analysis_on_the_Vision_and_Capacity_of_the_Group (дата звернення 28.10.2025)
80. Gui, Y. (2022). Japan's Economic Security Promotion Act and the implications for businesses. *IISS Strategic Comments*, 28. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2022/12/japans-economic-security-promotion-act-and-the-implications-for-businesses/> (дата звернення 28.10.2025)
81. Hartanti, L. D., & Sya'bana, M. A. (2021). Japan and South Korea's cybersecurity capacity building assistance: A norm-imposing strategy. *Global: Jurnal Politik Internasional*, 23(1), 101–125. URL: <https://scholarhub.ui.ac.id/cgi/viewcontent.cgi?article=1233&context=global> (дата звернення 08.10.2025)
82. Heginbotham, E., Samuels, R. J., & Wuthnow, J. (2023). *Rough Seas: Japan's Security Transformation*. Brookings Institution. URL: <https://www.cas.go.jp/jp/siryou/221216anzenhoshou/nss-e.pdf> (дата звернення 05.11.2025)
83. Hiroaki, S. (2023). *Kishida's Realism Diplomacy. Japan's Official Development Assistance Strategy*. Center for Strategic and International Studies (CSIS). URL: <https://www.csis.org/analysis/kishidas-realism-diplomacy-japans-official-development-assistance-strategy> (дата звернення 15.10.2025)

- 84.Hirose, Y. (2018). *Japan-Russia Relations: Can the Northern Territories Issue be Overcome?*. CSIS. URL: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/180402_Strategic_Japan_Yoko_Hirose_paper.pdf (дата звернення 28.10.2025)
- 85.Ho, S. (2008). Japan's human security policy: A critical review of its limits and failures. *Japanese Studies*, 28(1), 101–115.
- 86.Hornung, J. W. (2022, February 7). *Reconsidering Japan's Role in the Taiwan Strait*. Georgetown Journal of International Affairs. URL: <https://gjia.georgetown.edu/2022/02/07/reconsidering-japans-role-in-the-taiwan-strait/> (дата звернення 08.10.2025)
- 87.Hunt, A. M. (2016). *Party politics and changing diplomatic priorities: Japan-South Korean relations into the 21st century*. University of Arizona, Tucson.
- 88.Igata, A., & Glosserman, B. (2021). Japan's New Economic Statecraft. *The Washington Quarterly*, 44(3). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2021.1970334> (дата звернення 28.10.2025)
- 89.Iguchi, A., et al. (2025). Establishment of the Japan Institute for Health Security (JIHS): A strategic reform for national and global health security. *PMC*. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12047032/> (дата звернення 15.10.2025)
- 90.IISS. (2021). *Cyber capabilities and national power: Japan*. International Institute for Strategic Studies. URL: <https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content--migration/files/research-papers/cyber-power-report/cyber-capabilities-and-national-power---japan.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
- 91.India Narrative. (2023). *India-Japan partnership in the Indo-Pacific: Beyond strategic cooperation*. URL: <https://www.indianarrative.com/student-speak/india-japan-partnership-in-the-indo-pacific-beyond-strategic-cooperation/> (дата звернення 08.10.2025)
- 92.Institut Montaigne. (2023). *Economic Security: The Missing Link in EU-Japan Cooperation*. URL: https://www.institutmontaigne.org/ressources/pdfs/publications/Institut_Montaigne_p

[olicy_paper_economic_security_the_missing_link_in_eu_japan_cooperation.pdf](#)

(дата звернення 28.10.2025)

93. Institute for Security & Development Policy. (2018a). *Japan's Dilemma with Sanctions Policy Towards Russia: A Delicate Balancing Act*. URL: https://www.researchgate.net/publication/329058965_Japan_s_Dilemma_with_Sanctions_Policy_Towards_Russia_A_Delicate_Balancing_Act (дата звернення 28.10.2025)
94. International Institute for Strategic Studies. (2024, December). *Japan's foreign assistance to the Philippines: Supporting regional security*. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2024/12/japans-foreign-assistance-to-the-philippines-supporting-regional-security/> (дата звернення 15.10.2025)
95. International Institute for Strategic Studies. (2025, May). *Introduction: Evaluating Japan's New Grand Strategy*. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2025/05/introduction-evaluating-japans-new-grand-strategy/> (дата звернення 08.10.2025)
96. International Journal of Social Science and Human Research. (2025). *Crisis and War in Japan-Russia Relations*. URL: <https://ijsshr.in/v8i9/Doc/35.pdf> (дата звернення 05.11.2025)
97. Ishiba, S. (2025, January). *G20 Japan: Sustainable development goals*. Kizuna. URL: https://www.japan.go.jp/kizuna/2025/01/g20_japan_sustainable_development_goals.html (дата звернення 28.10.2025)
98. Ito, S. (2018, May 15). *Japan's critical leadership role in free and fair trade*. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/japans-critical-leadership-role-free-and-fair-trade> (дата звернення 05.11.2025)
99. Iwashita, A. (2020). *Bested by Russia: Abe's Failed Northern Territories Negotiations*. Wilson Center. URL: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/KI_201105_cable%2060_v2_0.pdf (дата звернення 05.11.2025)
100. Japan Coast Guard. (2000, September). *Initiatives for maritime security*. Hokkaido Shimibun. URL:

<https://kjis.org/journal/view.html?pn=mostdownload&uid=327&vmd=Full>

(дата

звернення 15.10.2025)

101. Japan Institute of International Affairs. (2025). *Strategic Outlook 2025*. URL: <https://www.jiia.or.jp/jic/2025/08/2025-08-05-04.pdf> (дата звернення 08.10.2025)
102. Japan Ministry of Defense. (2022). *Defense Buildup Program*. URL: <https://www.usip.org/publications/2024/08/how-fumio-kishida-shaped-japans-foreign-policy> (дата звернення 28.10.2025)
103. Jaramillo, G. (2020). *The CPTPP: A key strategic advantage for Japan to advance its leadership in the Pacific*. University of British Columbia. URL: https://sppga.ubc.ca/wp-content/uploads/sites/5/2020/07/Jaramillo_The-CPTPP-Japan-Grace-Jaramillo.pdf (дата звернення 15.10.2025)
104. JICA. (2024a). *Human security 2.0: Human security, politics and society under compounded crises*. Japan International Cooperation Agency. URL: https://www.jica.go.jp/english/jica_ri/publication/booksandreports/_icsFiles/afieldfile/2024/09/04/hs2_full_en.pdf (дата звернення 28.10.2025)
105. JICA. (2024b). *Human security, politics and society under compounded crises*. Japan International Cooperation Agency. URL: https://www.jica.go.jp/english/jica_ri/publication/booksandreports/_icsFiles/afieldfile/2024/09/04/JICA_HST_2_summary_EN_web.pdf (дата звернення 08.10.2025)
106. JICA. (2025, June). *Japan's leadership in the international arena for global health*. Japan International Cooperation Agency. URL: https://www.jica.go.jp/english/activities/issues/health/_icsFiles/afieldfile/2025/06/17/agenda_03_08_1.pdf (дата звернення 05.11.2025)
107. Journal of Indo-Pacific Affairs. (2024). *Japan, the War in Ukraine, and Japan-Europe Relations*. URL: <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/4266915/japan-the-war-in-ukraine-and-japaneurope-relations-a-g7nato-alignment-perspecti/> (дата звернення 28.10.2025)
108. Kameyama, Y. (2018). *Perspectives in related research fields after the Paris Agreement*. Global Environmental Research. URL:

https://www.airies.or.jp/ebook/Global_Environmental_Research_Vol.21.pdf (дата звернення 15.10.2025)

109. Kim, H. (2023). Japan's Strategic Approach to the Indo-Pacific. *Korean Journal of International Studies*, 21(3), 471–498.
110. Kim, S. (2025, August). Recalibrating aid, reshaping security strategy: Japan's Official Security Assistance (OSA) and the strategic recalibration of development and security. *The Korean Journal of International Studies*, 23(2), 357–384. URL: https://kjis.org/journal/download_pdf.php?doi=10.14731/kjis.2025.08.23.2.357 (дата звернення 08.10.2025)
111. Kimura, F. (2023, October 30). *The fate of the CPTPP: Effective use case as leader in free trade*. Research Institute of Economy, Trade and Industry. URL: <https://www.rieti.go.jp/en/papers/contribution/kimura-fukunari/04.html> (дата звернення 28.10.2025)
112. Kishida, F. (2022, June). *Keynote Address by Prime Minister KISHIDA Fumio at the IISS Shangri-La Dialogue*. Prime Minister's Office of Japan. URL: https://www.japan.go.jp/kizuna/2022/09/realism_diplomacy_for_a_new_era.html (дата звернення 15.10.2025)
113. Kishida, F. (2023). *Interview with Prime Minister Kishida*. Prime Minister's Office of Japan. URL: https://japan.kantei.go.jp/101_kishida/statement/202307/11interview.html (дата звернення 05.11.2025)
114. Koga, K. (2019). Japan's "Free and Open Indo-Pacific" strategy: Tokyo's tactical hedging and the implications for ASEAN. *Contemporary Southeast Asia*, 41(2), 286–313.
115. Koga, K. (2020). *Japan's strategy amid US–China confrontation*. PMC. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7672416/> (дата звернення 28.10.2025)
116. Koga, K. (2021). Japan and the development of quadrilateral cooperation. *Pensamiento Propio*, 54. URL: <http://www.cries.org/wp-content/uploads/2022/02/011-Koga-ok-.pdf> (дата звернення 08.10.2025)
117. Koga, K. (2023, October 30). *Japan's role in the Quad: Clarifying the institutional division of labor in a Free and Open Indo-Pacific*. The National Bureau

- of Asian Research. URL: <https://www.nbr.org/publication/japans-role-in-the-quad-clarifying-the-institutional-division-of-labor-in-a-free-and-open-indo-pacific/> (дата звернення 15.10.2025)
118. Koga, K. (2023b). Japan's "Indo-Pacific" question: Countering China or shaping a new order? *International Affairs*. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/conf_proceedings/CFA3400/CFA3404-1/RAND_CFA3404-1.pdf (дата звернення 28.10.2025)
 119. Koga, K. (2024). Rethinking change in Japan's security policy: Punctuated equilibrium theory and Japan's response to the Russian invasion of Ukraine. *Policy Studies*, 45(2). <https://doi.org/10.1080/01442872.2024.2309218> (дата звернення 28.10.2025)
 120. Komiyama, K. (2025, June 17). *Norms in new technological domains: What's next for Japan and the United States in cyberspace*. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/norms-new-technological-domains-whats-next-japan-and-united-states-cyberspace> (дата звернення 15.10.2025)
 121. Kondoh, H. (2024, May 21). *Japan's strategic interests in the Global South: Indo-Pacific strategy*. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/japans-strategic-interests-global-south-indo-pacific-strategy> (дата звернення 05.11.2025)
 122. Koyu, J., & Suzuki, K. (2022). *Japan's Economic Security Strategy*. CSIS. URL: <https://www.csis.org/analysis/economic-security-shared-us-japan-priority> (дата звернення 28.10.2025)
 123. Lam, P. E. (2006). *Japan's quest for "normal" statehood": A search for a new role in the 21st century*. East Asian Institute.
 124. Lam, P. E., & Jain, P. (Eds.). (2020). *Japan's Foreign Policy in the Twenty-First Century: Continuity and Change*. Lexington Books.
 125. Lew, H. (2025, October 25). *It's time to form a Japan-South Korea military alliance*. Asia Times. URL: <https://asiatimes.com/2025/10/its-time-to-form-a-japan-south-korea-military-alliance/> (дата звернення 08.10.2025)
 126. Lind, J. (2016). *Japan's Security Evolution*. Cato Institute Policy Analysis. URL:

https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20140605JapansProactiveContributionPeace.pdf (дата звернення 05.11.2025)

127. Longo, D. J., & Manyin, M. E. (2024, December). *Political Rebalance in Tokyo and U.S.-Japan Relations*. Congressional Research Service. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IN12466> (дата звернення 15.10.2025)
128. Lowy Institute. (2025, October). *Sanae Takaichi: "Japan is back"... back?*. The Lowy Institute Interpreter. URL: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/sanae-takaichi-japan-back-back> (дата звернення 28.10.2025)
129. Ma, X. (2025). *Analysis of Japan's Foreign Policy Toward Russia During the Russo-Ukrainian Conflict*. ResearchGate. URL: <https://www.researchgate.net/publication/395617741> (дата звернення 08.10.2025)
130. Mackey, T. K. (2019). Japan's health diplomacy: Projecting soft power in the era of global health. *Global Health Governance*. URL: https://www.researchgate.net/publication/334151890_Japan's_Health_Diplomacy_Projecting_Soft_Power_in_the_Era_of_Global_Health (дата звернення 15.10.2025)
131. Marlow, I. (2022, May 24). What is the 'Quad' and should China fear it? *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/business/energy/what-is-the-quad-and-should-china-fear-it/2022/05/24/d2982aca-db85-11ec-> (дата звернення 28.10.2025)
132. Marubeni. (2025, October). *The LDP-JIP Coalition Agreement*. Marubeni Research. URL: https://www.marubeni.com/en/research/report/data/20251028_TakaichiAdministratio
[n1_Final.pdf](https://www.marubeni.com/en/research/report/data/20251028_TakaichiAdministratio) (дата звернення 05.11.2025)
133. McDevitt, M. A., & Lea, C. K. (2013). *Japan's Territorial Disputes*. CNA Maritime Asia Project: Workshop Three. URL: https://www.cna.org/cna_files/pdf/dcp-2013-u-005049-final.pdf (дата звернення 15.10.2025)
134. Minister for Foreign Affairs of Australia. (2024, September 5). *Joint Statement: Twelfth Japan-Australia 2+2 Foreign and Defence Ministerial Consultations*. URL: <https://www.foreignminister.gov.au/minister/penny-wong/media-release/joint-statement-twelfth-japan-australia-22-foreign-and-defence-ministerial-consultations> (дата звернення 28.10.2025)

135. Ministry of Defense of Japan (MOD). (2023). *Japan's support for Ukraine in IT and Demining*. URL: <https://www.mod.go.jp/en/article/2023/12/7438513cd074eda3a141db101f6048de1a6f4fe5.html> (дата звернення 08.10.2025)
136. Ministry of Defense of Japan. (2025). *Military Trends in North Korea*. URL: https://www.mod.go.jp/en/d_act/sec_env/pdf/dprk_d-act.pdf (дата звернення 28.10.2025)
137. Ministry of External Affairs, Government of India. (2025, August 29). *Joint Declaration on Security Cooperation between India and Japan*. URL: https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/40065/Joint_Declaration_on_Security_Cooperation_between_India_and_Japan_August_29_2025 (дата звернення 15.10.2025)
138. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2008, October 22). *Joint Declaration on Security Cooperation between Japan and India*. URL: https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/india/pmv0810/joint_d.html (дата звернення 15.10.2025)
139. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2013). *National Security Strategy*. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000106463.pdf> (дата звернення 08.10.2025)
140. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2015a). *Diplomatic Bluebook 2015*. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000106463.pdf> (дата звернення 28.10.2025)
141. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2017). *Priority Policy for Development Cooperation*. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000218457.pdf> (дата звернення 28.10.2025)
142. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2019a). *Free and Open Indo-Pacific*. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/100056243.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
143. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2022). *Diplomatic Bluebook 2022*. URL: <https://www.ci.emb-japan.go.jp/files/100436491.pdf> (дата звернення 08.10.2025)
144. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2023). *Diplomatic Bluebook 2023*. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/100596224.pdf> (дата звернення 08.10.2025)

145. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2024). *Japan-India Relations (Basic Data)*. URL: <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/india/data.html> (дата звернення 15.10.2025)
146. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2024a). *New plan for a “Free and Open Indo-Pacific (FOIP)”*. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2025/pdf/pdfs/3-1.pdf> (дата звернення 28.10.2025)
147. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2025, April 7). *Statement by H.E. Mr. Okaniwa Ken, Ambassador of Japan to the United Nations Disarmament Commission*. URL: [https://docs-library.unoda.org/United_Nations_Disarmament_Commission_-_ \(2025\)/Japan_070425.pdf](https://docs-library.unoda.org/United_Nations_Disarmament_Commission_-_ (2025)/Japan_070425.pdf) (дата звернення 08.10.2025)
148. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2025a). *Diplomatic Bluebook 2025*. URL: https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2025/pdf/pdfs/2025_all.pdf (дата звернення 05.11.2025)
149. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2025b). *Diplomatic Bluebook 2025: Modern counter-piracy measures*. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2025/pdf/pdfs/3-1.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
150. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (n.d.-a). *Contribution to peacekeeping operations*. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/un/pko/> (дата звернення 05.11.2025)
151. Mochinaga, D. (2024). *Evolution and Challenges in Japan’s Active Cyber Defense*. *Keio University/International Security*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09512748.2024.2384447> (дата звернення 15.10.2025)
152. Mochizuki, M. M. (2018). *Introduction: Japan’s new security partnerships*. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/328555526_Introduction_Japan’s_New_Security_Partnerships_Beyond_the_security_alliance (дата звернення 28.10.2025)
153. Modern Diplomacy. (2025, August 29). *From challenges to opportunities: The future of India-Japan defence cooperation*. URL:

<https://moderndiplomacy.eu/2025/08/29/from-challenges-to-opportunities-the-future-of-india-japan-defence-cooperation/> (дата звернення 08.10.2025)

154. Morton, W. S., & Olenik, J. K. (2005). *Japan: Its History and Culture* (4th ed.). McGraw Hill.
155. Munich Security Conference. (2025). *Munich Security Report 2025: Japan*. URL: <https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2025/japan/> (дата звернення 08.10.2025)
156. Murata, K. (2010). Evolution of Japanese security policy and the House of Councilors. *Japanese Journal of Political Science*, 11(1), 23–45. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/japanese-journal-of-political-science/article/evolution-of-japanese-security-policy-and-the-house-of-councilors/C5A73EE2329E505FE3BBAFBE5F2B51F2> (дата звернення 28.10.2025)
157. Nagy, S. R. (2020). Japan's approach to the Indo-Pacific: Strategy, diplomacy, and infrastructure. *ISEAS Perspective*, 2020(40). URL: https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/03/ISEAS_Perspective_2020_40.pdf (дата звернення 15.10.2025)
158. Nagy, S., & Ha, L. (2024). *Indo-Pacific connector? Japan's role in bridging ASEAN and the Quad*. Institute for National Security Strategy. URL: <https://www.inss.re.kr/common/download.do?atchFileId=F20241107133900474&fileSn=1> (дата звернення 28.10.2025)
159. Nakano, Y. (2024, February 22). *Japan's leadership role on Ukraine*. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://uc.web.ox.ac.uk/article/japans-leadership-role-on-ukraine> (дата звернення 28.10.2025)
160. Nakanishi, Y. (2019). The Economic Partnership Agreement and the Strategic Partnership Agreement between the European Union and Japan from a Legal Perspective. *Hitotsubashi Journal of Law and Politics*, 47, 1–15. URL: <https://blogdroiteuropeen.com/wp-content/uploads/2020/05/nakanishi-1-relu-ot-2.pdf> (дата звернення 05.11.2025)
161. National Center for Biotechnology Information (NCBI). (2022, March). *The U.S.-Japan Competitiveness and Resilience (CoRe) Partnership*. PMC. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements->

[releases/2022/05/23/fact-sheet-the-u-s-japan-competitiveness-and-resilience-core-partnership/](#) (дата звернення 15.10.2025)

162. National Institute for Defense Studies. (2014). *Chapter 6: Australia* (NIDS Joint Research Series No. 10). URL: https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/joint_research/series10/pdf/06.pdf (дата звернення 15.10.2025)
163. National Institute for Defense Studies. (2017). *China-Japan Relations* (NIDS Joint Research Series No. 15, Chapter 11). URL: https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/joint_research/series15/pdf/chapter11.pdf (дата звернення 08.10.2025)
164. Nguyen, T. T. (2015). *Japan-ASEAN maritime security cooperation*. Japan Center for International Exchange. URL: https://jcie.or.jp/data/media/Publication/14/12_nguyen.pdf (дата звернення 28.10.2025)
165. Nippon.com. (2022). *Japan's Continued Involvement in Sakhalin Projects*. URL: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01321/> (дата звернення 15.10.2025)
166. Niquet, V. (2024). *Ambitions and Limits: The Deepening Security Dialogue Between Japan and the European Union*. Martens Centre. URL: <https://www.martenscentre.eu/wp-content/uploads/2024/07/Ambitions-and-Limits-The-Deepening-Security-Dialogue-Between-Japan-and-the-European-Union.pdf> (дата звернення 08.10.2025)
167. NISC. (2018). *International strategy on cybersecurity cooperation*. National center of Incident readiness and Strategy for Cybersecurity. URL: https://www.nisc.go.jp/eng/pdf/InternationalStrategyonCybersecurityCooperation_e.pdf (дата звернення 28.10.2025)
168. Nishihara, M. (2003). *Japan's political and security relations with ASEAN*. Japan Center for International Exchange. URL: https://jcie.org/wp-content/uploads/2021/07/ASEAN-asean_nishihara.pdf (дата звернення 15.10.2025)
169. NTI. (2005, July 1). *Sixty years after nuclear devastation, Japan remains a leader in nonproliferation*. Nuclear Threat Initiative. URL:

<https://www.nti.org/analysis/articles/sixty-years-after-nuclear-devastation-japan/>

(дата звернення 28.10.2025)

170. Observer Research Foundation. (2022). *Japan's Indo-Pacific security cooperation with India, Indonesia, and Australia*. URL: <https://www.orfonline.org/expert-speak/japan-s-indo-pacific-security-cooperation-with-india-indonesia-and-australia> (дата звернення 08.10.2025)
171. Observer Research Foundation. (2023). *Strategic diplomacy in the Indo-Pacific: The case of Japan and the Philippines*. URL: <https://www.orfonline.org/research/strategic-diplomacy-in-the-indo-pacific-the-case-of-japan-and-the-philippines> (дата звернення 15.10.2025)
172. Observer Research Foundation (ORF). (2024). *Japan's evolving strategic messaging to the Indo-Pacific and beyond*. URL: <https://www.orfonline.org/expert-speak/japans-evolving-strategic-messaging-to-the-indo-pacific-and-beyond> (дата звернення 08.10.2025)
173. Орых. (2022). *Aid from Asia: Japan's military support to Ukraine*. URL: <https://www.oryxspioenkop.com/2022/09/aid-from-asia-japans-military-support.html> (дата звернення 08.10.2025)
174. O'Shea, P. (2022). *Japan's response to the Russia-Ukraine conflict: Shaping Indo-Pacific security*. National Bureau of Asian Research. URL: <https://www.nbr.org/publication/japans-response-to-the-russia-ukraine-conflict-shaping-indo-pacific-security/> (дата звернення 15.10.2025)
175. O'Shea, P., & Kack, B. (2024). Recalibrating Japan's security posture. *Policy Studies*, 45(3-4), 653–676. <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2024.2309218> (дата звернення 15.10.2025)
176. Oshiro, K., et al. (2017). *Japan's climate policy: A critical analysis*. In *Dominant narratives and manufactured consensus*. University of Tokyo. URL: <https://www.pp.u-tokyo.ac.jp/wp-content/uploads/2016/02/Dominant-Narratives-and-Manufactured-Consensus-A-Critical-Analysis-of-Japans-Climate-Transition-Policy-Process-and-Governance.pdf> (дата звернення 28.10.2025)

177. OSW. (2025). *Help from the Far East: Japan's support for Ukraine*. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-09-11/help-far-east-japans-support-ukraine> (дата звернення 28.10.2025)
178. Ozawa, T. (2023, December 11). *On pursuing UN Security Council reform*. The Japan Institute of International Affairs. URL: https://www.jiia.or.jp/en/ajiss_commentary/on-pursuing-un-security-council-reform.html (дата звернення 08.10.2025)
179. Pacheco Pardo, R., & Pejšová, E. (2024). *The EU-Japan strategic partnership in a changing global order*. European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754443/EXPO_IDA\(2024\)754443_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/754443/EXPO_IDA(2024)754443_EN.pdf) (дата звернення 28.10.2025)
180. Pacific Forum. (2022a). *Ukraine: A Turning Point in Japanese Foreign Policy?*. URL: https://www.researchgate.net/publication/366362406_Ukraine_A_Turning_Point_in_Japanese_Foreign_Policy (дата звернення 15.10.2025)
181. Pajon, C. (2020, November 12). *The shifting nature of Japan's Free and Open Indo-Pacific*. Synopsis. URL: <https://sinopsis.cz/en/the-shifting-nature-of-japans-free-and-open-indo-pacific/> (дата звернення 28.10.2025)
182. Pajon, C. (2021). *Japan in Southeast Asia: Countering China's growing influence*. Stiftung Wissenschaft und Politik. URL: <https://www.swp-berlin.org/publikation/japan-in-southeast-asia-countering-chinas-growing-influence> (дата звернення 08.10.2025)
183. Pajon, C. (2024). *Japan-India cooperation in the realm of defense and security*. Fondation pour la recherche stratégique. URL: <https://www.frstrategie.org/en/programs/japan-program/japan-india-cooperation-realm-defense-and-security-2024> (дата звернення 05.11.2025)
184. Parliament of Australia. (2022). *Report 200: Australia-Japan Reciprocal Access Agreement*. Joint Standing Committee on Treaties. URL: https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/Joint/Treaties/Australia-JapanRAA/Report/section?id=committees%2Freportjnt%2F024987%2F80140 (дата звернення 15.10.2025)

185. Patalano, A. (2022, October). *Shinzo Abe and Japan's Strategic Reset*. Policy Exchange. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20140605JapansProactiveContributionPeace.pdf (дата звернення 08.10.2025)
186. People's Army Newspaper. (2024). *Vietnam, Japan expand cooperation in maritime law enforcement*. URL: <https://en.qdnd.vn/military/intl-relations-and-cooperation/vietnam-japan-expand-cooperation-in-maritime-law-enforcement-576123> (дата звернення 28.10.2025)
187. Polish Institute of International Affairs (PISM). (2022). *Japan Focuses Policy on Economic Security*. PISM. URL: <https://pism.pl/publications/japan-focuses-policy-on-economic-security> (дата звернення 15.10.2025)
188. Poling, G. B. (2019, March 14). *Japan's role in advancing networked regional security architecture*. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/japans-role-advancing-networked-regional-security-architecture> (дата звернення 28.10.2025)
189. Pollmann, M. (2024). *Japan's Ever-Evolving Signpost for Its Desired Regional Order*. RAND Corporation. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/conf_proceedings/CFA3400/CFA3404-1/RAND_CFA3404-1.pdf (дата звернення 08.10.2025)
190. Pollmann, M. E. (2015). The Politicization of the Liancourt Rocks Dispute and its Effect on the Japan-South Korea Relationship. *Issues & Insights Vol. 15-No. 10*, Honolulu.
191. Pomfret, J. (2024). The evolution of the Quadrilateral Security Dialogue. *IDEAS Repositories*. URL: <https://ideas.repec.org/a/acf/journal/y2024id2519.html> (дата звернення 05.11.2025)
192. Press Information Bureau, Government of India. (2025). *Prime Minister's visit to Japan*. URL: <https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2162043> (дата звернення 15.10.2025)
193. Ramlan, A. A., et al. (2023). Human security in Japan's foreign policy: A study of Grant Assistance for Grass-Roots Human Security Projects (GGP) in Sabah,

- Malaysia. *PMC*, 13(2), 263. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9911938/> (дата звернення 08.10.2025)
194. Real Instituto Elcano. (2018). *EU-Japan EPA and SPA: More than a partnership, a necessary turning point for both*. URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/commentaries/eu-japan-epa-and-spa-more-than-a-partnership-a-necessary-turning-point-for-both/> (дата звернення 28.10.2025)
195. Roark, M. (2024). *Japanese Foreign Security: Why Japan Increased Its Defense Budget*. University of Tennessee, TRACE. URL: https://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3599&context=utk_chanhono_proj (дата звернення 15.10.2025)
196. Royal United Services Institute (RUSI). (2024). *Japan's defence budget surge: A new security paradigm*. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/japans-defence-budget-surge-new-security-paradigm> (дата звернення 08.10.2025)
197. Roy, C. (2022). The evolution of the Quadrilateral Security Dialogue. *PMC*. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9734955/> (дата звернення 08.10.2025)
198. Ryang, S. (2010). To Be or Not To Be--in Japan and Beyond: Summing Up and Sizing Down Koreans in Japan. *Asia Pacific World*, 1(2), 7–31.
199. Sahni, S. (2023). *Japan's global health diplomacy efforts in the 21st century*. Jindal Global University. URL: http://jgu.s3.ap-south-1.amazonaws.com/jsia/Shehaan_Sahni_Japans_Global_Health_Diplomacy_Efforts_in_the_21st_Century.pdf (дата звернення 15.10.2025)
200. Sakaki, A. (2016). Keeping the dragon at bay: The South China Sea dispute in Japan's security strategy. In E. Fels & T. Vu (Eds.), *Power politics in Asia's contested waters*. Springer.
201. Sakaki, A. (2025, June 1). *Japan in Southeast Asia: Countering China's growing influence*. SWP Research Paper. Stiftung Wissenschaft und Politik. URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2025RP01_JapanSoutheastAsia.pdf (дата звернення 08.10.2025)

202. Sakamoto, T. F. C. T. (2008). *Japan Since 1980*. Cambridge University Press.
203. Sasakawa Peace Foundation USA. (2022). *Exploring Japan's Approach to Combating COVID-19: Is Culture the Ultimate Safety Net or Our First Line of Defense?*. URL: <https://spfusa.org/publications/exploring-japans-approach-to-combating-covid-19-is-culture-the-ultimate-safety-net-or-our-first-line-of-defense/> (дата звернення 28.10.2025)
204. Sato, A., et al. (2025). Gaps in global health governance for pandemic prevention, preparedness, and response (PPPR). *PMC*. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12047038/> (дата звернення 15.10.2025)
205. Sato, H. (2025). The Impact of China's Assertiveness in the South China Sea on Japan's Defense Policy and Regional Security Dynamics. *ResearchGate*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/391423771> (дата звернення 15.10.2025)
206. Sava, S. (2023). *Dominant narratives and manufactured consensus: A critical analysis of Japan's climate transition policy process and governance*. University of Tokyo. URL: <https://www.pp.u-tokyo.ac.jp/wp-content/uploads/2016/02/Dominant-Narratives-and-Manufactured-Consensus-A-Critical-Analysis-of-Japans-Climate-Transition-Policy-Process-and-Governance.pdf> (дата звернення 28.10.2025)
207. Schott, J. J. (2024). *The CPTPP general review: Aims and priorities*. Japan Economic Foundation. URL: https://www.jef.or.jp/en/2-1.1_Jeffrey_J._Schott.pdf (дата звернення 08.10.2025)
208. Scott, D. (2019). The geoeconomics and geopolitics of Japan's "Indo-Pacific" strategy. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 6(2), 136–161. URL: <https://www.researchgate.net/publication/334847325> (дата звернення 15.10.2025)
209. Shikata, N. (2024). The significance of the G7 Hiroshima Summit in the context of global governance. *Japan Review*, 7(1). URL: https://www.jiia-jic.jp/en/japanreview/pdf/01JapanReview_Vol7_No1_SHIKATA%20Noriyuki.pdf (дата звернення 28.10.2025)
210. Singh, B. (2005). *Japan's security role in Southeast Asia*. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/232846538_The_Evolution_of_Japan's_Security_Role_in_Southeast_Asia (дата звернення 15.10.2025)

211. Singh, B., & Shetler-Jones, P. (2011). Japan's reconceptualization of national security: The impact of globalization. *The International Spectator*, 46(2), 101–118.
URL:
https://www.researchgate.net/publication/273019232_Japan's_reconceptualization_of_national_security_The_impact_of_globalization (дата звернення 15.10.2025)
212. SIPRI. (2024). *De-risking*. URL: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-02/de-risking.pdf> (дата звернення 28.10.2025)
213. Smith, P. (1997). *Japan A Reinterpretation*. Random House.
214. Smith, S. A. (2021). *Japan's Multipolar Strategy*. Council on Foreign Relations.
URL:
<https://www.cfr.org/sites/default/files/pdf/economic%20security%20promotion%20act%20%28summa%20ry%29%28English%29.pdf> (дата звернення 08.10.2025)
215. Smith, S. A. (2023). *Japan's New Economic Statecraft*. CSIS. URL:
<https://www.csis.org/analysis/economic-security-shared-us-japan-priority> (дата звернення 28.10.2025)
216. Sudo, S. (2006). *Japan's contribution to UN peacekeeping operations*. In *Japan's peacekeeping policy*. German National Library. URL: <https://dnb.info/1186514310/34> (дата звернення 28.10.2025)
217. Suga, Y. (2021, April). *Remarks at the Leaders Summit on Climate*. Foreign Press Center Japan. URL: https://fpcj.jp/wp/wp-content/uploads/2021/07/20210712_Japans-Diplomacy-on-Climate-Change.pdf (дата звернення 08.10.2025)
218. Suzuki, K. (2023). The Geopolitics of Vaccine Diplomacy: Navigating Sino-Japanese Relations. *Asian Security*. URL: <https://scispace.com/pdf/the-geopolitics-of-vaccine-diplomacy-navigating-sinojapanese-39ru8wcv.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
219. Task Force on Japan's Foreign Policy. (2002, November 28). *Basic strategies for Japan's foreign policy in the 21st century*. Kantei. URL: https://japan.kantei.go.jp/policy/2002/1128tf_e.html (дата звернення 15.10.2025)
220. Tatsumi, Y. (2023, February 23). *How Russia's Invasion of Ukraine Changed Japan's Approach to National Security*. Stimson Center. URL:

<https://www.stimson.org/2023/how-russias-invasion-of-ukraine-changed-japans-approach-to-national-security/> (дата звернення 05.11.2025)

221. Taylor & Francis. (2024, February). Rethinking change in Japan's security policy: punctuated equilibrium theory and the 2022 Ukraine invasion. *Asian Social Science*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01442872.2024.2309218> (дата звернення 28.10.2025)
222. Teo, V. (2020). The COVID-19 Pandemic Complicates Japan-China Relations: Will This Benefit ASEAN? *ISEAS Perspective*, 2020(83). URL: https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/07/ISEAS_Perspective_2020_83.pdf (дата звернення 08.10.2025)
223. Terada, T. (2021). *Japan's leadership in Asian multilateralism*. Japan Center for International Exchange. URL: <https://jcie.org/researchpdfs/ASEAN-Japan/NavChange/4.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
224. The Diplomat. (2025, October). The Takaichi Administration's Foreign and Security Policy. *The Diplomat*. URL: <https://thediplomat.com/2025/10/the-takaichi-administrations-foreign-and-security-policy/> (дата звернення 28.10.2025)
225. The Guardian. (2025, September). Japan PM Shigeru Ishiba to resign amid fallout from disastrous elections. *The Guardian*. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IN12466> (дата звернення 15.10.2025)
226. The Pacific Review. (2024a). *Japan's Ukraine policy as a 'turning point'*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09512748.2024.2369191> (дата звернення 15.10.2025)
227. The Pacific Review. (2024b). *Kishida's 'Vision for Peace'*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09512748.2024.2369191> (дата звернення 15.10.2025)
228. The Pacific Review. (2024c). *Recalibrating Japan's security posture*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01442872.2024.2309218> (дата звернення 08.10.2025)

229. Tiberghien, Y. (2020, June). *Rules and order as national interest: Explaining Japan's leadership in the CPTPP and other trade initiatives*. University of British Columbia. URL: https://sppga.ubc.ca/wp-content/uploads/sites/5/2020/07/Tiberghien_Japan-LIO-revised.pdf (дата звернення 28.10.2025)
230. Togo, K. (2005). *Japan's Foreign Policy 1945-2003: The Quest for a Proactive Policy* (Second Edition ed.). Brill.
231. Tokyo Foundation for Policy Research. (2023). *Japan's Economic Security Policy*. URL: <https://www.tokyofoundation.org/research/detail.php?id=342> (дата звернення 15.10.2025)
232. Tsuchiya, Y. (2024). Japan's Official Security Assistance to Southeast Asia: Limited scope but real impact. *ResearchGate*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/388179558> (дата звернення 28.10.2025)
233. U.S. Department of State. (2025, September). *Joint Statement from the Trilateral Meeting of the United States of America, Japan, and the Republic of Korea in New York City*. URL: <https://www.state.gov/releases/2025/09/joint-statement-from-the-trilateral-meeting-of-the-united-states-of-america-japan-and-the-republic-of-korea-in-new-york-city> (дата звернення 08.10.2025)
234. UNDP. (1994). *Human development report 1994*. United Nations Development Programme.
235. UNFCCC. (2015). *The Paris Agreement*. United Nations Framework Convention on Climate Change. URL: <https://www.mofa.go.jp/mofaj/files/100333858.pdf> (дата звернення 15.10.2025)
236. USIP. (2024, August). *How Fumio Kishida Shaped Japan's Foreign Policy*. United States Institute of Peace. URL: <https://www.usip.org/publications/2024/08/how-fumio-kishida-shaped-japans-foreign-policy> (дата звернення 05.11.2025)
237. Vogt, G., & Qin, S. (2022). Sanitizing the national body: COVID-19 and the revival of Japan's "Closed Country" strategy. *Asian and Pacific Migration Journal*, 31(3), 247–269. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9482887/> (дата звернення 15.10.2025)

238. Ward, R., & Sakaguchi, Y. (2022, September). *Japanese supply chains and the fallout from Russia's invasion of Ukraine*. IISS. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2022/09/japanese-supply-chains-and-the-fallout-from-russias-invasion-of-ukraine/> (дата звернення 08.10.2025)
239. Watanabe, H. (2016). *Japan-Europe Relations at the Multilateral Level*. JIIA. URL: https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/japan_s_diplomacy/160330_Hirotaka_Watanabe.pdf (дата звернення 28.10.2025)
240. Watanabe, T. (2018, August 16). *Japan's Abe administration and the Free and Open Indo-Pacific strategy*. Sasakawa Peace Foundation. URL: https://www.spf.org/iina/en/articles/watanabe_01.html (дата звернення 05.11.2025)
241. Watanabe, Y. (2003). *Japan's "checkbox diplomacy"*. In *Japan's policy towards UN peacekeeping operations*. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/248954059_Japan's_policy_towards_UN_peacekeeping_operations (дата звернення 15.10.2025)
242. White House. (2021, April). *U.S.-Japan Joint Leaders' Statement: U.S.-Japan Global Partnership for a New Era*. The White House Archives. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/16/u-s-japan-joint-leaders-statement-u-s-japan-global-partnership-for-a-new-era/> (дата звернення 08.10.2025)
243. Wikipedia. (2024). *International sanctions during the Russo-Ukrainian war*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/International_sanctions_during_the_Russo-Ukrainian_war (дата звернення 15.10.2025)
244. Wilkins, T. (2021). *Japan and Australia: A "Special Strategic Partnership" for the Indo-Pacific*. Sasakawa Peace Foundation. URL: https://www.spf.org/iina/en/articles/thomas_04.html (дата звернення 28.10.2025)
245. Wilson, J. (2019). *Japan: A leader of quality infrastructure in the Indo-Pacific*. Perth USAsia Centre. URL: <https://perthusasia.edu.au/research-and-insights/publications/japan-a-leader-of-quality-infrastructure-in-the-indo-pacific/> (дата звернення 15.10.2025)

246. WorldScientific. (2022). *Chapter 17: LNG on a Razor's Edge*. URL: https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/9789811276958_0017?download=true (дата звернення 05.11.2025)
247. Yamamoto, T. (2025). Japan's Security Restoration: Evolution, Challenges, and Future Directions. *ResearchGate*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/385971301> (дата звернення 08.10.2025)
248. Yamazoe, H. (2021). *Japan in an Era of Geopolitics*. Konrad Adenauer Stiftung. URL: <https://www.kas.de/documents/d/japan/18> (дата звернення 28.10.2025)
249. Yuzawa, T. (2005, December). Japan's changing conception of the ASEAN Regional Forum: From an optimistic liberal to a pessimistic realist perspective. *The Pacific Review*, 18(4), 463–491. URL: https://www.researchgate.net/publication/248990850_Japan's_changing_conception_of_the_ASEAN_Regional_Forum_from_an_optimistic_liberal_to_a_pessimistic_realist_perspective (дата звернення 15.10.2025)